Daoud Hari

TRANSLATORUL

AMINTIRILE MELE DESPRE DARFUR

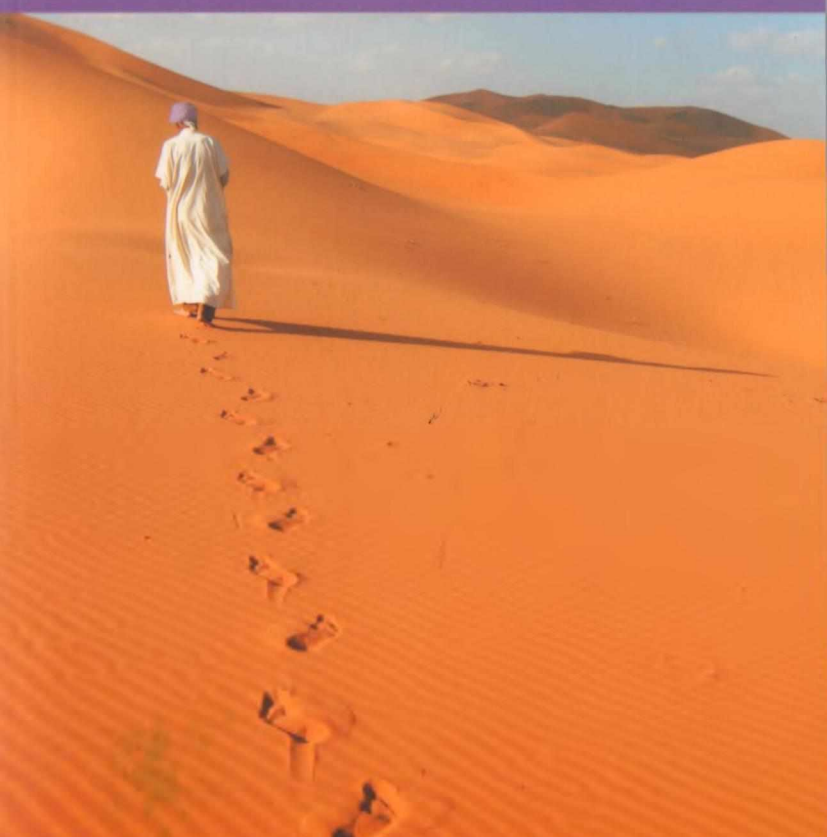

ĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•
ATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•
ATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•
ATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•
ATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•
ATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•
RATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•BESTSELLER•
RATE•BESTSELLER•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•
ATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•

Daoud Hari

TRANSLATORUL

THE TRANSLATOR
Daoud Hari
Copyright © 2008 by Daoud Hari
This translation published by arrangement with Random House, an imprint of Random House Publishing Group, a division of Random House, Inc.

TRANSLATORUL
Daoud Hari
Copyright © 2009 Editura **ALLFA**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HARI, DAOUD
Translatorul / Daoud Hari; trad.: Bogdan Marin.
– București: ALLFA, 2009
ISBN 978-973-724-181-8

I. Marin, Bogdan (trad.)

94(620)"2003"

Toate drepturile rezervate Editurii **ALLFA.**
Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără permisiunea scrisă a Editurii **ALLFA.**

Drepturile de distribuție în străinătate aparțin în exclusivitate editurii.
All rights reserved. The distribution of this book outside Romania, without the written permission of **ALLFA**, is strictly prohibited.
Copyright © 2009 by **ALLFA.**

Editura **ALLFA:** Bd. Constructorilor nr. 20 A,
sector 6, cod 060512– București
Tel.: 021 402 26 00
Fax: 021 402 26 10
Departamentul distribuție: Tel.: 021 402 26 30; 021 402 26 33
Comenzi la: comenzi@all.ro
www.all.ro

Redactor: Olimpia Novicov
Design copertă: Andra Penescu

Daoud Hari

TRANSLATORUL

Amintirile mele despre Darfur

Așa cum au fost relatate lui
Dennis Michael Burke
și Megan M. McKenna

Traducere din limba engleză
de Bogdan Marin

EDITURA ALLFA

Mamei mele și tuturor
femeilor din Darfur

Cuprins

Introducere 9

1. Chemarea Drumului 15
2. Suntem Aici 22
3. Nilul cel Mort 31
4. Un moment prost pentru a merge acasă 37
5. Satul surorii mele 46
6. Sfârșitul lumii 50
7. Întoarcerea acasă 55
8. Noi, cei șapte 67
9. Translatorul 72
10. Bețe pentru făcut umbră 75
11. Două milioane și jumătate de povești 80
12. Legături 88
13. Nicholas Kristof și Ann Curry relatează de la fața locului 94
14. Din nou acasă 101
15. Trezirea în N'Djamena 108
16. O pădure ciudată 112
17. A șasea expediție 114
18. Ce se poate schimba în douăzeci și patru de ore? 119
19. Câțiva băieți ceva mai în față cu un Kalașnikov în mână 124
20. Din rău în mai rău 129
21. Legat la ochi, dacă se poate 133

22. Am venit să vă salvăm, băieți 138
23. Nu știm ce să spunem 141
24. Regulile ospitalității 145
25. Ziua porților deschise la Centrul de Tortură... 154
26. Hawalya 160
27. Șansa mea de unu la sută 167

Mulțumiri 171
Anexa 1: Darfur – o introducere 173
Anexa 2: Declarația Universală
a Drepturilor Omului 181

Introducere

„Dacă Dumnezeu se hotărăște să-ți rupă un picior, o să te învețe cel puțin să șchioapeți" – sună un proverb african. Această carte este neînsemnatul meu șchiopătat, o relatare modestă care nu poate spune toate poveștile care merită spuse. Am văzut și am auzit în Darfur multe lucruri care mi-au sfâșiat inima. Vă aduc aceste povești convins fiind că cei mai mulți oameni vor ca ceilalți oameni să aibă parte de o viață bună, și când înțeleg cum stau lucrurile vor face tot ce le stă în putință pentru a readuce lumea pe calea bunătății. Și am convingerea că atunci când fac așa ceva, sunt ființele omenești cele mai demne de admirație.

Dacă știți unde se găsește pe o hartă Egiptul, puteți coborî puțin și veți da peste Sudan. Partea occidentală a Sudanului se numește Darfur și are o suprafață cam cât Franța sau Texasul. Relieful în Darfur este în general plat; are și câțiva munți, dar în principal câmpii nesfârșite cu copaci mici, tufișuri țepoase și albii nisipoase.

Darfur este locul unde trăiam împreună cu familia mea până la atacul asupra satului nostru. Tribul nostru se cheamă Zaghawa. Suntem păstori tradiționali care locuiesc în sate permanente; colibele noastre de iarbă sunt foarte mari de jur împrejur și au

acoperișuri țuguiate, care miros foarte frumos când plouă. Copilăria mea a fost la fel de plină de aventuri fericite ca și a ta. Probabil tu ai avut o bicicletă și apoi prima mașină; eu am avut o cămilă, Kelgi, pe care o iubeam din suflet și cu care goneam ca vântul. În nopțile reci intra uneori cu noi în colibă – nu deranja pe nimeni asta.

Deși noi, cei din tribul Zaghawa, nu suntem nomazi, în apropierea noastră trăiau mulți arabi nomazi, care s-au numărat printre prietenii mei în copilărie. Tatăl meu mă lua cu el la ospețe în corturile lor, iar ei veneau la ospețele noastre.

Dar înseamnă tărâm. *Fur* sunt triburile mai de la sud, cele mai multe de agricultori. Unul din conducătorii Fur a fost regele întregii regiuni în secolul șaisprezece. Numele regiunii vine din acele vremuri.

În ultima vreme sute de mii de oameni din neamul meu au fost uciși, cum poate ați auzit. Dintre ceilalți, două milioane și jumătate o duc foarte greu, în tabere de refugiați sau în ascunzișuri izolate din văile deșertice. Vă voi explica cum s-a ajuns aici. Dacă sunteți nerăbdători să aflați mai multe, am inclus o explicație mai amănunțită la sfârșitul cărții.

De-acum înainte lumea poate spune nu genocidului, numai dacă îi ajută pe oamenii din Darfur să se întoarcă la casele lor și să primească protecția de care au nevoie. Dacă lumea va lăsa ca cei din Darfur să fie alungați mereu de pe pământurile lor și dezrădăcinați din felul lor de viață, atunci genocidul se va repeta peste tot, pentru că lumea va vedea că așa ceva „merge". Nu trebuie să lăsăm să „meargă". Oamenii din Darfur au nevoie să se întoarcă acasă.

Scriu aceste cuvinte pentru ei, și pentru acea zi, și pentru o anumită femeie și cei trei copii ai ei ajunși la cer, și pentru un anumit bărbat și fiica lui ajunsă la cer, și pentru propriul meu tată și propriii mei frați ajunși la cer, și pentru cei care trăiesc și mai pot încă să aibă parte de vieți frumoase aici pe pământ.

Mai scriu aceste cuvinte și pentru femeile și fetele din Darfur. Le-ați văzut figurile înfășurate în culori minunate și știți câte ceva despre suferința lor, dar nu sunt cine credeți că sunt. Deși au fost victimizate, sunt niște eroine mai degrabă decât niște victime. Mătușa mea Joyar, de pildă, era un războinic vestit, care se îmbrăca în haine bărbătești, se bătea cu hoții de cămile și cu trupele arabilor, se prindea în luptă cu bărbații – și câștiga de fiecare dată. A refuzat să se mărite până după patruzeci de ani. Dedic această carte ei și fetelor din satul meu, care erau mai iuți și mai puternice decât băieții în jocurile solicitante ale copilăriei noastre. Dedic această carte mamei mele, care în tinerețe a împiedicat o haită de lei să se apropie de vitele noastre timp de o zi, o noapte și o dimineață, folosindu-se doar de puterea glasului și de două bețe lovite unul de altul. Iar puterea acestui glas mi-e atât de cunoscută.

Lângă satul meu se găsește un munte frumos, căruia i-am spus mereu Satul lui Dumnezeu. Deși în întreaga zonă atât africanii indigeni ca mine, cât și nomazii arabi sunt practicanți ai religiei islamice, nu este mai puțin adevărat că oamenii noștri, în special cei mai tineri dintre ei, au obișnuit întotdeauna să urce pe acest munte pentru a depune ofrande în micile orificii săpate în stâncă. Se depun aici bucăți de carne, mei sau flori sălbatice, împreună cu scrisori către Dumnezeu în care i se aduce mulțumire sau i se cer diverse favoruri. Aceste daruri și bilețele erau depuse aici cu mult timp înainte să ajungă la noi religiile mai noi. Printr-un astfel de bilețel un tânăr sau o tânără poate cere ca o altă tânără sau un alt tânăr să-i fie sortit. Sau scrisoarea poate cere vindecarea bolii bunicului, sau ca sezonul ploilor să fie unul bun, sau ca o nuntă să fie frumoasă, iar căsătoria fericită. Sau poate cere pur și simplu ca anul care vine să fie unul bun pentru toți cei din sat. Așa că iată-mă, Doamne: sufletul meu e acolo sus pe munte, și depun această

carte pe muntele Tău ca o ofrandă pentru Tine. Și aduc laudă tuturor numelor Tale, și aduc laudă Mamei noastre Glia, și tuturor Profeților și înțelepților și Spiritelor din ceruri și de pe pământ care ne-ar putea ajuta în aceste vremuri grele.

Iar ție, cititor și prieten al meu, îți mulțumesc din inimă pentru că te îmbarci în această călătorie. Este o poveste grea, fără îndoială, dar în ea se găsesc multe lucruri care cred că te vor surprinde și te vor face fericit că ai hotărât să mă urmezi.

Povestea pe care o spun aici se bazează pe amintirile mele din vremuri extrem de grele și de tulburi. Am făcut tot posibilul să adun detaliile experiențelor mele și să le consemnez cât mai exact și pe cât îmi amintesc eu de bine, și le sunt recunoscător tuturor celor care m-au ajutat să mă concentrez și mi-au corectat din când în când relatarea. E desigur imposibil ca doi oameni să vadă la fel un eveniment, și știu că alții vor avea de spus povești diferite de a mea. Dar, puse laolaltă, aceste povești colective vor compune împreună adevărul despre tragedia din Darfur.

Translatorul

1. Chemarea Drumului

Sunt sigur că știți foarte bine cât de important poate fi să ai semnal bun la telefon. Goneam prin deșertul dogoritor al Africii într-un Land Cruiser zgâriat și plin de noroi, care cu o săptămână în urmă fusese mult mai alb. Șoferul nostru, aparținând la fel ca mine unui trib din Darfur, vira printre tufișurile țepoase de acacia, schimbând vitezele cu o mână de expert prin nisipurile adânci ale unei succesiuni nesfârșite de râpe, cărora noi le spunem wadi, și trecând peste hârtoape – căci drumuri propriu-zise nu există. Pe bancheta din spate, un reporter de televiziune din Marea Britanie, Philip Cox, se ținea cum putea în vreme ce eram aruncați în toate părțile, iar bagajele noastre bocăneau, zăngăneau și plescăiau în portbagaj. Era un veteran al acestor deșerturi și stătea bine cu moralul – chiar și după o săptămână lungă de drumuri prăfuite și atâtea interviuri încărcate emoțional. Supraviețuitorii ne povesteau despre sate înconjurate la căderea nopții de oameni cu torțe și puști automate, despre uciderea bărbaților, femeilor și copiilor, despre oameni arși de vii în colibele de iarbă din Darfur. Ne povesteau despre fetițe violate și mutilate și despre uciderea tinerilor cu maceta – uneori câte optzeci odată, înșirați unul după altul.

Nu poți să fii om fără să fii mișcat, dar dacă meseria ta este să aduci acele povești lumii întregi, mergi mai departe. Și asta am făcut și noi.

Eram translatorul și ghidul lui Philip și era responsabilitatea mea să rămânem cu toții în viață. De câteva ori pe oră îi sunam pe comandanții militari ai grupurilor rebele sau pe cei din Armata Națională a Ciadului, ca să-i întreb dacă s-o luăm pe aici sau pe acolo pentru a evita luptele și problemele. Agenda mea telefonică era motivul pentru care mulți reporteri aveau încredere să se lase conduși de mine în Darfur. Nu știu cum a ajuns Philip la numărul meu de telefon – poate de la Ambasada S.U.A., sau de la Departamentul de Stat, sau de la Ambasada Britanică, sau de la Înaltul Comisar O.N.U. pentru Refugiați, sau de la o organizație de asistență umanitară, sau un grup de rezistență. Părea că de-acum toată lumea avea numărul meu. Dar cu siguranță nu l-a primit de la guvernul sudanez, ai cărui soldați m-ar fi ucis dacă mă prindeau aducând acolo un reporter.

Aceste convorbiri prin satelit – sau și mai frecvent simple convorbiri pe mobil – erau cu comandanți care îmi spuneau „Nu, o să muriți dacă veniți aici, pentru că ne luptăm în cutare și cutare loc astăzi". Și atunci căutam alt drum.

Dacă unul din grupurile de rebeli află că ai sunat un alt grup, se poate să creadă că ești spion, chiar dacă tu nu faci asta decât în serviciul jurnalistului sau al reportajului – rebelii nu se aleg cu nimic de aici. Trebuia să fiu foarte atent cu astfel de lucruri, dacă voiam ca reporterii mei să plece teferi din Darfur, ducând astfel lumii tot mai multe povești de aici. De la atacul asupra satului meu, asta era motivația care mă ținea în viață, literalmente singura motivație. Mă simțeam aproape mort pe dinăuntru și nu mai voiam decât ca zilele care mi-au mai rămas să nu treacă fără folos. Poate că ați avut și voi un sentiment

asemănător la un moment dat sau altul. Cei mai mulți dintre tinerii cu care crescusem erau acum fie morți, fie luptători în rezistență; ca și ei, alesesem la rândul meu să-mi risc viața, atât că eu mă foloseam de limba engleză, nu de o armă.

Trebuia să ajungem la destinație înainte de asfințit, altfel riscam să fim atacați de Armata Sudaneză, sau de rebelii din Darfur aflați de partea guvernului, sau de alți rebeli care habar n-aveau cine suntem, dar ne-ar fi omorât oricum, doar pentru a fi mai siguri. Așa că nu ne-a plăcut deloc ce s-a întâmplat în continuare.

Deodată, Land Cruiser-ul nostru a fost blocat de șase mașini ieșite dintr-un labirint de tufișuri deșertice. Erau tot Land Cruiser-uri, ca și al nostru, dar acestea aveau acoperișul tăiat și dat la o parte, ca oamenii să poată sări înăuntru sau afară imediat, după o bătălie pierdută sau înainte ca o grenadă pornită dintr-un lansator să ajungă la ei. Din mașini au coborât repede bărbați prăfuiți, înarmați cu pistoale automate Kalașnikov. La un ordin al șefului lor și-au îndreptat armele către noi. Când atâtea arme sunt pregătite de tragere în același timp, păcănitul ți se imprimă în auz pentru totdeauna. Ne-am dat încet jos din mașină, cu mâinile ridicate.

Era în mod evident vorba de rebeli: uniforma lor se reducea la niște jeanși jegoși; aveau bandulierele cu muniții atârnate peste umăr; turbanele lor înfășurate neglijent – niște basmale, de fapt – erau acoperite cu un strat de praf adunat în câteva zile de lupte. Astfel de grupuri n-au niciodată doctori cu ei, se luptă aproape zilnic și își părăsesc prietenii în morminte improvizate pe grabă.

Sunt niște morți în viață, care își numără viitorul în ore. Asta îi face adesea necruțători, considerând probabil că ar trebui ca toată lumea să meargă odată cu ei pe lumea cealaltă. Mulți dintre ei și-au văzut familiile omorâte și satele arse. Îți imaginezi

cum te-ai simți dacă orașul tău ar fi fost ras de pe fața pământului și toată familia ta a fost ucisă de un dușman după care umbli acum ca să-l omori și să poți muri la rândul tău împăcat.

Printre rebeli se numără Mișcarea de Eliberare a Sudanului, Armata de Eliberare a Sudanului, Mișcarea pentru Justiție și Egalitate, plus alte câteva. Există și alte grupuri în Ciad, care traversează nestingherite frontierele. E adesea o enigmă de unde fac rost de arme și de bani, dar Darfurul e plin de arme automate din vremea când Libia a atacat Ciadul și a folosit Darfurul drept bază de lansare a operațiunilor. Trebuie de asemenea să știți că Sudanul este aliniat cu unele grupuri islamice radicale și, în altă ordine de idei, permite Chinei să obțină cea mai mare parte din petrolul său. Astfel că se crede că atât interesele occidentale, cât și unele țări vecine sunt implicate în sprijinirea grupurilor de rebeli. Este trist cum ajung să sufere oamenii de rând când pe tabla de șah a lumii au loc astfel de jocuri.

Aproape jumătate din Africa este acoperită de pășunile satelor de păstori, iar o bună parte din pământ are multe bogății în subsol și mulți oameni săraci la suprafață. Aceștia se numără printre cei trei sute de milioane de africani care câștigă mai puțin de un dolar pe zi și care sunt adesea dați la o parte sau uciși pentru lucruri ca petrolul, apa, minereurile și diamantele. Acest lucru favorizează foarte mult formarea grupurilor de rebeli. Cei care ne-au oprit pe noi n-au avut probabil nevoie să se insiste prea mult pentru a se alătura acestui grup.

Comandantul, tânăr, dar cu o înfățișare obosită, s-a apropiat de mine și mi-a spus în Zaghawa: „Daoud Ibarahaem Hari, știm totul despre tine. Ești spion. Știu că nu ești arab, ci Zaghawa, la fel ca noi, dar din păcate avem ordine de îndeplinit și acum va trebui să te omorâm".

Nu-i fusese greu să-și dea seama că sunt Zaghawa, după micile cicatrici ca niște ghilimele pe care mi le făcuse bunica

pe tâmple când eram foarte mic. I-am spus că da, sunt Zaghawa, dar nu sunt spion.

Comandantul a oftat trist, după care a lipit țeava puștii M-14 de una din aceste cicatrici de pe capul meu. Mi-a zis să stau nemișcat și i-a spus lui Philip să se dea la o parte. S-a oprit pentru a-i spune lui Philip, într-o engleză stâlcită, să nu-și facă griji pentru că după ce mă omoară, o să-l trimită înapoi în Ciad.

– Ok, foarte bine, dar stați așa, le-a răspuns Philip, ridicându-și mâna pentru a-l opri pe comandant cât timp schimbă câteva vorbe cu mine.

– Ce se întâmplă?

– Cred că sunt spion și o să tragă cu pușca și o să-mi explodeze capul, așa că trebuie să te dai la o parte.

I-am spus numele grupului, făcându-i un semn discret cu capul către mașina pe ușile căreia erau vopsite cu mâna inițialele.

S-a uitat la mașină și apoi și-a pus mâinile în șolduri. Arăta cum arată englezii când sunt agasați de o problemă la care nu se așteptau. Philip avea pe cap un turban bine strâns; avea pielea bronzată și pe alocuri crăpată după numeroasele sale aventuri prin aceste deșerturi. N-avea de gând să stea cu mâinile încrucișate când era pe punctul de a pierde un interpret excelent.

– Stai, stai o clipă! strigă către comandantul rebelilor. *Nu-l... împușcați... pe... acest... om.* Nu e un spion. Este translatorul meu și îl cheamă Suleyman Abakar Moussa, din Ciad. Aici sunt actele lui.

Philip credea că acela e numele meu. Mă foloseam de el ca să nu fiu deportat din Ciad în Sudan, unde m-ar fi așteptat o moarte sigură pentru că eram căutat, și pe de altă parte pentru a nu fi forțat să rămân într-o tabără de refugiați din Ciad, unde n-aș fi fost de niciun ajutor nimănui.

– L-am angajat pe acest om ca să mă aducă aici; nu e spion. Facem un film pentru televiziunea britanică. Înțelegeți ce vă spun? Este foarte, foarte important să înțelegeți.

M-a rugat să traduc, pentru a fi sigur, și dată fiind situația mea am fost fericit să-l ajut.

Mai mult decât vorbele pe care le rostise, atitudinea lui Philip a fost cea care l-a făcut pe comandant să ezite. Îl priveam și vedeam cum degetul său mângâie trăgaciul. Simțeam țeava puștii fierbinte, lipită de tâmpla mea. O folosise de curând, sau era doar încălzită de la soare? M-am hotărât că dacă acestea aveau să fie ultimele mele gânduri ar trebui măcar să le îndrept într-o direcție mai plăcută. Așa că m-am gândit la familia mea, la cât de mult îi iubeam și m-am gândit că în curând s-ar putea să-mi văd frații.

– O să dau un telefon, explică Philip, scoțându-și încet telefonul mobil din buzunarul pantalonilor sport. N-o să-l împuști pe acest om, pentru că imediat o să stai de vorbă la acest telefon cu comandantul tău – înțelegi ce zic?

A căutat un număr de telefon într-un caiet. Era numărul personal al comandantului șef al grupului. Îl intervievase cu un an înainte.

– Șeful vostru, le spuse oamenilor înarmați, care stăteau în jurul nostru ca un pluton de execuție, în timp ce aștepta formarea legăturii. Șeful vostru. Sun chiar acum pe numărul lui personal. Sună. Sună.

Dumnezeu este milostiv. Telefonul prin satelit avea semnal puternic. Numărul era încă valabil. Comandantul a răspuns personal. Și-a adus aminte cu plăcere de Philip. O minune după alta.

Philip a vorbit la telefon într-o engleză grăbită, pe care i-o traduceam la ureche bărbatului care ținea pușca.

Philip ținea un deget ridicat în timp ce vorbea, cerând cu acel deget și acea privire o clipă de răgaz, doar o clipă. Din când în când râdea, ca să arate că era bun prieten cu cel cu care vorbea.

– Sunt prieteni de demult, am tradus.

Apoi Philip i-a întins telefonul comandantului, care a apăsat și mai tare țeava pe tâmpla mea.

Te rog să vorbești cu el. Te rog. Spune că îți ordonă să vorbești cu el.

Comandantul ezită un moment, ca și cum ar fi putut fi vreo păcăleală, apoi în cele din urmă întinse mâna și apucă telefonul. Cei doi comandanți vorbiră îndelung. Vedeam cum degetul i se ridică și se coboară ca o cobră, pentru ca până la urmă să se retragă. Ni s-a spus să părăsim imediat țara.

Să nu fii omorât e un lucru foarte plăcut. Asta te face să zâmbești într-una, prostește, fără să te poți opri, timp de câteva ore. Uimitor, nu m-au împușcat – *humdallah. Frățiorii mei, o să trebuiască să mă mai așteptați puțin.*

Șoferul nostru urmărise totul cu răsuflarea tăiată, pentru că în astfel de situații șoferii n-au de obicei o soartă prea bună. În Land Cruiser era multe bucurie, chiar câteva râsete, în timp ce ne îndreptam cu viteză către satul Tine – pe care voi îl numiți „Tina" – la frontiera dintre Ciad și Sudan.

– A fost fantastic, i-am spus lui Philip.

A lăsat să treacă pe lângă noi din mersul mașinii câțiva copaci înainte să-mi răspundă.

– Da, fantastic. De fapt încerc să dau de el de săptămâni întregi. Mare noroc.

Șoferul, care nu vorbea aproape deloc englezește, m-a întrebat ce spusese Philip. I-am zis că spusese „Dumnezeu e milostiv", și cred sincer că de fapt asta spunea.

2. Suntem Aici

Philip m-a întrebat dacă mă cheamă Daoud sau Suleyman. I-am spus că sunt Daoud în regiunea Darfur din Sudan, și Suleyman în Ciad. I-am explicat situația în care mă găseam.

– Toată lumea are o grămadă de nume pe-aici, mi-a răspuns.

M-a întrebat cum prefer să mi se zică. Daoud, i-am răspuns, deși mulți din prietenii mei apropiați îmi spun și David, de unde vine de fapt numele meu în Biblie. L-am rugat să-mi dea numărul de telefon al comandantului, și mi l-a dictat.

Am traversat înapoi în Ciad și ne-am deplasat de-a lungul frontierei, apoi am revenit în Darfur mai la nord. Merita să facem orice efort ca să nu mai dăm iarăși peste acel grup de rebeli. Și cum-necum aveam de gând să-l ajutăm pe Philip să-și facă reportajul, pe care el avea să-l ducă apoi lumii întregi. Dacă vrei să faci ceva în viață trebuie să fii mai puternic decât frica.

Problema atunci când ai de-a face cu grupurile de rebeli este că adesea e dificil să-ți dai seama de ce parte e fiecare la un moment dat. Guvernul arab din Khartoum – guvernul Sudanului – face promisiuni false de încheiere a păcii cu un grup de rebeli, apoi cu altul, pentru a-i face pe nearabi să se

lupte mereu între ei. Guvernul face înțelegeri cu comandați ambițioși, îndeajuns de descreierați încât să creadă că după război vor fi promovați în funcții importante, când de fapt urmează să fie dați la o parte, dacă nu chiar omorâți. Acestor comandanți secesioniști li se cere uneori să atace alte grupuri de rebeli, sau chiar să-i ucidă pe asistenții umanitari și pe soldații trimiși de alte țări pentru a monitoriza respectarea tratatelor de încetare a focului. Aceasta pentru ca genocidul să poată continua, iar băștinașii să fie eliminați cu totul. Poate că timpul va arăta că lucrurile nu erau chiar cum le vedeam eu, dar majoritatea celor de la fața locului au aceleași păreri.

Se mai crede și că guvernul plătește o parte din triburile tradiționale de arabi, multe dintre ele fiind altminteri prietenii noștri, pentru a forma milații călare, numite Janjaweed, care îi ucid cu brutalitate pe africanii nearabi și dau foc satelor noastre. Numele de *Janjaweed* ar putea să provină dintr-un vechi cuvânt care însemna „luptători ai credinței", sau ar putea fi o combinație a cuvintelor care înseamnă „duhuri rele călare", sau, potrivit altora, înseamnă pur și simplu „oameni înarmați călare".

Eu prevăd că după ce guvernul va reuși să-i elimine sau să-i omoare pe toți indigenii nearabi, va începe să-i facă și pe arabi să se lupte unii cu alții, pentru a dispărea la rândul lor de pe prețioasele terenuri. Procesul e deja în curs în locurile unde eliminarea africanilor nearabi este aproape încheiată.

– Și cum se face că te-ai întors în Darfur chiar atunci când începea acest război, m-a întrebat Philip încercând să acopere vuietul Land Cruiser-ului, în timp ce ne hurducăiam iarăși prin albii secate și maluri nisipoase.

– Foarte bună întrebarea, i-am strigat, izbucnind în râs.

După ce tocmai ai ajuns atât de aproape de moarte, e momentul să te gândești ce faci aici. Da, ai o treabă de făcut aici, dar poate că ești și un pic nebun să fii aici, când ai putea

să fii în cu totul altă parte. Dar moartea mă urmărea deja de multă vreme, de când aveam treisprezece ani, iar lumea a luat foc în jurul meu și am văzut pentru prima dată bucăți de oameni zburând prin aer în jurul meu.

Iată cum s-au petrecut lucrurile: Tocmai îmi terminasem treburile de după-amiază și gândul îmi era la noaptea care se anunța plină de jocuri tradiționale, *Anashel* și *Whee*, sporturi energice și gălăgioase jucate pe nisip sub razele lunii. Deodată satul ne-a fost înconjurat de douăzeci de camioane pline cu trupe guvernamentale. Comandantul a adunat toată lumea din sat și a pus să fie bătuți o parte din bărbații satului – oameni destul de bătrâni – cerând să i se spună unde erau bărbații mai tineri, despre care se credea că se ascund pe dealuri, cu grupurile din rezistență. Și într-adevăr acolo erau, dar bătrânii nu știau exact unde, și n-a trecut mult până când comandantul și-a dat seama că bătaia nu folosește la nimic. Așa că, pentru a fi mai convingător, a dat foc la șase colibe.

Din cauza modificărilor vremii, nomazii arabi fuseseră nevoiți să-și aducă animalele la păscut mai spre sud, pe pământurile Zaghawa. În trecut ar fi cerut voie și poate câteva cămile ar fi fost date drept plată. Dacă nu se ajungea la nicio înțelegere, sau dacă se foloseau de apă și pășune fără să li se permită, ar fi fost provocați la o luptă de onoare pe un câmp de luptă tradițional, departe de sat. După acea luptă, chestiunea ar fi fost considerată închisă, iar arabii și Zaghawa redeveneau pe loc prieteni, venind la masă unii la alții.

Ce se schimbase între timp era faptul că guvernul arab al Sudanului, vrând să scape de populațiile mai sedentare, lua partea nomazilor arabi și le dădea arme, elicoptere, bombardiere și tancuri pentru a tranșa disputele. Din această cauză mulți dintre tinerii Zaghawa plecaseră să se alăture grupurilor din rezistență. Iar acum comandanții Armatei Sudaneze

mergeau din sat în sat, căutându-i pe acești luptători, spunând femeilor să-și convingă bărbații să predea armele, altfel le vor fi arse casele. Se făceau presiuni asupra oamenilor să se mute în orașe, „unde vor fi în siguranță". Însă dacă ar fi acceptat, ar fi trăit în sărăcia cea mai cruntă.

Comandantul ne luase cu forța pe mine și pe doi din verii mei ca să-i fim interpreți, știind că mergeam la școală și că toți elevii trebuiau să învețe ceva arabă – limba vorbită de el. Dacă te prindeau că vorbești Zaghawa la școală sau că nu știi cuvintele în arabă, erai bătut cu biciul pentru cămile. Comandantul ne-a pus să stăm pe pragul camionului său și să-i transmitem ordinele privitoare la predarea armelor. Femeile plângeau și îi rugau pe soldați să înceteze bătaia și să dea drumul copiilor.

Comandanții ca acesta aveau adesea obiceiul să împuște câțiva oameni ca să arate că sunt puși pe fapte mari. În multe cazuri, sate întregi erau arse cu totul. Dar comandantul de acum nu era atât de aspru. Nouă, celor trei copii care-i serveam de interpreți, ne-a spus să-l conducem către următorul sat pe unde voia să treacă. N-am fi vrut să mergem cu el, pentru că, spre deosebire de femeile și bătrânii care erau bătuți, noi știam că insurgenții se găseau în albia abruptă din spatele satului, pândind să atace camioanele. Dar am fost împinși pe bancheta din față a primei mașini și în câteva momente părăseam în viteză satul.

Deodată în jurul nostru au izbucnit explozii asurzitoare și zgomot de arme automate peste tot. Camioanele s-au oprit și soldații s-au scurs afară din ele pentru a ocupa poziții de tragere. Noi țipam de la fereastră „Suntem aici! Suntem aici! Suntem noi!" Comandantul ne-a scos afară și ne-a folosit drept scut în timp ce fugea către tufișuri. Ne-am lipit fața de nisip, iar grenadele anti-tanc explodau izbindu-se de camioane, aruncându-i pe cei rămași în urmă în aer, cu dâre de fum și sânge. Schimbul

înverşunat de focuri a părut că ţine o eternitate, dar de fapt a durat numai câteva minute. Luptătorii de gherilă se retrag întotdeauna repede, pentru a continua lupta în ziua următoare. După ce s-au oprit împuşcăturile, comandantul s-a ridicat în picioare şi s-a uitat la noi.

– Cred că mi-ai întins o capcană, ne-a spus, fluturându-şi pistolul în faţa noastră.

Ne aşteptam să murim. S-a uitat din nou la noi, dând din cap, a mormăit ceva ce n-am reuşit să înţelegem pentru că auzul ne fusese serios afectat de explozii. Apoi s-a dus la oamenii lui. Şi-au adunat morţii şi răniţii şi au plecat în camioanele lor. Am fugit înapoi în sat, strigând „Suntem aici", în caz că luptătorii s-ar mai fi aflat încă în tufişuri. Mamele şi surorile noastre ne-au întâmpinat plângând, dansând în jurul nostru şi spunând într-una *Humdallah! Îţi mulţumim, Doamne!*

Timp de câteva zile, noi trei am rămas aproape fără auz. Muriseră unsprezece oameni, cei mai mulţi dintre ei soldaţi guvernamentali.

La puţină vreme tata m-a trimis la şcoală în cel mai mare oraş din Darfurul de Nord, El Fasher. Eram cel mai mic fiu al lui. Locuind împreună cu verii mei, terminasem şcoala primară şi mersesem în continuare la gimnaziu. Eram foarte trist că plec de acasă.

În El Fasher, viaţa era copleşitoare – prea mulţi oameni, prea multe maşini, prea multe lucruri noi. În a doua săptămână m-am îmbolnăvit, deşi îmi era de fapt foarte dor de casă. El Fasher este un oraş cu clădiri de chirpici şi străzi nisipoase, atât de multe încât mă rătăceam tot timpul. Există câteva clădiri guvernamentale şi o închisoare mare, unde toată lumea ştia că se întâmplă lucruri teribile.

Fratele meu Ahmed aflase de la verii mei că îmi era foarte greu, aşa că a venit să mă vadă. A rămas cu mine o săptămână,

până mi-am mai revenit, ținându-mă după umeri în timp ce mă însoțea la școală și făcându-mă să mă simt ca acasă. Mi-a spus că fusesem binecuvântat de soartă și că trebuie să-mi dau toată silința să învăț bine. Venea în vizită oricând reușea, adică destul de des. Mi-a arătat părțile bune din oraș. Până la urmă am ajuns să-mi placă El Fasher.

M-am angajat la un restaurant, unde curățam mesele după ore. M-am uitat pentru prima dată la televizor. Un văr de-al meu își scotea televizorul în fața casei, ca să se poată uita toți verii și vecinii. Nu-mi plăcea foarte tare, pentru că era de obicei vorba de armata guvernului sudanez. Îmi plăceau în schimb filmele, dar primul pe care l-am văzut a fost unul cu Clint Eastwood, și am zbughit-o la fugă pe stradă, de teamă că gloanțele or să iasă afară din aparat de la atâtea împușcături. Verii mei au venit râzând după mine și m-au adus înapoi.

Exista un cinematograf unde rulau filme americane o dată pe săptămână și filme indiene în restul timpului. Era foarte ieftin; cu câteva monede din banii câștigați la restaurant mergeam să văd toate filmele.

La restaurant și de la elevii mai în vârstă am început să aflu cum stau lucrurile cu politica. În acea vreme erau multe operațiuni militare împotriva Zaghawa, și mulți Zaghawa părăseau El Fasher ca să se alăture grupurilor din rezistență. Dictatorul Omar Hassan Ahmal al-Bashir tocmai preluase Sudanul, ceea ce ne înfuriase pe toți. Un comandant din Ciad pe nume Idriss Déby se lupta cu guvernul Ciadului pentru controlul asupra țării. Este Zaghawa, ca și noi, și credeam despre el că e un mare erou. Unii voiau chiar să i se alăture. Mai târziu avea să devină președintele Ciadului.

Chestia asta cu luptatul mi s-a părut o idee bună. Am renunțat la liceu și m-am ascuns timp de două săptămâni,

punând la cale cu prietenii mei să mergem în Ciad pentru a ne alătura lui Déby.

Ahmed a venit și m-a găsit. M-a pus să stau jos sub un copac și mi-a zis că ar trebui să mă folosesc de mintea mea, nu de o armă, pentru a face viața oamenilor mai bună. Mi-a spus că ar fi o greșeală să întorc spatele darurilor pe care mi le-au dat Dumnezeu și familia mea.

– Nu devii bărbat împușcând oameni, Daoud, mi-a spus. Devii bărbat făcând ceea ce trebuie pentru omul care ești tu.

Așa că am mers înapoi spre oraș, iar eu m-am întors la școală. Am început să fiu interesat de limba engleză, mulțumită unui profesor minunat, și m-am scufundat cu totul în cărțile clasice ale literaturii engleze și americane. Mi-au plăcut mai ales *Jane Eyre* de Charlotte Brontë, *Comoara din Insulă* și *Răpit de Pirați*, de Robert Louis Stevenson, *Oliver Twist* de Charles Dickens, *Ferma Animalelor* de George Orwell și *Plângi, țară dragă* de Alan Paton. Aceste cărți m-au schimbat; mi-au deschis și mi-au eliberat mintea. Dar eram în continuare interesat de politică.

Cam în această vreme tatăl meu ar fi dorit să accept o căsătorie aranjată și să revin acasă pentru a deveni păstor de cămile, cum făcuseră dintotdeauna bărbații din familia noastră. M-am gândit că aș putea într-adevăr să fac așa ceva, pentru că iubeam atât de mult cămilele, dar mai întâi voiam totuși să văd lumea, și voiam să-mi aleg eu soția și ea să mă aleagă pe mine. Că veni vorba, o cămilă poate să stea departe de oamenii sau cămilele care reprezintă familia sa timp de douăzeci de ani, dar dacă se întoarce cumva acasă îi va recunoaște fără probleme. Cămilele sunt devotate până la capăt și pline de iubire și curaj.

Dorința mea de a vedea lumea cea largă mi se trăgea probabil de la toate programele de televiziune și filmele și mai

ales de la cărțile cu care avusesem de-a face. Mi-am terminat studiile și, cerându-mi iertare de la tatăl meu, care ieșise cu mine la plimbare și îmi spunea că într-un fel sau în altul trebuie să învăț să am grijă de familia mea dacă vreau să fiu bărbat, m-am îndreptat către Libia în căutarea unei slujbe bune.

Am ajuns acolo cu cămila și cu camionul. Déby, noul președinte al Ciadului, mergea și el în acele zile în Libia. Convoiul oficial s-a rătăcit complet printre dune. Majoritatea mașinilor au fost găsite de elicoptere libiene, care i-au condus mai departe. Caravana de camioane în care mă aflam eu i-a găsit pe restul și le-a dat să bea apă, de care aveau mare nevoie. Într-o oază l-am văzut pe Déby stând deoparte și m-am dus la el ca să-l salut și să-i strâng mâna.

Când traversezi Sahara cu cămilele, sau chiar cu mașina, este foarte ușor să te rătăcești printre dune. Nu există niciun drum, pur și simplu mergi unde vezi cu ochii.

O sare roșie specială, excavată din Darfurul de Nord, se pune în apa cămilelor pentru a le ajuta să reziste la această lungă călătorie. Caii nu ar fi buni la nimic aici, pentru că ar trebui patru sau cinci cămile ca să care apa și hrana necesare unui singur cal. Așa că cel mai bine e să iei doar cămilele.

Dacă faci drumul în lunile de vară, soarele și căldura vor fi foarte solicitante pentru cămile; dacă mergi iarna, furtunile de nisip reci ca gheața îți vor biciui fața dacă nu te ascunzi sub mai multe straturi de haine. Călătoriile acestea nu sunt deloc scurte: cămilele pot parcurge 1500 de kilometri, ca și cum ai merge de la Atena la Berlin traversând Serbia, Austria și Republica Cehă, sau de la Miami la Philadelphia – un drum foarte lung în lipsa drumurilor și a adăpostului.

În deșert se găsesc multe oase de om, în special acolo unde Darfurul de Nord se întâlnește cu marile dune ale Saharei. Unele din aceste oseminte sunt încă acoperite de haine și o

piele pergamentoasă, altele au fost albite de sutele de ani petrecute sunt soarele arzător. Mirajele fac ca păsările așezate pe dune îndepărtate – vietăți nu mai mari ca un pumn de om – să arate ca niște cămile. Mirajele fac ca întinderile uscate să pară lacuri. Mirajele fac ca scheletul unui singur om să pară clădirile unui oraș îndepărtat. Pare imposibil, dar Sahara este un loc imposibil. Primul vânt șterge toate potecile. Când este senin poți să observi stelele sau poți să vezi de unde răsare și apune soarele, dar nu este mereu senin, iar linia înclinată a orizontului, datorată marilor dune, te dezorientează chiar dacă nu e niciun nor pe cer. Cam între zece dimineața și patru după-amiaza e imposibil să ghicești direcția.

Ești un om modern și crezi că busola și sistemul GPS or să te ferească de necazuri. Dar bateriile GPS-ului se pot termina, sau aparatul se poate strica de la nisip. Busola se poate sparge sau poți s-o rătăcești în timp ce încerci să-ți strângi așternuturile într-o dimineață, cu o furtună de nisip violentă în jurul tău. Așa că ai nevoie să cunoști modalitățile de orientare folosite aici de mii de ani.

Dacă ești priceput, ca tatăl și frații mei, vei înfige un rând de bețe în nisip pe timpul nopții, folosindu-te de stele pentru a repera direcția pentru ziua următoare; poți apoi să prelungești mereu acest rând. Dar ai grijă: unii au murit pentru că și-au luat ca reper un munte îndepărtat. Vântul deplasează acești munți de colo-colo. Poți ajunge să te învârți în cerc până ți se închid ochii și ți se usucă inima.

Faptul că în această parte a lumii nu poți avea încredere nici măcar în munți spune totul. La fel faptul că scrâșnetele pe care le scot uneori copitele cămilelor provin de obicei de la oase omenești scoase la iveală sau ascunse de capriciile vântului.

3. Nilul cel Mort

În anii petrecuți departe de Darfur mi-a mers în general bine. Faptul că am sfârșit ca prizonier în Egipt nu schimbă cu nimic situația.

Într-o închisoare din Aswan, în sudul Egiptului, un paznic de închisoare foarte bătrân – cam de vârsta tatălui meu, probabil – a avut bunătatea de a-mi permite să stau de vorbă cu el printre gratii în timpul nopții. Mi-a prins bine că știam araba, iar el mă tot întreba despre aventurile mele. Compania lui îmi făcea foarte mare plăcere.

– De ce te-ai dus în Libia? Cum e viața acolo pentru un tânăr ca tine, mă întreba în timp ce pregătea o țigară pentru el și una pentru mine.

I-am spus că găsisem o comunitate foarte primitoare de prieteni și veri Zaghawa care lucrau acolo de-a lungul coastei. Au făcut loc pentru salteaua mea și mi-au găsit o slujbă la cantina unei academii militare. Studenții arabi se purtau și ei frumos cu mine și-mi împrumutau cărțile lor ca să studiez, încurajându-mă mereu. Iar eu ceream mereu tot mai multe cărți.

– Erai ca vechea Bibliotecă din Alexandria, care se găsea odinioară pe acele țărmuri; cereai cu împrumut toate cărțile de la toți călătorii, ca să fie copiate pentru bibliotecă, a spus el.

I-am zis că biblioteca din mintea mea nu era chiar atât de grozavă, dar că am citit filozofie și istorie și politică – și marile romane, desigur, pe care le ador și care sunt citite pretutindeni.

– Dar n-aveai pașaport?

I-am spus că inițial am avut o viză, dar nu aveam voie să trec din Libia în Egipt, unde plecaseră o parte din prietenii mei, care îmi povesteau că salariile sunt mult mai mari. Cum muncitorii de felul acesta acceptă să trăiască singuri, departe de familie, tocmai pentru a putea trimite bani acasă, atracția unor salarii mai ridicate este foarte mare. Este singurul motiv. Așa că am plecat în Egipt și am muncit în restaurante aflate de-a lungul Mării Roșii. Mi-am făcut mulți prieteni în Egipt, de toate rasele și din toate mediile. Apoi am auzit că salariile erau încă și mai bune în Israel. Dacă reușeam să traversez Marea Roșie pentru a ajunge în stațiunea Eilat din Israel, aș fi putut urca de la o sută de dolari pe lună la aproape o mie. Asta mi-ar fi asigurat suficienți bani ca să merg la facultate și să trimit în continuare bani acasă. Sau aș fi reușit poate să-mi găsesc de lucru în Beersheba, unde Universitatea Ben Gurion ar fi fost numai bună pentru mine. Pe coasta Mării Roșii lucrasem într-un restaurant al cărui proprietar era un beduin. Am cunoscut apoi un alt beduin care ajuta lumea să treacă frontiera în Israel. Mi-a arătat pe unde să traversez. Dar mie acel loc nu mi-a purtat noroc.

Am fost prins imediat ce am ieșit din Fâșia Gaza și am intrat în Israel. Epuizat, adormisem lângă pompele de irigații ale unei ferme foarte frumoase, din care apa țâșnea în toate părțile. Când m-am trezit, eram înconjurat de soldați israelieni cu armele îndreptate spre capul meu.

Așa că am ajuns la Beersheba, numai că la închisoare. Era foarte confortabilă, cu televizor și convorbiri internaționale gratuite. Era preferabilă multor hoteluri pe la care am fost.

Curând am fost trimis înapoi în Egipt, unde am fost închis în condiții groaznice. Probabil că ai o idee despre cum ar putea arăta o închisoare, cu murdăria și întunericul și violența de acolo, dar ești departe de a ști cum e de fapt.

– Multă lume moare în acele închisori din Cairo, mi-a zis bătrânul din Aswan, dar nu era deloc nevoie să mi-o spună el.

Fusesem nevoit la rândul meu să stau în genunchi toată ziua în soare ca să primesc apă de băut, sau să fiu lovit de pumnii unui paznic uriaș. Petrecusem luni întregi într-o celulă atât de aglomerată încât trebuia să stăm jos cu rândul. Unii din cei nouăzeci de oameni din acea mică încăpere erau acolo de treisprezece ani. Era înăbușitor de cald și puțea îngrozitor.

Un băiețel de zece ani fusese bătut cu atâta sălbăticie încât îmi murea îmi brațe în timp ce încercam să-i alin durerea.

Ce trist că avea să moară atât de departe de familia sa! În Africa, familia este totul pentru noi. Facem tot ce ne stă în putință ca să-i ajutăm pe ai noștri, fără nici cea mai mică ezitare. Dar știam de multă vreme că nu-mi voi putea ajuta familia așa cum o făceau frații mei. Nu știam să mă ocup de cămile și vite la fel de bine ca Ahmed, sau să rezolv problemele satului cum o făcea el. Nu puteam munci la fel de mult ca Juma și nu puteam să fiu atât de răbdător și de bun ca ei pentru a menține unitatea familiei. Ca să fii bun la astfel de lucruri e nevoie să le faci cu inima ușoară și pentru toată viața, iar educația mea îmi deșteptase o curiozitate mistuitoare de a cunoaște lumea. Dar nu-mi era bine fără familia mea. *Dacă, dacă o să scap vreodată de-aici*, mi-am spus, *trebuie să mă întorc acasă* – nu definitiv, pentru că nu era aceea viața mea, dar îndeajuns de multă vreme cât să se vindece toate rănile acelei lungi despărțiri.

Dar nimic nu este rău până la capăt, și în închisoare am întâlnit o mulțime de oameni buni din toată Africa, care ne

spuneau povești interesante în timpul nopților și zilelor în care stăteam în picioare, strivind gândacii cu piciorul și scărpindu-ne de purici, dar cel puțin aflând ceva interesant despre alte țări și alți oameni.

După mult prea multe zile petrecute astfel, egiptenii urmau să mă trimită în Sudan, unde, cum mi-a spus bătrânul paznic din Aswan, o să-mi găsesc probabil sfârșitul. De la Aswan urma să fiu trimis cu o ambarcațiune pe Nil către sud, la Khartoum.

– Păcat că n-ai reușit să rămâi în închisoarea din Israel, mi-a zis bătrânul.

Eram de aceeași părere.

– Dacă ai prieteni, ar trebui să încerce să împiedice deportarea ta în Sudan, și-a dat el cu părerea.

Cu câțiva ani înainte, câțiva sudanezi încercaseră să intre ilegal în Israel din Iordania. După ce israelienii i-au trimis înapoi la iordanieni, aceștia i-au trimis la rândul lor acasă în Sudan, unde au fost executați la Khartoum. Asprimea aceasta extremă venea cred din faptul că guvernul arab al Sudanului nu voia să se facă de râs în fața celorlalte națiuni arabe pentru starea jalnică a economiei. Când atrocitatea a fost făcută publică de Amnesty International și Human Rights Watch, Israelul și alte țări au fost de acord să nu mai extrădeze oamenii în Sudan sau alte țări care ar putea să ia astfel de măsuri. Când israelienii m-au trimis în Egipt, le-au impus egiptenilor să semneze un acord prin care se angajau să nu mă trimită în Sudan. Dar lucrul urma să se întâmple, în ciuda acordului, dacă nu reușeam să aduc cazul meu la cunoștința organizațiilor pentru protecția drepturilor omului.

În afară de asta, închisoarea din Egipt îmi afectase grav sănătatea, și bătrânul își dădea seama că eram foarte slăbit. Avea pentru mine o grijă aproape paternă. I-am zis că n-aveam cum să iau legătura cu nimeni și l-am întrebat dacă n-ar putea

să telefonez prietenilor mei Zaghawa din Cairo, care ar lua legătura cu organizațiile umanitare.

– E foarte scump să sun de aici, și n-am niciun ban, fiule, mi-a spus cu tristețe. Dacă ai avea tu ceva bani, te-aș ajuta.

Ce a urmat n-a fost primul miracol din viața mea, dar a fost cu siguranță unul din cele mai uimitoare. Nu contează de câte ori bagi mâna în buzunar fără să găsești nimic înăuntru; când cineva te întreabă dacă ai vreun ban la tine vei repeta gestul. De data asta, după atâta timp petrecut în închisoare, după ce am purtat acești blugi vechi atâtea luni în cele mai îngrozitoare celule, unde singurele mele ocupații erau să suport căldura înăbușitoare și să-mi bag mâinile în buzunare, degetul mare mi-a alunecat în buzunarul cel mic din partea dreaptă a blugilor – un buzunar de care uitasem. Am simțit ceva. Împăturită într-un mic pătrat se găsea o bancnotă de o sută de lire egiptene, cam douăzeci de dolari, pe care nu mi-aminteam s-o fi pus vreodată acolo. Era împăturită strâns și ajunsese aproape străvezie de când stătea acolo, dar am despăturit-o cu grijă. Era fără nicio îndoială mai mult decât suficient pentru o convorbire oricât de scumpă.

I-am dat-o bătrânului, rugându-l să meargă la o cafenea ca să dea telefon și eventual să folosească restul pentru ceva mâncare pentru mine și pentru el. Deși era noaptea târziu, s-a întors cu un foarte bun pui gătit. Mi-a dat suficiente detalii despre conversație ca să-mi dau seama că dăduse telefonul. Cina noastră mi-a amintit de mesele luate împreună cu tatăl meu. Eram departe de familie de mult timp și probabil aveam nevoie să mă gândesc la ei în împrejurările grele prin care treceam. Separarea de ei îmi făcuse mult rău. O bună parte din bani rămăseseră necheltuiți și i-am dat bătrânului, pentru că fusese bun cu mine și pentru că nu credeam că șansele de a se face în timp util ceva pentru salvarea mea erau mai mari de unu la sută.

După puțină vreme, prietenii mei din Cairo i-au contactat pe șefii de trib Zaghawa, unul dintre ei aflat tocmai în Scandinavia. La rândul lor aceștia au contactat Human Rights Watch și Națiunile Unite. Cumva, incredibil, dar adevărat, a mers. În ziua când fusesem deja trimis în lanțuri către o ambarcațiune pe Nil, chiar înainte ca aceasta să plece spre Khartoum, am fost luat înapoi și trimis la Cairo. Aveam să stau în închisoarea îngrozitoare de acolo alte câteva luni. Și apoi, minunea minunilor, mi s-a dat voie să plec.

E greu de știut de unde vine harul. Poate că banii au fost tot timpul acolo, așteptând gestul iscoditor care vine când gândul cel bun îți trece prin minte. O vreme m-am gândit că poate bătrânul paznic mi-i strecurase în buzunar cât dormeam. Dar erau atât de împăturiți și de decolorați încât cred că mă așteptau de multă vreme în acel buzunar, cum se întâmplă cu multe lucruri care așteaptă să fim gata de a le primi.

4. Un moment prost pentru a merge acasă

Era vara lui 2003. Spre sfârșitul după-amiezii am trecut peste Marea Roșie într-un avion al Ethiopian Airlines. Verii mei din Anglia îmi cumpăraseră biletul de întoarcere acasă. Avionul s-a înclinat deasupra Nilului și apoi a plutit spre sud peste fluviu, cu Sahara întinzându-se către apus. Ca și cum aș fi murit în închisoarea din Egipt, iar acum mergeam acasă purtat de vânt, totul avea un aer de covor fermecat. Pentru prima dată în viață vedeam imensitatea Saharei: o mare nesfârșită de nisip așternută sub noi, presărată cu puncte verzi, cu spinările încovoiate și bătute de vreme ale munților tociți, cu dârele albicioase ale cărărilor pentru cămile și curenții uscați care se fugăreau discret printre dune.

Pe măsură ce continuam să ne înălțăm, cărările dispăreau, iar dunele deveneau urzeala scorțoasă a unei pânze care se întindea până la orizont. Acest deșert plin de nisip este mare cam cât Statele Unite. De sus este ușor să înțelegi de ce oamenii au simțit nevoia să construiască piramide uriașe pentru a fi băgați în seamă. *E uimitor să trăiești și să vezi astfel de lucruri,*

mă gândeam, sprijinindu-mi fruntea de hublou și sorbind din ceai. Am privit cum apusul sângeriu se revărsa peste pământ. *E uimitor să trăiești. Humdallah, humdallah, uimitor. Dumnezeu să-i binecuvânteze pe verii mei din Londra. Dumnezeu să-i binecuvânteze pe prietenii din Cairo și grupurile umanitare. Dumnezeu să-l binecuvânteze pe bătrânul paznic din Aswan. Dumnezeu să binecuvânteze bancnota de douăzeci de lire din pantalonii mei. Dumnezeu să-l binecuvânteze chiar și pe cel care a inventat acele mici buzunare mici la blugi, în care o bancnotă poate fi uitată și apoi regăsită într-o bună zi. Dumnezeu să-l binecuvânteze pe Ahmed și pe toți frații și toate surorile mele, și pe mama și pe tata.*

După atâția ani departe de ei, aveam să-i văd pe toți în curând, deși se găseau, după cum aflasem de la verii mei, în plin război. Fratele meu Ahmed se va bucura cel mai mult să mă vadă și o să vrea să afle totul despre aventurile prin care am trecut. *Dumnezeu să-l binecuvânteze pe Ahmed.* Îl vedeam deja în fața mea, încântat să asculte fiecare vorbă din povestea mea.

În depărtare, unde privirea mea nu putea pătrunde, se găsea Khartoum, cu luminile sale care probabil tocmai începeau să se aprindă, cu amurgul albăstriu care probabil strălucea în apele Nilului, acolo unde ia naștere din Nilul Alb și Nilul Albastru. Cel Albastru vine din Etiopia și aduce cea mai multă apă, iar cel Alb vine de mult mai departe, prin Lacul Victoria, pierzându-și mare parte din apă în mlaștinile întinse din sudul Sudanului. În vremurile de demult mai exista în Sudan încă un fluviu mare, traversând Darfurul către vest, spre Lacul Ciad. Valea întinsă pe unde curgea odinioară este Wadi Howar, numită de localnici și Nilul cel Mort. Cu excepția sezonului ploios din timpul verii, în prezent apele sale curg pe sub nisip.

După o oprire la Addis Abeba am făcut o buclă sudică în zbor prin Kenya, Uganda și Republica Centrafricană, apoi am luat-o iarăși în sus peste Darfurul de Sud, spre Sudan.

Sub noi era în general întuneric, pentru că cea mai mare parte a oamenilor de aici nu au electricitate și se culcă devreme. În majoritatea timpului nu vedeam decât stelele și luna nouă, până când deodată sub noi au început să pâlpâie niște lumini.

– Unde suntem, am întrebat-o pe tânăra stewardesă cu care făcusem cunoștință; avea cam vârsta mea, în jur de treizeci de ani.

S-a aplecat peste mine ca să privească pe fereastră, lăsându-și mâna grațios pe umărul meu ca să nu-și piardă echilibrul.

– Nicăieri, cred, a zâmbit ea în timp ce privea cu atenție în întuneric.

Întrebând cât mai aveam până la aterizare, am calculat că probabil traversam sudul Sudanului și foarte probabil Darfurul de Sud. Luminile de sub noi eram foarte posibil luminile războiului – ultimele pâlpâiri ale colibelor și satelor atacate în acea zi, ale copacilor măreți și vechi de secole care se transformaseră în ruguri. Darfurul era în flăcări.

În timp ce priveam această scenă întunecată mi-am frecat cicatricile Zaghawa de pe tâmple. Undeva acolo jos – de fapt ceva mai la nord – erau prietenii mei, mama și tatăl meu, surorile și frații mei, nenumărați veri, unchi, mătuși, cămilele noastre, măgarii noștri, păsările noastre cântătoare, mileniile noastre de istorie. Îți poți imagina și tu, prietene, cum e să zbori către casă și să-ți vezi țara sub tine pătată cu foc. Sângele războinic al strămoșilor ar începe să fiarbă în tine.

Și totuși, poate pentru că văzusem ceva din lumea cea mare, lucrurile nu erau așa simple; de la înălțimea la care mă găseam eram cu adevărat un observator. Printre prietenii mei se numărau oameni din multe triburi și multe rase, iar acest lucru

schimbă felul cum vezi lucrurile. Printre cunoștințele mele se numărau Jane Eyre, Long John Silver și Oliver Twist.

Înălțimea e un lucru foarte puternic. Când călătorii se găsesc în spațiu, privind mica noastră planetă de la o distanță de unde granițele și steagurile nu pot nici văzute, nici imaginate, acest lucru te face să fii înclinat către o viziune pașnică asupra lumii. Și asta era de fapt tot ce-mi doream – pace. Eram trist și neliniștit pentru ai mei, dar nu eram furios. Nu voiam să ucid pe nimeni. Nici măcar nu-l uram pe omul care organiza toate aceste crime, președintele Sudanului, deși îmi doream foarte tare să-l iau cu mine într-o plimbare prin satele copilăriei mele, cu gândul că voi reuși poate să-i schimb părerea despre cum trebuie să-și servească poporul, căci cu siguranță asta e treaba lui.

Înainte de răsăritul soarelui am plutit peste deșerturile din Ciad, coborând în cele din urmă în oaza N'Djamena (se pronunță „Geamina"). Aici aveam prieteni și veri la care am găsit un loc unde să dorm. Cu câțiva dolari de la verii mei, am reușit să traversez Ciadul și să mă strecor în Darfur, într-un loc îndepărtat unde nu ajungea ochiul guvernul sudanez.

În N'Djamena era puțin după 5 dimineața când scara cu burduf s-a lipit de avion. Rămas să cobor ultimul, m-am oprit o clipă sus; mirosul umed al râului, cerul larg și înstelat al libertății mele m-au întâmpinat – *Humdallah, humdallah, Africă a prietenilor și a familiei mele!*

De pe această prispă puteam vedea, deși era foarte devreme, vehiculele și avioanele armatei ciadiene învârtindu-se de colo-colo la baza de lângă micul aeroport. Orașul era și el deja treaz, văzându-și de treburile de zi cu zi, la care se adăuga emoția războiului.

Corpul știe să răspundă la așa ceva. Mirosurile și sunetele, mișcările soldaților și ale vehiculelor sunt percepute toate rapid, cu acuitatea pe care o dobândesc simțurile în vremuri periculoase.

Câțiva veri mă așteptaseră la aeroport și în scurtă vreme aveam în față un mic dejun minunat: carne de chebab în sosuri grele și foarte picante. Veștile despre războiul din Sudanul vecin mă înconjurau din toate părțile: vești de la verii de aici și din Darfurul de Nord; vești aflate pe telefonul mobil și de la călătorii aflați în trecere; vești despre sate atacate aici, despre morți în familie dincolo, despre veri care au pus mâna pe arme pentru a-și apăra satele, despre surori dispărute și despre mame ucise sau violate. Peste tot domnea o mare tristețe, dar și o mare agitație: roiul nostru de albine fusese lovit în plin.

După câteva zile în care m-am întremat i-am spus celui mai în vârstă dintre verii mei că era timpul să plec în Darfur. Mi-a strâns mâna și m-a apucat de umăr ca și cum n-avea să mă mai vadă. Am primit banii necesari pentru călătoriile în Land Cruiser-urile care leagă unul de altul satele din Africa. Femeile mi-au împachetat mâncare pentru drum. Am mers într-o piață și am găsit un loc în ceea ce părea un Land Cruiser bun, cu un șofer bun.

Înghesuit umăr la umăr printre ceilalți călători, eram curând purtat peste wadi-urile inundate de ploi.

Regiunile Darfur din Sudan sunt la granița de est a Ciadului, la aproape o mie de kilometri – două zile de mers pe drumurile proaste de aici – de N'Djamena. Ne opream în pietele satelor, unde unii pasagerii coborau, alții se înghesuiau să urce. Noii călători aveau pe tâmple cicatricile tradiționale ale populației Zaghawa, neamul meu. De la aceștia am aflat despre nenorocirile către care mă îndreptam: satele arse, fuga oamenilor din Darfur către Ciad, peste graniță. Mi-era atât de teamă pentru ai mei încât aveam un nod dureros în stomac.

Printre Zaghawa toți se cunosc cu toți. Dacă trăiești într-un orășel știi destul de multe despre familiile care trăiesc acolo. Dacă orașul tău n-ar avea televiziune sau alte lucruri care să ia

locul vizitelor, orașul ar putea să fie foarte mare și tot ai ști câte ceva despre toți locuitorii. Așa stau lucrurile. Și desigur, când oamenii fac drumuri foarte lungi în acest fel, înghesuiți unii în alții, ajungi să afli o grămadă de lucruri despre mulți oameni. Până la urmă toți ajung să-ți fie foarte cunoscuți.

Am ajuns în fine în orașul Abéché, lăbărțat, cu case din chirpici și acoperișuri de tinichea, ultima mare comunitate din Ciad înainte de granița cu Sudanul. Adăpostește șaizeci sau șaptezeci de mii de oameni în vreme de pace, dar acum era plin de refugiați și soldați ciadieni veniți să controleze granița lungă și să preîntâmpine problemele. Soldații îi lăsau pe refugiați să intre din Darfur, pentru că omenește nu puteai să faci altfel și pentru că există o tradiție a ospitalității care face ca oaspeții să nu fie alungați.

În Abéché am găsit o mașină care să mă ducă aproape de granița sudaneză, o călătorie de numai cincisprezece kilometri, însă foarte dificilă, până în orașul Tine. Până aici nu prea reușisem să dorm. Tine se anunța un loc bun pentru odihnă.

Pe măsură ce ne apropiam de oraș, mirosul a ajuns la noi înainte să zărim primele colibe. Era mirosul de ceai pus la infuzat și de gătit. Tine este un teritoriu Zaghawa, așa că mirosurile de mâncare erau foarte plăcute după atâta vreme departe de casă.

Am mers la casa sultanului, câteva colibe mari înconjurate de un gard. Toți oaspeții sunt mereu bineveniți acolo, primind o saltea ca să doarmă în aer liber, protejați de gard, și mâncare bună, pentru că treaba sultanului este să aibă grijă de oameni.

Războiul aducea mii de oameni la sultan, care le cerea omda-ilor, care au grijă de cele câteva regiuni ale regatului, și șeicilor, care au grijă fiecare de câte un sat, să se ocupe de primirea refugiaților. În Darfurul de Nord, de exemplu, există cinci astfel de sultani. Alți câțiva se găsesc în Darfurul de Vest,

încă alții în Darfurul de Sud, și mai sunt câțiva, ca acesta de acum, în Ciad. Aceștia formează împreună străvechea națiune Darfur, care este organizată la fel ca în secolul șaisprezece. Sultanatele sunt creditare, în timp ce omda și șeicii sunt numiți de sultan pentru că au reușit să câștige respectul oamenilor printre care trăiesc. Este un alt fel de democrație, în care oamenii își votează conducătorii locali nu la urne, ci prin respectul acordat celor care ies în evidență prin serviciile aduse comunităților lor. Cel care numără „voturile" este sultanul. La nivel național există desigur alegeri obișnuite, deși în prezent au fost atât de trucate de Bashir încât nu mai reflectă deloc voința și înțelepciunea poporului.

La prima noastră întâlnire, sultanul mi-a strâns mâna și m-a apucat de umăr.

– Ce mai fac tatăl tău, și fratele tău Ahmed, m-a întrebat.

A vorbit cu atâta respect încât mi-am dat seama pe loc că într-o zi Ahmed va deveni șeicul satului nostru.

Mi-a zis că aveam câțiva veri care fugiseră din Darfur și acum locuiau în Tine, și mi-a spus exact unde-i pot găsi. Mi-a mai zis că sunt binevenit să stau oricât pofteam, după care a plecat să se ocupe de nenumăratele urgențe care necesitau prezența sa.

Unii dintre oamenii care soseau erau grav răniți de bombe și gloanțe din atacurile asupra satelor de peste graniță. O parte din copiii care străbătuseră un drum foarte lung era slabi și bolnavi. O parte din femei și fete fuseseră violate și sufereau. Oamenii își căutau rudele din sat în sat, iar sultanul, omda și șeicii îi ajutau să se găsească și aveau grijă de toată lumea.

În tot acest vârtej de oameni și probleme, m-am întins pe jos ca să mă odihnesc. Pentru că plouase fuseseră întinse prelate din plastic sub saltelele oferite oaspeților. În ciuda

permanentului du-te-vino de oameni și a plânsetelor copiilor, am reușit să adorm.

Dimineața, după ce am băut ceai verde împreună cu toată lumea, am plecat să găsesc un Land Cruiser care să se îndrepte către nord, spre Bahai, aflat la șaptezeci de kilometri de-a lungul granitei, un loc bun de trecut în Darfur fără să fii observat.

În piața din Tine bărbații își curățau armele – majoritatea puști vechi și Kalașnikov-uri – și discutau unde ar fi cel mai de folos să se ducă. Cumpărau și făceau comerț cu muniții și provizii. Alții, fără arme, se organizau și ei să se întoarcă în Darfur în căutarea rudelor și a prietenilor. Mă găseam desigur în aceeași situație, așa că peste puțină vreme eram deja pe drum.

În drumul nostru puteam privi în dreapta, peste valea cea mare care separă Ciadul de Sudan, unde vedeam în depărtare bombardierele și elicopterele albe. Acestea bombardau satele. Vedeam ciuperci de fum înălțându-se la orizont. Vedeam unitățile militiilor Janjaweed coborând prin wadi, nu departe de noi.

Într-un târziu ne-a apărut în fața ochilor Bahai, ultimul meu loc de oprire în Ciad. E un orășel cu colibe și prăvălii din chirpici situate pe malul râului, lângă vad. Pentru că aici e un alt regat Zaghawa decât în Tine, în zonă exista un alt sultan. I-am prezentat omagiile mele. La fel ca cel din Tine, și acesta era înconjurat de o mulțime de oameni veniți de peste râu. Și, la fel ca în Tine, orașul era plin de oameni căutându-și rudele pierdute, de bărbați, femei și copii răniți și având nevoie de îngrijire. Oameni cu privirea goală, șocați de dispariția bruscă a caselor și familiilor lor, puteau fi întâlniți peste tot. Și peste tot se organizau grupuri de apărători înarmați.

Mi-am plătit cursa și m-am așezat pe bancheta din spate a primei mașini care se îndrepta spre inima Darfurului.

Am traversat râul în direcția opusă față de revărsarea celor care fugeau. Peste tot pe drumurile noroioase și de-a lungul

malurilor unde fiecare mașină trebuie să-și croiască propriul drum treceam pe lângă refugiați îndreptându-se către Ciad. Îi încurajam din mers, spunându-le că salvarea era la doar un kilometru, apoi la doar doi kilometri, la doar jumătate de zi, și curând nu le mai puteam spune decât că merg în direcția cea bună. O bună parte din apa pe care o aveam am dat-o mamelor și copiilor.

Din când în când puteam vedea bombardierele Antonov de culoare albă, iar fumul se înălța adesea în spatele dealurilor. Apărătorii satelor și alți luptători din rezistență ne opreau uneori. Vehiculele noastre erau albe, ca toate Land Cruiser-urile civile sau alte vehicule care ar putea fi confundate cu unele militare. Chiar și așa, luptătorii ne aminteau că elicopterele și bombardierele nu se sinchiseau de astfel de distincții. Așa că fiecare viraj din călătoria noastră era făcut cu grijă, cu ochii ațintiți spre cer și spre dealurile și wadi-urile din depărtare. Ne aplecam în afară și examinam urmele de roți de pe lângă drum, ca să ne dăm seama cine trecuse într-o direcție și în alta. Urmele proaspete lăsate de roți mari însemnau vehicule ale guvernului și moarte. Urmele proaspete de copite în număr mare însemnau Janjaweed și moarte. Această veghe permanentă făcea să treacă timpul mai ușor, soarta noastră fiind de fapt în mâinile lui Dumnezeu, nu ale noastre.

Când, cu mintea amorțită de hurducăieli, mă gândeam la situația în care mă găseam, totul părea un vis urât. Această parte a lumii, lumea noastră, se schimba atât de rapid în fiecare zi, afundându-se tot mai adânc în iadul cruzimii. Aș fi vrut să mă trezesc. Imaginează-ți că toate sistemele și regulile care țineau laolaltă o țară s-ar prăbuși deodată, și toți membrii familiei tale ar fi, până la ultimul, amenințați de pericol. Prin asta treceam noi. În astfel de momente nu mai poți să te gândești la tine; încerci să-ți dai seama unde s-ar putea găsi prietenii tăi și rudele tale și încotro s-ar putea îndrepta. Și reevaluezi mereu situația, încercând să stabilești ce-ai putea să faci pentru a-i ajuta.

5. Satul surorii mele

Mă hotărâsem încă înainte de a părăsi Egiptul să merg mai întâi în satul surorii mele, ca astfel să pot duce părinților care locuiau în satul nostru vești despre ea.

După drumuri aspre de munte, intrarea în satul ei era pe albia unui râu secat. Fântâni și mici iazuri – locurile de unde satul își lua apa – erau ciuruite de cratere lăsate de bombe. Obișnuita goană a copiilor din sat către o mașină dispăruse. Grupurile de colibe din exterior erau arse, deși unele din ele aveau încăperi și garduri rămase în picioare.

Fusesem în acest sat de multe ori, inclusiv pentru câteva nunți, care în viața noastră joacă un rol foarte important. O nuntă ține patru seri la rând, cu dansuri și cântece minunate. Am văzut un pâlc de copaci înalți și mi-am adus aminte de toate dansurile pe care le văzusem pe sub ei. Femeile se așază într-un șir lung și cântă cântece tradiționale despre viața satului, apoi dansează în acest șir lung – atât de frumoase în veșmintele lor colorate plutind sub lumina focurilor. Bărbații privesc și formează un dans tradițional. Pe vremuri aveau și sulițele cu ei, acesta fiind simbolul masculilor. La ultima nuntă la care am participat, unii din bărbați aveau puști și trăgeau în aer ca să-și manifeste aprecierea pentru dansurile și cântecele femeilor.

Dar toate astea păreau să se fi petrecut demult și să fi dispărut pentru totdeauna. Când am ajuns, ne-am dat seama că multe colibe erau încă în picioare. Cea a surorii mele se număra printre ele.

După ce sora mea Halima și-a revenit din șocul provocat de vederea bărbatului în care se transformase frățiorul ei, a făcut o glumiță, spunând că făceam totul pe dos – un Hari n-ar trebui să vină la cuib în mijlocul războiului. Se referea la faptul că numele nostru de familie, Hari, înseamnă „vultur". Se știa că înainte de bătălii, păsările părăsesc satul, nu se întorc în timpul luptei.

Soțul ei era plecat undeva cu un grup de bărbați. Probabil duceau animalele într-un loc sigur sau se pregăteau să apere satul. Adesea femeilor nu li se vorbește despre necazurile războiului, deși suferă din plin de pe urma lor.

Dar fie că li se spune, fie că nu, femeile știu totul. Copiii văd totul și, în timp ce își văd de treburile gospodăriei, femeile îi întreabă să spună ce au văzut. Nu am întrebat-o pe Halima unde ar putea fi cumnatul meu. Era undeva și făcea ce trebuia făcut, la fel cum femeile erau ocupate să ascundă provizii de hrană în wadis-urile de la vest de sat, în eventualitatea unei retrageri intempestive.

Halima mi-a povestit despre bombardamentele care avuseseră loc în sat. Muriseră șapte oameni. Le cunoșteam familiile, deși o parte din victime veniseră pe lume în anii cât eu fusesem plecat. Nu apucasem să-i cunosc deloc, și asta mă întrista foarte tare.

Seara, după ce copiii din sat și-au terminat treburile prin jurul casei, am stat de vorbă cu ei sub un copac, în vreme ce ploua ușor.

– Spune-mi cum a fost, i-am zis celui mai mare dintre băieți, care avea cam paisprezece ani și urma să se regăsească fără nicio îndoială printre rebeli în câteva zile sau săptămâni. Purta blugi rupți și o bluză UCLA făcută ferfeniță, care probabil

ajunsese la el prin bazarurile din Algeria și El Fasher, după ce inițial fusese donată în Statele Unite, cu ani în urmă.

– Toate păsările s-au ridicat în aer și s-au împrăștiat. A fost primul lucru pe care l-am observat, mi-a spus.

Apoi a început să imite zgomotul bombardierului Antonov survolând satul.

– Nu-l vedeam, a mai zis.

Ceilalți au dat din cap aprobativ.

– Dar mamele noastre și-au dat seama că era un Antonov de când au văzut păsările zburând și au strigat la noi să ne ascundem imediat în wadi, luând câteva animale cu noi. Așa că am luat măgarii și câteva găini și capre cât de repede am putut. Din fugă auzeam cum oamenii din sat strigă să-l scoată pe unul sau pe altul din colibă pentru a merge la adăpost. Nu mai auzeam Antonovul. Credeam că plecase și că eram în siguranță, iar mamele noastre erau cele care-și pierduseră mințile. Tații noștri erau plecați departe cu animalele.

– Apoi am auzit Antonovul întorcându-se, a continuat băiatul sub copac. Zbura mai jos de data asta și îl vedeam venind peste wadi. A aruncat câte o bombă mare peste fiecare din fântâni, ca să le distrugă și poate și ca să le otrăvească...

Băiatul își ridică mâneca, arătându-mi băsicile roșii de pe brat. Ceilalți îmi arătară și ei spinările, gâturile, picioarele și burțile arse de o substanță chimică.

– Bombele au aruncat mingi de foc și schije ascuțite peste tot, chiar și în ascunzișul nostru, unde a plouat mult timp cu metal. O parte din copaci și din colibe erau în flăcări când ne-am întors în fugă la mamele și bunicile noastre.

Am remarcat cât de tare vorbeau băieții și la un moment dat mi-am dat seama că nu mai auzeau bine. Mi-am adus aminte cum rămăsesem la rândul meu multă vreme cu auzul afectat de la un atac cu grenade anti-tanc, pe când eram mic.

Muriseră șapte oameni, dar ar fi putut fi mult mai rău fără grija femeilor. Ar fi putut fi mult mai rău dacă femeile și copiii

ar fi fost urmăriți de elicoptere cu mitraliere, cum s-a întâmplat în atâtea locuri. Ar fi putut fi mult mai rău dacă atacul era urmat de călăreți Janjaweed înarmați și de trupele guvernamentale, care ar fi violat toate fetele și femeile și ar fi împușcat apoi pe toată lumea. În acest sat nu se întâmplaseră încă toate acestea, dar știau foarte bine că asta îi așteaptă.

Erau multe animale moarte care trebuiau îngropate sau duse de acolo. I-am ajutat și eu pe săteni cu ce am putut.

Mirosul greu al substanțelor chimice plutea încă deasupra satului. Toată lumea, mai ales copiii, au suferit de diaree și au vomitat câteva zile din cauza asta. Mulți aveau greutăți să respire, mai ales cei foarte tineri și cei bătrâni. Păsările care beau apă din fântâni au început în curând să moară. Cel puțin cincizeci de cămile și alte animale care se apropiaseră prea devreme de apă zăceau moarte în jurul fântânilor.

Bombele imense aruncate de guvernul sudanez fuseseră înfășurate în bucăți de fier vechi, care cu fiecare explozie formau milioane de schije zburătoare. Auzisem că se întâmplă așa ceva, dar n-am crezut până n-am văzut bucățile de metal înfipte în trunchiurile copacilor. Cele mai multe trupuri trebuiau adunate din bucăți înainte de a fi îngropate.

Femeile, purtând de obicei culori vii sau rochiile albe de doliu, erau acum îmbrăcate în cafeniu închis, pentru a fi mai greu de văzut în deșert. Își turnaseră nisip în păr, un semn de doliu, și începeau să semene tot mai mult cu pământul. Copiii purtau culorile cele mai închise găsite prin casă. În afară de câteva păsări cântătoare moarte, toate culorile vii ale satului dispăruseră.

La capătul celei de-a doua zile, i-am spus Halimei că era timpul să plec ca să-i găsesc pe părinții noștri și pe ceilalți membri ai familiei în satul nostru. Ne-am luat rămas bun cu multă căldură, pentru că știam prea bine ce necazuri se apropie.

6. Sfârșitul lumii

La câteva ore de mers de satul meu natal se găsește un mic oraș. Ca cele mai multe orașe din zonele cu sate are o piață, o școală pentru băieți și una pentru fete, toate construite din chirpici.

Pe măsură ce ne apropiam de oraș în Land Cruiser, treceam din deșertul plat ca în palmă într-un wadi situat între munți mici. Mergeam pe lângă nisipul albiei uscate. În vremuri normale în fața noastră s-ar fi întins copaci verzi, cântecele păsărilor și s-ar fi simțit mirosuri de mâncare gătită. Pe lângă locurile de adăpat presărate pe albia nisipoasă s-ar găsi băieți și fete aducând animalele să bea apă. Dar totul era schimbat. Mare parte din copaci fuseseră arși, iar locurile cu apă erau acum niște cratere înnegrite. Mai erau foarte puține păsări.

În loc să fugă pe lângă mașină, copiii din sat ne priveau serioși. Animalele nu se vedeau nicăieri. Din câteva colibe arse ieșea încă fum.

Fiecare familie are o colibă-bucătărie, în care se găsesc de obicei trei sau patru vase de lut roșu, numite *nunus*, pline cu mei. Uneori acestea sunt atât de mari încât nu le poți înconjura cu brațele, și pot fi înalte cât un om sau, dimpotrivă, joase și

bombate. În aceste mici silozuri, meiul poate fi ținut până la zece sau chiar cincisprezece ani, oferind o oarecare protecție pentru vremurile grele. Fumul înălțat din colibele arse umplea satul cu mirosul de cereale arse venind din aceste vase, la care se adăuga mirosul păturilor și saltelelor arzând înăbușit. Mai era și mirosul de cadavre, pentru că nu fuseseră încă îngropate toate animalele.

Am mers mai întâi la colibele șeicului: îl cunoșteam bine, așa că era cel mai bun loc pentru a afla ce s-a întâmplat. Colibele sale erau arse numai în parte; fără îndoială că toată lumea se repezise să stingă focul de aici, casa șeicului fiind casa tuturor. Acum era un du-te-vino permanent. Se făceau pregătiri pentru înmormântări, iar cei răniți primeau îngrijiri. Mi s-a spus cine era pe moarte în cutare sau cutare familie, ca să-i pot vizita înainte să moară. În aceste sate nu există nici doctori, nici medicamente, așa că dacă ești rănit grav, vei muri. Îți înfrunți durerea cu cât mai mult curaj și te rogi ca moartea să vină mai repede. Ai tăi vin să stea cu tine. Îi cunoșteam pe toți din sat, cu excepția copiilor, așa că i-am vizitat pe toți cei șaptesprezece oameni aflați pe moarte. Unii își pierduseră brațele sau picioarele în explozii sau aveau răni largi, cusute stângaci cu fire de lână sau păr de animal. Singurul medicament pentru alinarea durerilor era o ceașcă de ceai.

Erau oameni lângă care crescusem și cu care mă jucasem sub lumina lunii – ne jucam noaptea pentru că ziua eram ocupați cu treburile, și ar fi fost oricum prea cald.

Am trecut pe la o tânără pe care o admiram mereu pe vremea când ne jucam împreună. Era atât de puternică și de plină de viață. Nu se cuvenea s-o țin de mână, dar acum mi-aș fi dorit foarte mult acest lucru. Gândește-te cine ar fi această tânără dacă bombardamentul s-ar întâmpla în orașul tău și vei înțelege poate ce simțeam atunci.

Cu două zile înainte de sosirea mea, cele șapte locuri din care satul își lua apa fuseseră lovite de bombe mari, și o parte din colibe luaseră foc. Nu era primul atac. De-acum copiii erau trimiși în afara satului în fiecare zi. Animalele erau aduse noaptea la cele câteva locuri de adăpat rămase funcționale, pentru a bea apă. Pe timpul zilei orice mișcare ar atrage bombele sau atacurile elicopterelor. Însă nu se produsese încă nici un atac terestru.

Fiecare din verii pe care i-am întâlnit îmi povestea despre cel puțin zece decese în partea lui de familie. Toate satele de la est erau atacate, iar bărbații din acest sat se pregăteau pentru ce avea să vină. Femeile îngrijeau bolnavii și pregăteau hrană și provizii pe care să le ascundă în wadi-uri și să le urce în spinarea măgarilor.

În timp ce o parte din bărbați se organizau să rămână pe loc pentru a apăra satele, alții se alăturau grupurilor din rezistență care umblau de colo-colo cu mașinile pentru a ajunge unde erau cel mai utili. Guvernul ataca atâtea sate în același timp încât oamenii aceștia erau slăbiți și epuizați. Cele cinci regate din Darfurul de Nord – Dar Kobe, Dar Gala, Dar Artaj, Dar Sueni și al nostru, Dar Tuar – erau toate atacate în același timp. Regatele din Vest și din Sud erau la rândul lor lovite. Luptătorii din rezistență – dintre care unii abia împliniseră paisprezece ani – veneau în sate în Land Rover-uri făcute din bucăți, în căutare de apă și hrană, apoi goneau către următorul punct fierbinte, lăsând răniții în urmă, în grija femeilor din sat. În timp ce sistemul de sultani, omda și șeici din regat fusese până de curând o formă de organizare militară extraordinar de eficientă, acum nu mai dădea nimeni ordine; evenimentele pe care le aducea cu sine fiecare nouă zi dădeau peste cap orice plan.

Șeicul mi-a spus că propriul meu sat, mai mic decât acesta, fusese bombardat o dată, dar nu erau pagube mari, iar rudele

mele apropiate nu pățiseră nimic. Aflând aceasta am mai rămas câteva zile în acel sat pentru a da o mână de ajutor. Un șir neîntrerupt de refugiați trecea pe acolo și orice ajutor era binevenit.

Mulți bărbați se alăturau grupurilor din rezistență; puteai vedea adolescenți foarte tineri sărind în camioane cu pușca familiei în mâini, și duși erau. Nimeni din familiile lor nu încerca să-i oprească. Era ca și cum toată lumea se resemnase cu ideea că vom muri cu toții și era dreptul fiecăruia să aleagă cum va dispărea. Așa stăteau lucrurile. Pentru noi, sfârșitul lumii era aproape.

– Plecăm și vom încerca să ajungem în Ciad, era refrenul multor familii care treceau prin casa șeicului pentru a-și lua rămas bun. Primeau sfaturi despre cele mai bune drumuri peste munți și prin deșerturi. Ciadul era departe. Chiar dacă nu erau atacați de soldați, sau de Janjaweed, sau de elicoptere, mulți dintre ei nu vor face față călătoriei de o sută cincizeci de kilometri prin deșertul arzător. Sezonul ploios urmă să ia sfârșit în câteva zile, după care deșertul se va usca rapid. Dar nu existau prea multe alternative. Unii spuneau că se vor ascunde în wadis din partea locului și vor aștepta pacea. Iar în munți există peșteri, după cum știam prea bine. Dar cei mai mulți dintre oameni erau hotărâți să-și caute siguranța în Ciad, unde rudele lor Zaghawa vor avea grijă de ei până vor putea să se întoarcă. Pe sub toate aceste conversații ale adulților se vedeau privirile îngrijorate ale copiilor tăcuți. Și în ochii fiecărui adult se citea o concluzie sumbră și fatală: orice am face, lumea noastră se prăbușește și ne încredințăm viețile în mâinile aspre sau blânde ale Domnului.

– Satul tău natal o să fie atacat în curând, mi-a spus șeicul după ce luaserăm ceaiul împreună și priveam cum pleacă lumea.

Ținea evidența locurilor de unde veneau refugiații și știa astfel încotro se întindeau liniile de atacat. Așa că mi-am luat rămas bun și i-am mulțumit pentru bunătatea pe care o avusese toată viața față de mine și familia mea. Mi-a răspuns că a fost tot timpul o onoare pentru el să ne ajute; m-a rugat să transmit salutările sale tatălui și mamei, lui Ahmed și surorii mele. Avea față de toți un respect desăvârșit.

M-am urcat într-un Land Cruiser plin cu arme și cu bărbați care se îndrepta spre micul meu sat. Nimeni nu spunea mai nimic în timp ce ne hurducăiam prin wadi-uri. În față, într-o minunată oază de verdeață, se vedea satul meu natal. Am coborât în apropierea colibelor familiei mele și mi-am luat rămas bun pentru ultima oară de la oamenii din mașină.

– Pe curând, Daoud, mi-a spus un vechi coleg de școală, cu un zâmbet serios care voia să spună *nu în viața asta.*

7. Întoarcerea acasă

Nu era întoarcerea acasă la care visasem după atâția ani departe de ai mei. Nu mă întoarceam cu daruri și cu bani pentru toată lumea.

– S-a întors Daoud, îi auzeam pe oameni spunând în timp ce treceam pe lângă grupurile adunate ici și colo. I-am salutat din priviri, dar nu era momentul pentru zâmbete și manifestări de bucurie.

Am intrat în curtea familiei, unde sosirea mea era urmărită de un măgar, câteva capre și câțiva pui de găină. Tata era la celălalt capăt al satului cu alți bărbați, la fel frații mei. Am văzut-o pe mama sub copertina prinsă de coliba pentru gătit; era împreună cu sora mea Aysha și cu câteva alte femei din sat; toate erau îmbrăcate în culori închise. Mama arăta foarte îmbătrânită. Părul îi era presărat cu pământ, în semn de doliu. Purta haine închise la culoare și avea capul acoperit cu un șal închis și el la culoare. M-a văzut și a-nceput să plângă, acoperindu-și fața cu mâinile, ca și cum ar fi întristat-o și mai tare să știe că întoarcerea mea acasă se petrecea într-un astfel de moment.

Abia a reușit să îngaime „*Fatah*", salutul folosit în vremuri de restriște.

– Fatah, i-am răspuns.

Stăteam la câțiva pași de ea. După obicei, nu ne-am atins și nu ne-am îmbrățișat. Încerca să spună ceva, apoi începea iar să plângă cu fața în palme sau în șal. În ultimele zile pierdusem probabil douăzeci de veri, și fiecare dintre ei îi fusese ca un copil. În viața unui trib, verii sunt la fel de apropiați ca și frații și surorile, iar astfel de pierderi sunt trăite ca o durere fizică. În sătucul nostru fuseseră omorâți trei copii, împreună cu mama lor, la venirea bombardierului cel alb. Șase case din cincizeci arseseră. Aceste vești, pe care le știam deja, le auzeam din nou spuse de femei, în timp ce stăteam cu capul plecat în fața mamei.

Mi-au povestit moartea fiecăruia: cum s-a întâmplat, ce se întâmpla cu acea familie și lucruri bune despre fiecare dintre ei. E bine în astfel de momente să-ți aduci aminte de cei morți, pentru că nu peste multă vreme, după ce se încheie perioada de doliu, orice fotografie și orice lucru care amintește de acea persoană vor fi înlăturate. Hainele vor fi date cuiva dintr-un sat îndepărtat. Trecutul e trecut. În acest ținut unde nu ajunge niciun doctor este prea multă moarte pentru ca lucrurile să poată sta altfel.

Am auzit pe cineva alergând și imediat l-am văzut pe Ahmed intrând în curte. În ciuda doliului și deși încerca să se stăpânească, aproape zâmbea și mi-a strâns mâna cu putere.

– Daoud, mi-a zis, Fatah. Deci e adevărat, te-ai întors.

– Fatah, i-am răspuns, încercând la rândul meu să-mi stăpânesc zâmbetul.

M-a luat deoparte, sub soarele arzător, unde nu se mai auzeau vocile joase ale femeilor. Știa toate aventurile mele, toate detaliile tuturor slujbelor și tuturor închisorilor, toate situațiile limită. Îmi făceam iluzii că aș fi avut ceva să-i povestesc. În timp ce vorbea, caprele și măgarul familiei au venit la el, împungându-l cu botul.

Ahmed arăta bătrân, dar altfel foarte bine. Avea grijă de câteva familii întregi ai căror bărbați muriseră.

– Să te duc la Tata, mi-a zis. Mi-am salutat iarăși mama, sora și pe celelalte femei, iar el m-a condus afară din sat, ținându-mă strâns de umăr cu brațul său lung.

Asta m-a făcut să mă simt acasă. Până acum mă simțeam un vizitator în Darfur, chiar și în vechiul meu sat – ca cineva din altă lume. Dar brațul lui Ahmed pe umărul meu reprezenta blândețea căminului.

– Mă bucur foarte mult să te văd, Daoud, foarte mult, mi-a repetat de câteva ori. I-am zis că șeicul le trimitea salutări și îi avertiza că un atac era iminent.

– Da, cred că vom fi atacați în câteva zile, mi-a spus Ahmed. Nu mâine, dar la puțină vreme. Suntem aproape gata să-i scoatem pe oameni din sat. Poți să dai o mână de ajutor cu pregătirile, dacă vrei, a mai adăugat.

– Sigur, am răspuns.

Ne-am apropiat de un grup de bătrâni stând de vorbă sub un copac bătrân.

– Fatah, i-am spus celui mai în vârstă dintre ei, tatăl meu.

Avea peste optzeci de ani, ceea ce e foarte mult pentru ținuturile acestea. S-a ridicat în picioare sprijinindu-se în toiagul de păstor, și-a desfăcut brațele și m-a îmbrățișat îndelung.

– Fatah, mi-a șoptit tata. Deci te-ai întors, după toate aventurile tale. Am aflat multe despre lume și închisorile de peste tot urmărind veștile despre tine, m-a tachinat el bine-dispus. Slavă Cerului că te-ai întors cu bine, dar mă tem că ai sosit tocmai când ne așteaptă alte necazuri, a mai adăugat. Dumnezeu să te aibă în pază!

Ceilalți bărbați s-au ridicat și ei ca să-mi strângă mâna și să mă îmbrățișeze. Am stat de vorbă o oră, după care am plecat să-l caut pe Ahmed, care se întorsese la pregătirile lui. L-am

găsit în fața curții noastre, stând de vorbă cu peste douăzeci de oameni, cei mai mulți între treizeci și cinci și patruzeci și cinci de ani. Puneau la cale mutarea bătrânilor și a copiilor mici în următoarele două zile. Auzindu-i că vorbesc și despre pregătirea armelor, l-am întrebat pe Ahmed ce avea de gând acest grup.

– Suntem apărătorii satului, mi-a spus. Vom rămâne în urmă pentru a-i încetini pe atacatori dacă apar înainte să fi plecat toată lumea. Suntem antrenați să facem asta, spre deosebire de tine.

Mi-a mai zis că majoritatea tinerilor plecaseră deja cu grupurile de rebeli. În munți se găseau și alți luptători, din alte sate, care aveau să vină când vor fi chemați.

În vremurile de demult, fiecare sultan al unui ținut avea o tobă mare de război. O parte din aceste tobe mai există și azi. Sunt atât de mari încât zece oameni pot bate în ele în același timp cu niște bâte mari. Sunetul unei astfel de tobe – l-am auzit nu o dată când eram copil – se aude în deșert la distanță de două sau trei zile de mers pe jos. În sezonul ploios, când sunt nori la mică înălțime, se aude chiar și mai departe. Astfel, toate satele de pe domeniul sultanului află că există o problemă nefericită, care trebuie rezolvată cu armele. Sultanul își trimitea reprezentanții la omda-i, iar șeicii satelor mergeau la aceștia după vești și pentru a afla care e strategia. De pildă, poate că arabii furaseră vite și acum nu voiau să plătească. Nu exista nicio instanță superioară la care să mergi, așa că urma să fie o luptă, pe un câmp de onoare asupra căruia se căzuse de acord. Cum am mai spus, totul se întâmpla departe de femei și copii.

Noi, băieții, plecam să găsim cămila cea mai puternică, pentru ca tații și frații noștri să aibă animale bune în luptă. Pușile și săbiile se legănau la oblâncuri în timp ce părăseau satul fără niciun avertisment și fără nicio vorbă de consolare pentru copii

și femei. Cămilele știau ce însemna asta și scrâșnetul dinților lor se auzea în tot satul. Sunetul cămilelor îngrijorate era sunetul care se auzea înaintea luptei, iar vaietul femeilor era cel care răsuna după luptă. Numele celor căzuți soseau cu mult înainte ca animalele și oamenii osteniți să se târască înapoi în sat. Supraviețuitorii se despărțeau și petreceau până la două săptămâni în curțile văduvelor, pentru ca femeile să nu rămână singure și să poată auzi poveștile bărbaților. Astfel erau cinstiți soții lor dispăruți. În timp, văduva putea fi luată de soție de un frate al soțului răposat, sau de un alt bărbat, ea alăturându-se soțiilor acestora.

Vă spun toate astea pentru că auzeam iarăși scrâșnetul cămilelor îngrijorate, iar păsările se ridicau și coborau într-una, ca și cum n-ar fi fost sigure unde erau mai în siguranță.

La cină, Ahmed mi-a adus aminte de toate cărările prin wadi, de toate locurile cu apă din locuri îndepărtate și de toate peșterile copilăriei noastre.

– N-o să fie ușor pentru toți acești oameni să plece în timp scurt, mi-a spus. Cei ca tine, care mergeau atât de departe cu animalele în deșert când erau copii, ar putea să-i ajute, dacă vor.

Nu mă îndemna să plec, dar la fel de clar era că nu mă îndemna să rămân și să mor – mai ales că nu eram înarmat. Ahmed gândea limpede. Pe un alt frate al nostru îl trimisese la El Fasher, cel mai sigur oraș din Darfur-ul de Nord, ca o măsură de siguranță pentru familie: indiferent ce s-ar fi întâmplat, rămânea cineva în viață care să ajute femeile și copiii din familie care supraviețuiau. Să fi plecat toată familia cu el ar fi fost imposibil – erau prea multe animale de care trebuia avut grijă.

În seara aceea, ca și în cele câteva seri care au urmat, am mâncat carne de pui, extraordinar de gustoasă, păstrată de obicei pentru ocazii speciale. Toată lumea din sat a mâncat pui în acele nopți.

Am împrumutat veștminte *jallabiya* de la Ahmed. Nu mai purtasem haine largi de mulți ani, dar îmi dădeau o senzație foarte plăcută, țineau mai răcoare pe timpul verii decât pantalonii mei occidentali din doc. În hainele tradiționale ai umbră oriunde ai merge. Am luat o cămilă de la Ahmed și am trecut pe la locurile de adăpare să văd dacă animalele sunt bine. M-am folosit foarte puțin de cravașă pentru a căpăta un pic de viteză prin nisip. Pe nisip vedeam umbra a ceea ce aș fi putut fi dacă rămâneam acasă.

Am fost fericit să-mi regăsesc locul în familia mea mare și iubitoare. Poate că așa arată Raiul, o reîntâlnire caldă a celor pe care-i iubești, după vremuri grele și o despărțire lungă, dar și cu ceva agitație, ca lucrurile să nu-și piardă interesul.

Ahmed mi-a spus că o parte din bătrâni refuză să plece. Erau hotărâți să moară acolo unde își trăiseră toată viața. Nu acceptau să fie umiliți și puși să fugă de la casele lor.

Am întrebat de părinții noștri. Ahmed avea de gând să le organizeze plecarea în curând. Acceptaseră să părăsească satul.

Unele familii plecaseră deja. Câteva dintre acestea își găsiseră loc în vehicule către alte sate, dar cele mai multe aveau copii, animale și lucruri, fiind astfel nevoite să meargă pe jos.

Animalele familiei noastre, la fel ca ale majorității celorlalte familii, erau în locuri îndepărtate, cunoscute doar nouă.

Mi-am petrecut timpul ajutându-i pe oameni să fie gata de plecare. Mergeam călare către colibele de la marginea satului și îi îndemnam pe oameni să se pregătească pentru drum. Unii nu voiau să plece și îmi arătau cu degetul pământul de sub picioarele lor:

– Strămoșii noștrii sunt îngropați aici, copiii noștri sunt îngropați acolo, de ce n-am muri și noi în același loc?

N-aveai cum să-i contrazici. Asta însemna că trebuia să ne îndreptăm atenția către femei, copii și adolescenți și să le acordăm ajutor acestora.

Femeile își pregăteau copiii pentru călătoria cea lungă. Probabil că știți cum e în astfel de situații, deși în cazul nostru lucrurile erau probabil mai grave. Ce să iei, ce să lași în urmă – genul acesta de alegeri dificile.

Într-o noapte m-am trezit după un vis trăit foarte intens. Ahmed stătea în mijlocul satului. Doi dintre luptătorii satului erau lângă el, strigându-i să fugă. Eu strigam la ei de pe coasta dealului, spunându-le să tragă în atacatori. *Nu țipați la Ahmed*, le strigam, *trageți în atacatorii de acolo, uitați, acolo*, și le arătam cu degetul, pentru că îi vedeam cum își îndreaptă armele către Ahmed. Dar era prea târziu, iar Ahmed era doborât de un glonte. *De ce n-ați tras în atacatori?* am strigat la ei după ce am coborât. *De ce n-ați tras în ei?* Dar Ahmed era mort, și poate că la fel și eu.

Din cauza visului n-am mai putut să adorm. Am ieșit din sat și m-am dus pe dealul din apropiere. Când a răsărit soarele eram în continuare acolo, printre tufișuri.

La micul dejun am băut ceai în coliba tatălui meu. (Soțul și soția au colibe separate – din cauza asta căsătoriile durează foarte mult...) Ahmed era și el acolo și mă uitam la el ca la un om mort. Nu-i puteam spune despre visul meu. Ahmed îi zicea tatălui nostru să părăsească satul imediat după ceai și să ducă restul animalelor afară din sat. Tata, care în noaptea dinainte auzise împușcături, s-a învoit și a plecat.

În jur de 9 dimineața mergeam prin sat ca să văd cum se descurcau ceilalți. Era spre sfârșitul sezonului ploios, pe o vreme frumoasă. Păsărelele cântau, ceea ce părea să însemne că eram în siguranță măcar încă o oră. Dar apoi s-a auzit un sunet ciudat și m-am oprit din mers ca să ascult cu atenție. Era un

bubuit înfundat, ca o tobă din cele mari, apoi bubuituri tot mai rapide ale tobei. Apoi a devenit foarte clar că auzeam sunetul unor elicoptere care făceau viraje strânse. Am văzut printre copaci două elicoptere mari și verzi, intrând drept în wadi-ul nostru îngust. Bubuiturile înfundate veneau de la motoare, cele rapide de la mitralierele care despicau aerul. Nu știam încotro s-o iau la fugă, așa că am rămas năuc câteva clipe, privind cum praful din sat se ridică în aer de la gloanțe.

L-am văzut pe Ahmed fugind din curte cu arma în mână. Celălalt frate al meu, Juma, era cu el. Juma e un om tăcut și foarte muncitor. Nu eram învățat să-l văd agitat și ținând o armă în mâini. Juma și Ahmed păreau să alerge în ritmul bubuiturilor. Se îndreptau către gura văii celei mici pe unde trebuiau să pătrundă atacatorii. Fuga lor a îndepărtat elicopterele de colibe. Alți luptători de-ai noștri urcau în fugă dealurile de ambele părți ale satului, cei mai mulți către răsărit, pentru a-i intercepta pe atacatori cât mai jos în vale.

– Să mergem, să mergem! își strigau unul altuia încercând să acopere păcănitul uniform ale mitralierelor.

Femeile începură să strige la copii *Să mergem, să mergem!* și în sat totul începu să se miște într-un vârtej de praf și zgomot. Animalelor li se citea groaza în ochi, iar măgarii răgeau și urlau. Nu am văzut încotro se îndreptau gloanțele, dar păsărelele cântătoare zburau din copaci nedumerite și îngrijorate. Se urcau pe umerii mei și se ascundeau în faldurile hainelor mele. Dar apoi le vedeam căzând de pe mine, moarte, cu inima spartă de zgomot. Am alergat către coliba mamei. Împreună cu sora mea și copiii ei fugeau deja, mișcându-se cu iuțeală între colibe, către adăpostul oferit de copacii și wadi-ul stâncos din vestul satului. *Să mergem, să mergem*, își striga mama nepoții care fugeau către stâncile abrupte din vestul satului. Împreună cu alți câțiva bărbați căram un copil în spate aici,

împingând alți copii pe spinarea măgarilor dincolo, îndemând măgarii să pornească, *să mergem, să mergem*, dând peste copii, uneori și peste mamele lor stând pe loc și plângând isteric, îndemnându-i apoi să o ia din loc.

– Poți să plângi, dar trebuie să te și miști, *să mergem*. Trebuie să ajungi cu copiii după copacii de acolo și să mergi în continuare, hai du-te, du-te!

O sută dintre locuitori fuseseră inspirați și părăsiseră satul în zilele dinaintea atacului; acum ne luptam să-i scoatem pe cei o sută cincizeci care mai rămăseseră. Bătrânii – cei care acceptaseră să plece – aveau cel mai mult nevoie de ajutor; reveneam mereu pentru unul, apoi pentru altul, cu gloanțele trosnind printre copaci și salvele de grenade anti-tanc explodând în mijlocul satului și făcând să ia foc colibele. Verificam colibele în flăcări și îi căram pe cei care nu puteau merge. Totul avea parcă o lentoare de vis.

Sunt mort, sunt mort, așa am murit, nu-i chiar așa rău, îmi tot repetam, temându-mă să-mi privesc corpul, pentru că prin jurul meu zburau prea multe gloanțe ca să nu fi pățit ceva. Mă mișcam, mă mișcam într-una, ducându-i pe oameni la copaci, înspre râpa stâncoasă, privind în urmă cu speranța că nu voi mai vedea pe nimeni care să aibă nevoie de ajutor, dar văzând mereu pe cineva și întorcându-mă.

Land Cruiser-urile mici, camuflate ale atacatorilor începeau să se vadă în partea de jos a satului. Luptătorii noștri se mișcaseră îndeajuns de repede pentru a-i opri în loc, câștigând astfel ceva timp pentru noi. Luptători din satele vecine auziseră elicopterele și veneau la noi ca să ne ajute. Trupele Armatei Sudaneze și călăreții Janjaweed sunt cruzi, dar nu și proști. Nu s-au repezit în mica noastră vale ca să fie prinși în capcană; apărătorii gândiseră foarte bine totul.

Mitraliere de calibru mare trăgeau înspre sat de departe; atacatorii încercau să trimită o ploaie de gloanțe care să omoare oamenii pe care nu-i puteau vedea. Elicopterele trăgeau în principal în apărătorii din partea de est, nu în cei care fugeau prin vest. Dar cu siguranță aveau să vină după noi după ce-i vor fi omorât pe luptători, așa că știam că trebuie să ne mișcăm repede.

Această deplasare a oamenilor înspre munți a durat cincisprezece sau douăzeci de minute, deși ni se părea că au trecut ore întregi. Trebuie să mergi, să mergi cu orice preț, pe pantele abrupte, mereu înainte, unde călăreții Janjaweed nu te puteau urma.

Când îi scoteam pe ultimii oameni din sat i-am văzut pe Janjaweed năpustindu-se călare, trăgând în colibe din mers. În afară de apărătorii satului, toată lumea reușise să iasă. Ne-am strecurat către stânci și ne-am uitat o clipă de sus la ce se întâmpla, după care am continuat să mergem, îndemnându-i pe cei de la urmă pentru a face convoiul să se miște mai repede.

Faptul că fuseserăm gata de plecare ne ajutase foarte mult, în afară de luptători toată lumea era acum în afara satului. M-am uitat în urmă de-a lungul întinderii de nisip și n-am văzut niciun corp de copil, de femeie, nici pe nisip, nici între colibe sau între copaci. Era foarte bine, dată fiind situația.

În spatele nostru, apărătorii au reușit să-i țină în loc pe atacatori, iar focurile s-au rărit după o oră. În cele din urmă nu s-a mai auzit nimic. Am mers încontinuu toată ziua și toată noaptea. Acest marș susținut era cel mai dificil de suportat pentru copii și pentru bătrânii care aleseseră să vină, dar acum marea spaimă era că elicopterele vor veni să ne caute, cum se întâmpla adesea după un atac.

În timp ce mergeau, oamenii se văitau, gândindu-se la ce-au lăsat în urmă, și le plângeau de milă luptătorilor și bătrânilor rămași în sat.

Pe unii din băieți îi liniștcam spunându-le *Într-o zi o să poți spune această poveste grozavă copiilor tăi.* Dar fetelor și femeilor, pentru care viitorul dispăruse, nu aveam ce să le spunem. Satul nostru dispăruse. O parte din bărbații cei mai de seamă muriseră. N-aveau cum să nu plângă, în timp ce străbăteau muntele în câteva șiruri întunecate.

Luptătorii care supraviețuiseră atacului ne-au ajuns din urmă când se întunecase. Fratele meu Juma era printre ei, dar nu-l vedeam pe Ahmed. Când am ajuns aproape, Juma m-a privit trist. Am înțeles.

– Fatah, mi-a spus. Fratele nostru Ahmed a fost omorât. Dar poate o să-l întâlnim în curând.

Ne-am îmbrățișat. Mi-a zis că cei răniți grav erau în urma noastră, cam la trei ore, ca să nu fie văzuți de femei și copii. Se consideră nepotrivit ca un bărbat, a cărui menire este să fie puternic, să se arate în fața femeilor și copiilor când este grav rănit.

Mă așteptam ca Ahmed și Juma să fie morți. Să-l văd pe Juma în viață îmi făcea foarte bine, dar moartea lui Ahmed mă lovea în plin. Trebuia să le spunem vestea mamei și sorei noastre. Nu eram singuri că vor face față.

Au stat și ne-au ascultat. L-au implorat pe Dumnezeu să le dea putere în acea noapte înstelată.

În acea dimineață și în următoarea auzeam în depărtare bombele și elicopterele; venise rândul altor sate să moară.

În cea de-a treia zi a fugii noastre am ajuns la un loc cu apă, unde ne așteptau o parte din ai noștri, inclusiv tata. Avea cu el o parte din animalele și cămilele noastre. Aflase despre Ahmed, iar vestea îl îmbătrânise vizibil.

Cincisprezece dintre ai noștri, bărbații mai tineri, ne-am hotărât să ne întoarcem călare pe cămile în sat pentru a îngropa morții și a recupera hrana și hainele ascunse. Eram siguri că atacatorii luaseră deja tot ce voiseră, arseseră satul și plecaseră. Trebuia să îngropăm corpurile neînsuflețite înainte să fie mân-

cate de câinii sălbatici și șacali. Am luat cu noi unelte pentru săpat și am pornit.

Satul aproape că dispăruse – vreo șaizeci de pete scorojite în locul unde în urmă cu doar câteva zile o lume întreagă sărbătorea viața. Vasele cu mei, saltelele și păturile, grămezile de copaci și părți din colibe încă scoteau fum, pe care l-am simțit cu mult înainte de a intra în wadi.

Treisprezece corpuri erau întinse pe jos, majoritatea lângă partea de est a satului, unde se organizase apărarea. Trupele sudaneze și luptătorii Janjaweed își luaseră bineînțeles propriii morți, așa că aceștia treisprezece erau apărătorii satului împreună cu alți câțiva veniți să-i ajute.

L-am găsit pe Ahmed. Gloanțele de calibru mare și probabil grenadele anti-tanc făcuseră ravagii atât de mari, încât abia i-am recunoscut trupul, dar era totuși Ahmed. Am săpat o groapă după obiceiul nostru, ca să se poată odihni pe partea dreaptă, cu fața către răsărit. Am așezat rămășițele acestui mare om în nisip pentru totdeauna.

– Adio, Ahmed, i-am spus. Am îngenuncheat și am rămas așa multă vreme, fără să-i mai ajut pe ceilalți. Ploua mărunt.

Într-un târziu, m-am ridicat și am mers să-i ajut pe ceilalți.

După ce am recuperat proviziile ascunse și le-am urcat pe cămile, ne-am pregătit să plecăm. Printre rămășițele colibelor fumegânde se găseau desigur oasele bătrânilor care refuzaseră să plece, dar nu aveam ce să facem până când ploile nu le scoateau la iveală. Dar animalele sălbatice n-aveau ce face cu aceste oase arse.

În copaci se auzeau câteva păsări cântând. Nu multe, dar erau câteva. *Asta e*, mi-am spus, *în timp vor veni înapoi, la fel ca oamenii.*

Dar deocamdată mai erau doar morminte și cenușă. Fusese un sat bun.

8. Noi, cei șapte

După ce i-am ajuns din urmă pe ai noștri, noi bărbații am rămas în cea mai mare parte a timpului cu luptătorii răniți, deplasându-ne tot timpul între ei și femeile care pregăteau hrana, leacurile tradiționale și ceaiul. Astfel satul nostru, redus acum la un șir mișcător prin deșert, era format din aceiași oameni care se ajutau unul pe altul.

Cei din alte sate ni se alăturau ici și colo, până când ajunsesem o mare masă de oameni în mișcare. În fiecare dimineață îngropam câțiva răniți care muriseră în noaptea dinainte. Pentru cei mai mulți dintre ei moartea era un lucru bun, pentru că nu exista nici morfină, nici alte medicamente. De obicei poți vedea în ochii cuiva dacă va avea norocul să moară înaintea zorilor.

În cea de-a cincea zi am ajuns la o vale îndepărtată, plină de iarbă, iar cei care aveau cu ei animalele care să le asigure supraviețuirea s-au hotărât să se stabilească deocamdată în acel ascunziș. Cei fără animale n-aveau de-ales, erau nevoiți să-și continue drumul spre Ciad. Mama și sora mea se numărau printre cei care aleseseră să rămână – nu mai voiau să se miște. Tata urma să meargă mai departe cu animalele și cu ceilalți oameni câtă vreme aveau nevoie de el. Cămilele le ofereau laptele atât de prețios și purtau în spinare copiii în suferință.

Urma să se întoarcă la mama cu animalele când va putea. Astfel, mama și sora mea au devenit ceea ce se cheamă în limbajul internațional *IDP – internally displaced people* – adică refugiați care se găsesc încă în propria țară.

Ceilalți oameni au continuat să meargă spre Ciad încă șapte zile, lăsând morminte peste tot în urma lor.

Împreună cu șase prieteni vechi am început să mergem în recunoaștere, călare pe cămile. Aduceam apă oamenilor de la izvoarele pe care le știam. Apa devenea tot mai greu de găsit și mai importantă, pentru că sezonul ploios se terminase, iar micile surse de apă din deșert secau rapid. În deșert, am început să dăm peste alte grupuri care aveau nevoie de apă, și trebuia desigur să-i ajuți pe toți. I-am ajutat pe mulți să înainteze, să se reunească unii cu alții, să găsească drumuri sigure. Am adus hrană din Ciad celor care nu mai aveau nimic.

Timp de trei luni am fost înghițiți cu totul de aceste operațiuni, dormind în mijlocul vegetației și uitându-ne mereu după avioanele albe, după trupele guvernamentale și după călărețiii Janjaweed. Înmormântam bărbații, femeile și copiii care nu mai apucaseră capătul călătoriei.

Mai erau multe alte grupuri care făceau același lucru, iar în Ciad tabere de refugiați se formau încontinuu de-a lungul granitei. Cum cei din afară nu apăruseră încă pentru a ne ajuta, ne ajutam cu toții între noi.

Am dat peste două femei, aveau cam douăzeci și cinci și patruzeci și cinci de ani, care scăpaseră dintr-un atac asupra unui sat, dar rămăseseră văduve. Se uitau în urmă și au văzut cum bărbații satului erau mitraliați din elicopetere. Aceste femei fugiseră cu două cutii de metal. Înăuntru se găseau uneltele folosite de moașele tradiționale. Au improvizat o clinică într-una din tabere și ajutau o mulțime de oameni în fiecare zi, cu mult înainte de sosirea primelor camioane albe ale organizațiilor caritabile. Și așa era peste tot; cel mai bun mod să-ți învingi durerea și să-i ajuți pe ceilalți, să te scufunzi în grija pentru ei.

Apariția noastră – șapte oameni călare pe cămile venind prin mirajele deșertului – trebuie să fi fost foarte bizară pentru acești oameni care nu mai aveau apă de multă vreme și probabil începuseră să delireze. Desigur că se rugau să se întâmple tocmai o astfel de minune. Era plăcut să fii o minune, dar cum faci să pui capăt acestui rol? În plus, nu eram mereu o minune.

– Trebuie să-i luăm copilul, mi-au spus femeile chiar în timp ce sorbeau primele guri de apă, arătând către o mamă tânără care stătea deoparte.

– Copilul a murit, dar ea l-a purtat tot timpul cu ea, și ieri și azi. Nu ne lasă să-l îngropăm, mi-a zis una din ele.

Tânăra mamă a sorbit apa din cana pe care i-am întins-o și m-a privit foarte trist.

– Trebuie să-mi dai copilul acum. A plecat deja dintre noi, i-am spus.

După o vreme m-a lăsat să iau corpul copilului.

Cum poate știți, e teribil de greu să pierzi un copil. Nu contează în care partea lumii trăiești. În Darfur de obicei copiilor nu li se dau nume câteva zile, chiar săptămâni după ce se nasc, pentru sunt atât de mulți cei care mor în acest loc fără doctori și fără medicamente. Cei care nu trăiesc sunt considerați păsări călătoare, care n-au vrut să rămână. De aceea nu i dă un nume copilului decât atunci când este clar că spiritul lui vrea să rămână.

Continuam să ne mișcăm prin acest straniu peisaj al durerii, salvând pe cât mai mulți și înmormântându-i pe ceilalți.

Am dat peste un copac singuratic, nu departe de frontiera cu Ciadul, unde muriseră o femeie și doi dintre cei trei copii ai săi. Al treilea a murit în brațele noastre. Pielea acestor copilași era subțire și încrețită ca un pergament maroniu. Ați văzut cu siguranță fotografii cu copii care mor de foame și de sete, cu oasele ieșindu-le prin piele și cu capete enorme față de corpurile ofilite. Vă imaginați poate că durează mult timp ca un copil să ajungă așa, dar de fapt durează doar câteva zile. Ți se sfâșie

sufletul când vezi așa ceva, după cum i se sfâșie sufletul mamei care vede așa ceva. Această femeie se spânzurase de copac cu propriul șal. Am dat-o jos cu grijă și am îngropat-o lângă copiii săi. Acele clipe îmi vor rămâne pentru totdeauna în amintire.

Am simțit nevoia să aflu mai multe despre ea de la ceilalți. Avea cam treizeci de ani. Când satul ei fusese atacat de Janjaweed, fusese deținută timp de o săptămână împreună cu cele două fiice și cu fiul ei – cel mai în vârstă dintre copii avea șase ani. Mama a fost violată de mai multe ori. I-au dat drumul în deșert, departe de orice sat. Era probabil mai ieftin așa decât să consume câteva gloanțe, sau voiau ca sămânța lor să prindă rod în pântecul ei. A mers timp de cinci zile prin deșert, cărându-și copiii, fără hrană și fără mâncare. Când n-a mai putut să-i ducă, s-a așezat sub un copac întâlnit în drum. Nu-i rămăsese decât să-și privească copiii murind. Și-a luat șalul și l-a legat de o creangă înaltă pentru a-și pune capăt zilelor. Am găsit-o în aceeași zi, sosind cu câteva ore prea târziu.

După cele câteva luni am început să vedem camioane albe în bucata de wadi din Ciad; grupurile umanitare care răspund la situații de criză începeau să sosească. Le vedeam în depărtare, peste deșertul fierbinte, uneori formând șiruri lungi. Era momentul să mergem ca să vorbim cu ei. Odată ajunși la noi, lucrurile ar fi arătat altfel. Eu eram bucuros, dar prietenii mei nu știau nimic despre aceste grupuri și n-aveau nicio idee ce-ar putea face. Aceste organizații îmi salvaseră viața în Egipt, așa că le eram recunoscător.

Împreună cu cei șase prieteni ai mei am luat ceaiul în jurul unui foc de seară. Le-am spus că ar trebui să mergem în Ciad și să vedem ce pot face aceste grupuri pentru noi. I-am putea ajuta.

– Du-te tu, Daoud, du-te și ajută-ți prietenii din aceste grupuri; vorbești englezește și asta e treaba ta, mi-a spus cel mai în vârstă dintre prietenii mei. Autoritatea lui blândă îmi aducea aminte de Ahmed. Din cauză că mersesem la școală, soarta mea avea să fie mereu un pic diferită de a prietenilor mei.

Poate pentru că știam că suntem pe punctul de a ne despărți, am aruncat un os de animal sub lumina lunii, la fel cum făceam în copilărie, doar că ceva mai încet. În acest joc, numit Anashel, se înfruntă două echipe de câte opt oameni. În această noapte eram patru contra trei, dar nu mai conta. Cineva aruncă osul departe în nisip. Toată lumea aleargă după el. Dacă îl găsești, încerci să alergi înapoi și să ajungi în locul de unde s-a plecat, fără să fii prins și fără să fii trântit la pământ. Poți să arunci osul celor din echipa ta. Copiii joacă acest joc pe timpul nopții, când luna e luminată măcar pe jumătate, aerul e cât de cât răcoros și treburile s-au terminat. Băieții și fetele se joacă împreună.

Mai există un joc, numit Whee, dar crescusem prea mari ca să-l mai jucăm, așa că ne-am limitat la Anashel. Dar ca să știți: la Whee sunt opt oameni în fiecare echipă și încercați să treceți cu totul de o linie de sosire, în timp ce cealaltă echipă încearcă la rândul ei să treacă de o linie. Cele două echipe se întâlnesc la mijloc și se luptă. Șmecheria e că toată lumea trebuie să-și țină un picior cu mâna și să țopăie în celălalt. E un joc foarte, foarte greu, dar și foarte amuzant, care poate dura ore întregi; trebuie să fii tânăr și puternic. Fetele câștigă adesea, datorită apei și lemnului pe care le cară tot timpul.

În această noapte, cineva a reușit într-un târziu să aducă osul Anashel în punctul de pornire, și era ultima dată când mai jucam acest joc.

Nu i-am descris mai bine pe acești oameni pentru că dacă aș fi făcut-o ar putea fi omorâți după ce o să povestesc, deși probabil unii dintre ei sunt deja morți. S-au hotărât să-și vândă cămilele pentru a-și cumpăra arme cu care să-și apere satele. Nu era treaba mea să-i contrazic.

În acea ultimă dimineață petrecută împreună, ne-am strâns mâinile cu căldură și ne-am îmbrățișat. Înainte ca soarele să se fi ridicat pe cerul roșiatic, au plecat călare pe cămilele lor către El Fasher, iar eu am luat-o către apus.

9. Translatorul

Mi-am vândut cămila în Tine pentru echivalentul a cam patru sute de dolari și am început să merg dintr-o tabără de refugiați în alta ca să ajut pe unde puteam. Faptul că vorbeam Zaghawa, arabă și engleză făcea să fiu foarte util celor care veneau în Ciad pentru a acorda asistență umanitară. Grupurile umanitare sunt de obicei denumite ONG – organizații neguvernamentale.

În scurtă vreme îmi formasem deja o rețea solidă de persoane de contact în aceste grupuri și, ca interpret, am ajutat ca puținul ajutor disponibil inițial să ajungă la refugiați.

Din punctul de vedere al guvernului ciadian refugiații erau bineveniți să traverseze granița, dar erau obligați să rămână în taberele de refugiați, neavând voie să muncească – nici chiar pe gratis, cum făceam eu – pentru a nu lua slujbele cetățenilor ciadieni. Era corect, dar asta însemna că nu prea puteam fi de mare ajutor decât dacă declaram că sunt din Ciad. Și chiar asta am făcut, și am considerat că e moral pentru că era necesar.

Pe măsură ce soseau tot mai multe ONG-uri, iar taberele se extindeau cu repeziciune, responsabilii oficiali deveneau mai puțin dispuși să se facă a nu vedea cum stă treaba cu cetățenia mea. Au început să sosească reporteri, majoritatea din țări

africane, și voiam să-i duc în Darfur ca să le arăt ce se întâmpla. M-am gândit că o să-mi trebuiască acte ciadiene pentru a putea trece granița cu ziariștii, așa că am luat o parte din banii de pe cămilă și am mers la verii și prietenii mei din N'Djamena, care ar fi putut să mă ajute cu actele. Așa am devenit eu Suleyman Abakar Moussa, din Ciad. Cicatricile de pe tâmple nu erau importante; Zaghawa trăiesc și în Ciad, nu numai în Sudan. Era puțin ciudat că nu vorbeam franceză, ca locuitorii din Ciad, dar mulți dintre ei vorbesc și araba, așa că mă puteam descurca.

Era un risc, și nu, nu uitasem bătăile primite în închisorile egiptene, după ce am fost prins încercând să intru în Israel. Dar trebuie întotdeauna să faci tot ce poți pentru a fi de ajutor.

Când am fost gata să mă întorc în zona de frontieră am mers mai întâi într-unul din hotelurile cele mari din N'Djamena unde se cazează frecvent ONG-urile și reporterii când vin pentru prima dată în zonă. Auzisem că se găseau aici ziariști care aveau nevoie de interpreți pentru a merge în taberele de refugiați, poate chiar în Darfur. Un prieten care lucrase într-un minister din Ciad mi-a zis să-l caut pe un anumit „Dr. John", la Hotelul Novotel. După trei zile și câteva drumuri la celălalt hotel mare și la Novotel am văzut câțiva bărbați Massalit pe care îi cunoscusem în Abéché și despre care știam că vorbesc cât de cât englezește. Massalit sunt un trib localizat în cea mai mare parte în Darfurul de Vest, în timp ce Zaghawa, tribul meu, sunt din Darfurul de Nord, iar Fur sunt majoritari din Darfurul de Sud. Cei doi se găseau în cafeneaua hotelului Novotel, stând de vorbă cu un bărbat alb de la aceeași masă. M-am dus la ei și i-am întrebat în arabă *Cine este acest bărbat alb? Cine este acest hawalya?* Este un termen destul de politicos pentru a desemna un alb. Mi-au explicat că acel om căuta interpreți pentru a merge în taberele de refugiați și că ei îl însoțeau. Avea nevoie și de un interpret de Zaghawa. Se părea că ne căutasem unul pe altul de ceva vreme.

– Dr. John, presupun?[1]

Așa m-am prezentat, destul de satisfăcut de gluma mea.

Nu era chiar ziarist. Sosise cu oficiali ai Națiunilor Unite și ai Departamentului de Stat pentru a sta de vorbă cu refugiații și a stabili în mod oficial dacă ceea ce se petrecea era un genocid. Dacă nu era, tehnic vorbind, un genocid, ci un „simplu" război civil, reacțiile internaționale ar fi fost diferite. Pentru a se putea vorbi de un genocid trebuie ca victimele să fie omorâte din cauza identității lor etnice.

Dr. John, un tânăr american spre treizeci de ani, cu păr blond și o barbă stufoasă, mi-a zis că nu era realmente medic, numele era doar o poreclă. Era încântat că s-a întâlnit cu Suleyman Abakar Moussa din Ciad, care vorbea Zaghawa, arabă și engleză. După o serie lungă de întrebări m-a întrebat dacă voiam să fiu unul din interpreții lor pentru această cercetare a posibilului genocid. Da, voiam. Îmi găsisem menirea.

[1] În original *Dr. John, I presume?*, aluzie la celebra replică *Dr. Livingstone, I presume?*, cu care a fost întâmpinat în Africa misionarul scoțian David Livingstone de H.M. Stanley, trimis în căutarea sa. (n. tr.)

10. Bețe pentru făcut umbră

Convoiul nostru de mașini albe, echipa de investigare a genocidului, a șerpuit printr-un punct de control al armatei din tabăra de refugiați Breidjing, la granița de est a Ciadului cu Sudanul. Era unul din cele circa zece astfel de tabere aflate de-a lungul graniței în acel moment.

În fața noastră, orizontul era acoperit de copertine din plastic și zdrențe prinse de bețe înfipte în pământ pentru a face umbră. Mai se găseau aici corturi verzi zdrențuite și folii de plastic înfășurate în jurul altor bețe pe post de acoperișuri și pereți dărăpănați. Acolo unde drumul se înălța puțin îți apărea în fața ochilor tot acest șir de zdrențe fâlfâind în vânt, un mare oraș al disperării, ca și cum toată sărăcia și tristețea din lume ar fi venit de undeva, dintr-un depozit fără fund și s-ar fi oprit aici. În cele câteva săptămâni cât lipsisem, numărul de suflete din această tabără se triplase. Adăposturi din cele mai precare fluturau acum în vânt pretutindeni. Unele erau prelatele zdrențuite rămase din Ruanda, Sierra Leone și de la alte tragedii, din care se alcătuise un cuib prăpădit pentru treizeci de mii de păsări călătoare.

Vederea atâtor oameni aflați în suferință mi-a îndepărtat din minte propriile necazuri. Pentru că mai fusesem în această tabără, mă temeam că cei care mă cunoșteau îmi vor spune Daoud, în timp ce investigatorii mă angajeseră drept Suleyman, cetățean ciadian. Eram în continuare căutat de guvernul sudanez, de când încercaseră să mă extrădeze din Egipt pentru încălcarea legilor privind imigrația. Dacă cei din Ciad m-ar fi arestat pentru acte false sau pentru că munceam ilegal, în loc să fi rămas într-o tabără pentru refugiați, ar fi putut să mă trimită în Sudan, și pentru mine asta ar fi fost cu siguranță sfârșitul. Tot timpul drumului acest gând nu-mi dădea pace.

Mirosurile familiare și murmurul mulțimii ne-au întâmpinat când am coborât geamurile mașinii: bebeluși plângând, dar și copii care râdeau și alergau după noi, întinzându-și mâinile să ne atingă; mame strigând la copiii lor să fie atenți, vrafurile de lemne de foc descărcate de pe spinarea măgarilor, răgetul măgarilor, fumul și mirosul de la o mie de focuri, mirosul de ceaiuri aromate și mentolate, de ulei încins pentru gătit și de copii transpirați și murdari. Sunetul acesta, fumul și praful formau un fel de ceață care se întindea peste întregul cuib cât vedeai cu ochii, exceptând locurile unde femeile erau îmbrăcate în culorile lor minunate, care se vedeau printre bețe: nuanțe curate și luminoase de roșu, portocaliu, galben, nuanțe strălucitoare de albastru și verde. Cum se știe, femeile din Africa au geniul culorii, și ele decorau acest loc cu propriile corpuri înfășurate în culori, așa cum fac mereu. Culorile îndrăznețe la care renunțaseră înaintea atacurilor fluturau iarăși triumfător pe corpurile lor subțiri – drapelele vieții care nu se lasă doborâtă.

Cam o mie de femei și copii stăteau toată ziua la coadă pentru a-și primi rațiile lunare de grâu, ulei de gătit și sare de la Programul pentru Alimente al O.N.U. Altele, cu recipiente din plastic, așteptau la alte cozi să le vină rândul la pompa cu apă.

În fiecare zi, aceleași fete și femei adunau lemn pentru a face focul din zonele sălbatice înconjurătoare. În scurtă vreme în aceste zone nu se mai găsea nimic, ceea ce a înfuriat triburile din partea locului și a făcut necesare expediții tot mai îndepărtate într-un teritoriu periculos. Consecința era că de-acum violul era prețul plătit pentru obținerea lemnelor de foc. Dacă femeile își trimiteau bărbații să adune lemne, sau dacă aceștia veneau cu ele pentru protecție, ar fi fost uciși. Așa că femeile și fetele se duceau singure sau în grupuri mici, fiind adesea violate de bărbații locali. În Darfur e la fel, dar acolo cei care violează sunt călăreții Janjaweed. Mulțimea de sarcini nedorite reprezentau o nouă tragedie pentru aceste femei. Fetele și femeile care ne priveau și clipeau des din cauza prafului stârnit de noi aveau aerul unor oameni care trăiseră toate aceste lucruri.

Cu excepția hranei și a prelaților zdrențuite, a hârtiei de scris și a unor creioane cu care copiii puteau să deseneze colibe și vaci și elicoptere trăgând în oameni și avioane aruncând bombe și bărbați cu baionete înjunghiind oamenii identificați în aceste desene drept unchii, frații, surorile copiilor – cu excepția acestora deci, mila lumii era aproape invizibilă aici. Poate că națiunile bogate se evaporaseră și nu mai erau gata să trimită surogatele de remedii pe care le trimit de obicei pentru problemele pe care setea lor de resurse le-a adus întotdeauna unor oameni ca aceștia. Trebuie însă spus că se petreceau și multe lucruri care nu erau imediat vizibile: grupuri ca Médecins sans Frontières (Medici Fără Frontiere), Oxfam și Intersos din Italia erau foarte active aici, dar nenorocirea ființelor omenești rămase fără casă, întinzându-se până la orizont, n-avea cum să nu-ți rupă sufletul.

Prelatele și foliile de plastic sunt niște materiale înăbușitoare în deșert, dar asta ne trimisese lumea – exact ce nu trebuia, și oricum nici pe de parte cât trebuia. Poate că nimic nu ar fi fost

potrivit; colibele de iarbă din Darfur, atât de răcoroase vara și atât de călduroase iarna, nu puteau fi ridicate aici pentru că iarba și bețele de lemn nu erau de ajuns, și nu erau disponibili nici bărbații tineri care să le construiască. Și într-adevăr, ce s-ar fi putut construi rapid pentru atâta lume? Dar totuși, cu toate mințile luminate ale lumii și cu atâta bogăție, chiar nu s-au putut face niște adăposturi omenești pentru astfel de vremuri, dacă suntem cu adevărat o familie? Cei care vor face vreodată acest serviciu moral umanității merită un premiu pentru pace.

Aveam o idee destul de clară despre locul unde se ascundeau mama și tatăl meu, împreună cu sora mea Aysha și copiii săi. Frații mei rămași în viață erau împrăștiați peste tot, potrivit relatărilor verilor mei. Cea de-a doua soră a mea, Halima, care locuise lângă satul nostru natal, era împreună cu copiii într-o zonă pe care n-o pot menționa aici. Eram permanent în legătură cu toți, prin intermediul verilor care se mișcau de colo-colo.

Cea de-a treia soră, Hawa, care locuia în satul soțului ei din Darfurul de Sud, dispăruse fără urmă după atacul asupra satului ei. Credeam că activitatea mea în tabere mă va ajuta să le dau de urmă, dacă mai erau în viață. Îi căutam și întrebam de ei tot timpul. Însă fuseseră atacate și distruse mai mult de patru mii de sate, așa că era foarte dificil să dau de ei.

În echipa noastră erau cam douăzeci de oameni: jumătate din ei interpreți, jumătate investigatori ai genocidului din Statele Unite, Canada, Australia și Europa. Pe noi, interpreții, ne învățaseră timp de câteva zile cum să punem întrebări fără să-i tulburăm și mai tare pe oameni. Mă emoționa sensibilitatea acestor investigatori. Unii dintre ei erau foarte tineri, sosiți direct de pe băncile facultății, cei mai în vârstă lucraseră în Bosnia, în Ruanda și în alte locuri dificile.

Administratorul taberei, care lucra pentru una din marile agenții umanitare, ne-a întâmpinat. Am rămas puțin în urmă, de teamă să nu fiu recunoscut sau să nu fiu prezentat cu noul nume. Șefii echipei noastre au intrat în biroul administratorului și deocamdată mă simțeam mai în siguranță. Dar apoi femeia care se ocupa de grupul nostru a primit un apel pe mobil de la un văr al meu, care îmi dăduse de urmă și voia să mă anunțe că o parte din verii noștri fuseseră atacați în ziua dinainte. A ieșit în față și a strigat că are un apel pentru cineva pe nume *Daoud*. Știe cineva vreun *Daoud*?

O parte dintre interpreți îmi știau secretul și s-au uitat înspre mine. Am tras aer adânc în piept și am zâmbit, făcând un pas înainte.

– Unii prieteni îmi spun așa. Și verii mei folosesc uneori această poreclă. Daoud este același nume ca David, din Biblie. Îmi spun așa pentru că nu mă dau înapoi de la a mă lupta cu oameni mai mari ca mine.

Părea în continuare puțin suspicioasă.

– Toți avem porecle, a intervenit repede un alt interpret, prieten al meu, în râsetele generale.

Femeia a ridicat din sprâncene și a zis „Ok, înțeleg", după care a intrat la loc în birou. N-avea să-mi creeze probleme din cauza asta.

11. Două milioane și jumătate de povești

În curând ne-am împărțit în două grupuri, pentru a începe munca. Am mers împreună cu unul din investigatori să-l găsim pe un șeic pe care îl cunoșteam. Fiecare tabără seamănă cu mai multe sate înghesuite împreună, fiecare cu șeicul său. L-am rugat pe acest șeic să ne ajute să găsim refugiați dispuși să vorbească despre ce li se întâmplase. Mergând alături de el, i-am spus unde fusese satul surorii mele și l-am întrebat dacă știa ceva de familia ei. Nu știa.

– Mai sunt multe alte tabere, mi-a zis cu o voce blândă. Poate că sunt în viață și o să-i găsești.

Aproape că nu îndrăzneam să mă gândesc de câte ori fusese nevoit să spună aceste vorbe unor oameni îngrijorați. În fiecare tabără există desigur registre cu numele, și de fiecare dată mă uitam mai întâi în ele, dar oamenii se mișcă de colo-colo, e prea multă teamă, prea mult analfabetism și sunt prea mulți refugiați – două milioane și jumătate în prezent – pentru ca listele să poată fi complete. Dar șeicii știu întotdeauna mai multe decât listele ONG-urilor.

Am mers împreună cu el prin această mulțime de oameni. Băieți foarte tineri ne urmau, îmbrăcați în tricouri jegoase și rupte și în pantaloni scurți. Alergau în jurul nostru, țopăiau, încercând să dea mâna cu albii și exersând cele câteva cuvinte englezești pe care apucaseră să le învețe în școlile care între timp arseseră, sau în orele ținute în vreun cort înăbușitor aici în tabără, sau direct sub copaci, când corturile fuseseră doborâte de vânt: *Hello, Good morning, Thank you, How are you? What is your name?*

M-am uitat după un băiat pe care îl cunoscusem când mai vizitasem tabăra, în urmă cu câteva săptămâni. Avea cam opt ani și purta niște ochelari de soare enormi, care îl făceau să arate ca o mică vedetă de film. N-am reușit să-l văd – și nu era de mirare, era ca o pietricică într-un deșert, la fel ca sora mea, dacă mai trăia cumva.

Câteva fete curajoase s-au alăturat băieților care țopăiau pe lângă noi, dar cele mai multe dintre ele mergeau sfioase pe lângă grupul nostru, ținându-și strâns șalurile colorate în care erau înfășurate, uneori lăsând să se vadă doar ochii mari și căprui. Fetele de vârstă mai mare și femeile treceau în toate părțile cu apă și lemne, încetinind puțin ca să ne privească. Câțiva norocoși aveau măgari care ajutau la cărat. Măgarii sunt cei mai buni prieteni ai refugiaților, și pentru multe dintre aceste familii erau singurele animale care le mai rămăseseră. Spre deosebire de o cămilă, care este ca o camionetă de încredere pentru familie, un măgar este o căruță mică, dar este iubit, lumea se poartă bine cu el și adesea copiii îl îmbrățișează și îl sărută zilnic.

Când eram copil țineam mult la măgarul familiei, dar nu la fel cum țineam la cămila mea cea iute, Kelgi, care era la fel de inteligentă ca orice om din jurul meu. Odată a fost furată și l-a plimbat pe hoț în jurul satului toată noaptea, ca să-l putem

prinde ușor în dimineața următoare. Tata l-a certat pe acel om și a cerut familiei sale să ne dea niște animale, ceea ce au și făcut. Apoi a vândut animalele și mi-a cumpărat niște haine noi și primele mele încălțări. Că veni vorba, copitele unei cămile au crăpături și tot felul de semne care le fac la fel de unice ca și amprentele oamenilor, așa că poți să dai de urma unei cămile până foarte departe, și poți vedea care din prietenii tăi a venit pe acest drum sau pe acela. Nu m-aș sătura niciodată să vorbesc despre cămile. Laptele lor este o băutură minunată în deșert – atât de bogat și apos încât adesea ni-l turnăm în cap și pe brațe ca pe un duș după o furtună de nisip. Carnea de cămilă este din păcate și ea foarte gustoasă, și nu are nevoie de sare.

La fel ca și cămilele, măgarii sunt fideli până la moarte. Măgarii au suferit cumplit cărând copiii din Darfur înspre Ciad. Mergeau într-una fără mâncare și fără apă – după trei zile fără apă, un măgar va muri. Spre deosebire de ei, cămilele se dezumflă pe măsură ce trec zilele fără apă. Se fac mai mici și par mai bătrâne, cu capul atârnându-le trist. Dar când primește apă și iarbă cămila este frumoasă iarăși, mare, puternică și tânără. Măgarii nu pot face asta. Unii măgari au rezistat mai mult de trei zile fără apă, pentru că dacă se găsea vreun pic de apă aceasta era dată copiilor din spinarea lor. Când au ajuns în tabere și copiii le-au fost dați jos din spate mulți măgari s-au prăbușit pur și simplu și au murit pe loc, cu misiunea îndeplinită. ONG-urile din unele tabere îngrămădeau unul peste altul sute de măgari morți și le dădeau foc, o priveliște cumplit de tristă pentru oameni, mai ales pentru copii. Animalele acestea atât de modeste și devotate făceau parte din familie.

Măgarii care supraviețuiseră acelui drum își făceau acum bucuroși datoria de a căra apă și lemne de-a lungul și de-a latul taberelor.

M-am așezat împreună cu investigatorul pe care îl ajutam pe niște rogojini de paie, la umbra binevenită a unui copăcel. Șapte oameni, adunați de șeic în drumul către acel loc, s-a așezat cu noi ca să ne spună poveștile lor. Câțiva dintre ei voiau ca lumea să afle de suferințele groaznice la care fuseseră supuși și ne cereau să spunem personal poveștile lor secretarului general al O.N.U., al cărui nume îl cunoșteau. Unii se gândeau că suntem la fel de apropiați de acesta cum erau ei de propriul șeic. Alții își trăiau suferința în tăcere și vorbeau cu noi doar din respect pentru șeicul care le ceruse acest lucru.

Uneori povestirile se revărsau peste noi, alteori erau depănate încet și liniștit, ca ceaiul turnat în ceașcă. Povestirile acestea lente erau spuse cu cuvinte simple, care îmi umezeau ochii și făceau să-mi tremure vocea când traduceam; pentru că atunci când oamenilor pare să nu le mai fi rămas nicio emoție pentru astfel de povestiri, trebuie să găsești emoția în inima ta.

Pe mulți, simplul fapt de a fi ascultați de cineva care își notează povestea lor este de ajutor; dacă suferința lor e consemnată undeva de cineva, oricine ar fi, atunci pot să se elibereze mai ușor de ea, pentru că știu unde este. Dar pentru o fată sau o femeie care a fost violată, mângâierile sunt prea puține. Durerea este întipărită adânc în privirea lor goală și în vocea lor albă. Cred că pentru ele nu mai urmează nimic. Ascultam cu capetele plecate, având grijă să nu înaintăm decât dacă le simțeam gata să mai accepte una sau două întrebări în plus.

Prima zi a fost foarte dificilă pentru toți cei care aveau o povestire de spus, ca și pentru cei care ascultau. Praful taberei se amestecase cu lacrimile și lăsase dâre negre chiar și pe fața celor mai experimentați investigatori. Iar zilele următoare n-aveau să fie deloc mai ușoare.

Povestirile despre atac se asemănau adesea cu a mea, deși mi-am dat seama ce noroc fusese pentru noi șefia lui Ahmed.

Atâtea alte sate fuseseră luate complet pe nepregătite: înconjurate, cu oamenii arși de vii, masacrați de deasupra din elicoptere și de jos de Janjaweed, cu doar câțiva supraviețuitori sau fără niciunul, cei câțiva locuitori din sate învecinate veniți la fața locului găsindu-i pe toți morți, cadavrele arzând în poziții care-ți rupeau inima; mame care încercau să-și protejeze copiii și soți morți în timp ce își protejau soțiile. Sute de mii fuseseră omorâți. Milioane rămăseseră pe drumuri.

În acea seară, în timp ce așteptam reîntoarcerea unor echipe care se aventuraseră spre celălalt capăt al acestei tabere uriașe, un administrator a ieșit din birou și m-a văzut.

– Daoud, a strigat. Ce faci aici?

Știam că ceea ce făceam era ilegal pentru un refugiat în Ciad, așa că m-am îndreptat încet spre el, încercând să obțin cât mai mult timp de gândire. La jumătatea drumului, un bărbat spre patruzeci de ani, îmbrăcat cu un veșmânt murdar și zdrențuit și purtând turban pe cap, a apărut brusc dintr-un tufiș de la marginea taberei și s-a îndreptat către mine. Părea foarte tulburat, poate chiar un pic nebun. Fața îi radia durere cum radiază o sobă căldura. Mi-a strâns mâna și nu-i mai dădea drumul, mângâind-o într-una.

– Ești Zaghawa, mi-a zis, și trebuie să-ți zic ceva între patru ochi.

M-a condus înapoi în spatele tufișurilor și mi-a făcut semn să mă așez pe nisip lângă el, ceea ce, dată fiind situația, am fost foarte mulțumit să fac. Soția lui s-a apropiat repede și mi-a spus pe un ton rugător:

– Nu e în toate mințile. Te rog, nu-i pune întrebările.

Dar îmi dădeam seama că bărbatul avea nevoie să-și ia o povară de pe suflet, așa că am rugat-o pe soție să mă lase să-l ascult, ca doi bărbați Zaghawa care se cuvine să fie prieteni în orice împrejurare. A fost de acord și s-a îndepărtat puțin, învârtindu-se de colo-colo și privindu-ne.

Erau din Darfurul de Nord. Satul lor fusese atacat și distrus cu câteva luni înainte de al meu.

– Toată lumea a fugit cât putea de tare. Soția mea, pe care o vezi acolo, l-a ținut pe fiul nostru de doi ani strâns în brațe și a fugit printre tufișuri. Slavă Domnului că a găsit un drum bun. Eu am luat-o pe fata noastră de patru ani, Amma, și am fugit și noi cât am putut în altă direcție. Luptătorii Janjaweed m-au prins, iar eu i-am dat drumul fetei și i-am zis să fugă. Dar ea s-a oprit; dintre tufișurile din apropiere, privea cum mă băteau și cum m-au legat de un copac cu mâinile la spate, așa – și-a pus mâinile la spate ca să-mi arate cum.

– Unul dintre bărbații Janjaweed a încercat să mă omoare chinuindu-mă. Fata n-a suportat să vadă asta și a alergat înspre mine strigând *Abba, Abba.*

Când a rostit cuvintele acestea, care înseamnă „Tati, Tati", glasul a-nceput să-i tremure și a făcut o pauză lungă.

Călărețul Janjaweed care mă legase de copac a văzut-o pe fată alergând către mine. Și-a coborât pușca și a îndreptat-o spre fată, care a intrat drept în baionetă. Și-a împins arma în corpul ei. Lama i-a trecut prin stomac. Iar ea striga în continuare „Abba! Abba!"

– Apoi acela și-a ridicat pușca, cu fata mea înfiptă în baionetă, cu sângele ei curgând peste el. A început să danseze, învârtind-o în aer și strigând la prieteni lui „Ia uitați cât sunt de grozav", iar aceia strigau la rândul lor „Da, da, ești grozav", în timp ce omorau alți oameni. Fata se uita la mine și și-a întins mâinile spre mine, chinuită de durere. A încercat să mai spună o dată *Abba*, dar nu s-a mai auzit nimic.

– A durat mult până să moară, sângele ei curgea roșu și proaspăt peste acest... nici nu știu ce era... om, diavol? Era înroșit tot de la sângele fetei mele și dansa. Ce era acesta?

Acest om văzuse răul și acum nu-i mai ieșea din minte. Căuta un răspuns la ce se întâmplase, de ce meritase fata lui această soartă. Apoi, după ce a plâns o vreme fără să mai zică nimic, mi-a spus că nu mai știa cine este.

– Ce sunt eu, o femeie care trebuie să stea în această tabără, sau un bărbat care ar trebui să plece la luptă, lăsându-mi soția și fiul fără apărare?

Se uita la mine ca și cum s-ar fi așteptat ca eu să știu răspunsurile la problemele vieții lui atunci, pe loc. Aștepta un răspuns, pe care nu i-l puteam da.

– Încă trăiești, i-am spus. Nu te-au omorât.

– Și ce tortură e mai mare decât asta, mi-a răspuns pe un ton răstit. Ce tortură mai mare decât să trebuiască să le povestesc soției și fiului meu ce s-a întâmplat?

Soția lui a revenit și s-a așezat lângă el. A cules câteva frunzulițe din șalul care-i înfășura capul. Mi-a spus că după atac se petrecuse o schimbare cu mintea lui.

– Slavă Domnului că ne-a rămas fiul nostru, care e bine-sănătos, mi-a spus. I-am zis soțului meu că Amma s-a dus, și trebuie să ne gândim la viitor. Dar el nu reușește să treacă peste ce-a văzut.

Femeia mi-a spus că găsise în tabără un bărbat care are cerneală și pene de scris și știe să scrie. L-a pus să scrie pasaje încurajatoare din Coran pe bucățele de lemn, care apoi au fost spălate, iar apa dată soțului ei să o bea. Este un vechi remediu, care adesea funcționează foarte bine – dar de data asta a funcționat numai puțin timp. Aveau de gând să încerce iarăși, mi-a spus. Soțul ei a dat din cap aprobator.

Când m-am întors în aceeași tabără, peste multă vreme, bărbatul plecase, iar soția lui nu mă mai ținea minte. Mintea ei părea mai întunecată decât înainte. Mi-a spus că fiul ei era în continuare cu ea – atunci era la școala din tabără. Mă întorsesem

pentru că povestea care bântuia gândurile acelui bărbat începuse să le bântuie și pe ale mele, împreună cu alte povești asemănătoare, făcându-mă să mă trezesc aproape în fiecare noapte. Mă gândisem că dacă aș sta de vorbă cu el asta ne-ar face bine la amândoi, dar el plecase, probabil ca să lupte și ca să scape de viață, cum făceam și eu, în felul meu.

Este de necrezut în câte feluri pot fi oamenii răniți și uciși, în câte feluri pot fi satele terorizate și arse, în câte feluri pot copiii să moară în deșert, iar tinerele mame să sufere. Îmi vine să zic că toate aceste feluri de a muri și a suferi sunt dincolo de cuvinte, și totuși ele au fost puse în cuvinte: în următoarele săptămâni am stat de vorbă cu 1.134 de oameni; poveștile lor îmi învolburau nopțile ajunse aproape albe. Am descoperit că dacă făceam mici desene ale scenelor care mi se povestiseră, poveștile îmi ieșeau din minte cât să apuc ceva somn. Mă trezeam, desenam din nou, apoi reușeam să mai dorm puțin. Aceste povești din tabără, amestecate cu lucruri pe care le văzusem cu propriii mei ochi, cum ar fi tânăra mamă atârnând în copac și copiii ei cu pielea ca pergamentul maroniu, sau mame strângându-și în brațe bebelușii morți, refuzând să-i lase... eram recunoscător sorții că nu le puteam desena foarte bine – simple figurine, de fapt. Dar chiar și așa, era de ajutor.

12. Legături

Când investigațiile privind genocidul au luat sfârșit, m-am întors în N'Djamena, în Ciad, și am luat pentru ultima dată masa cu Dr. John și cu ceilalți. Nu este întotdeauna ușor să dovedești că a avut loc un genocid, așa că fusese nevoie de multe interviuri. Statele Unite și alte țări au folosit această investigație pentru a stabili că guvernul Sudanului era într-adevăr implicat într-un genocid. Guvernul S.U.A. nu prea a mai făcut altceva în afară de asta, dar americanii, ca întotdeauna, au trimis multe ajutoare, la fel ca oamenii din Europa și din alte părți. Testul unei democrații este cu siguranță dacă guvernul reflectă sau nu ce este în sufletele oamenilor din acea țară.

Cu banii primiți din partea echipei de investigare a genocidului mi-am luat un telefon mobil. Voiam să pot lăsa un număr de telefon în tabere și verilor mei, în caz că apăreau vești despre familia mea, în special despre sora dispărută. Mai aveam nevoie de telefon și ca să-i pot duce în continuare pe investigatori, poate și pe jurnaliști, în tabere și în Darfur. Am lăsat acest număr la Ambasada Americană și în alte astfel de locuri: *Acesta este numărul meu de mobil. Vorbesc engleză, arabă și Zaghawa și pot însoți reporterii și investigatorii în*

taberele de refugiați din Darfur și în Darfur. Am tradus pentru echipa care a investigat genocidul, puteți obține informații despre mine de la ei.

La puțină vreme am primit un apel de la un grup de jurnaliști din Africa de Sud și din alte țări africane – patru negri și un alb. Nu se temeau de nimic și voiau să meargă peste tot ca să vadă violența care avea loc.

Am început să cer de la veri, prieteni, reporteri și alți străini cu relații numerele de telefon ale celor care ne puteau spune cum să călătorim în siguranță prin aceste locuri periculoase. Agenda telefonului meu devenea tot mai plină cu numere de șeici, șoferi, militari ciadieni, chiar comandanți ai rebelilor – oricine putea fi de ajutor pentru a intra și a ieși viu de acolo.

Reporterii erau foarte diferiți de oamenii din ONG-uri. Nu le păsa nici de acte, nici de cât de legal treceam granița. Nu voiau decât să scrie reportaje care să-i ajute pe oameni. Și beau foarte mult.

Dacă investigatorii genocidului erau ca niște îngeri coborâți din cer, acești reporteri erau ca niște cowboy veniți să curețe locul. Când mi-a luat la revedere de la acești jurnaliști africani după ce mersesem împreună prin tabere și puțin prin Darfur, pentru a vedea un sat distrus și a sta de vorbă cu oameni aflați pe drumuri și cu câteva grupuri de rebeli, i-am rugat să le spună și altor reporteri să vină în Darfur pentru a scrie reportaje. Mi-au spus că vor lua legătura cu prietenii lor jurnaliști din toată lumea și le vor da numărul meu de telefon.

O prietenă mi-a spus că anumiți oameni întrebau dacă eram într-adevăr din Ciad sau veneam de fapt din Sudan. În astfel de locuri există întotdeauna cineva care dă raportul despre tine. Faptul că traversasem frontiera și vorbisem cu rebelii ajunse curând la urechile multora. Ciadul și Sudanul au o relație de iubire și ură, iar în acest moment încercau să coopereze.

Cei din Sudan le spuneau celor din Ciad că era posibil ca eu să fi ajutat reporterii să treacă granița. Prietena mea mi-a sugerat să-mi găsesc de lucru într-un loc discret. Am rugat-o să mă sune dacă lucrurile păreau să ia o întorsătură urâtă. Când începi să fii îngrijorat din cauza acestor lucruri vezi peste tot oameni care te urmăresc, chiar dacă ei nu există. Dar poate că unii chiar existau.

La puțină vreme după plecarea jurnaliștilor africani, am zburat din N'Djamena la Abéché într-un avion al Națiunilor Unite cu două femei din New York. Megan și Lori nu erau reporteri, dar aveau un spirit de aventură. Pentru a schimba ceva în lume se angajaseră într-o agenție internațională care îi ajută pe refugiații femei și copii.

Le-am povestit despre problema femeilor care adună lemne de foc în apropierea taberelor, și s-au arătat dornice să stea de vorbă cu cât mai multe femei și fete despre acest lucru, ca și despre lipsa educației pentru copiii refugiați. Am mers în zece tabere. Megan și Lori s-au întors în Statele Unite și au făcut cunoscute poveștile adunate Congresului, Departamentului de Stat și Națiunilor Unite, cerând bani pentru sprijinirea educației în tabere și pentru a oferi pază armată femeilor. Până la urmă acest lucru s-a realizat o vreme, mulțumită lor și multor altora care au pledat această cauză. Ajutorul trimis pentru rezolvarea problemelor oamenilor sărmani nu este niciodată suficient, dar aceste acțiuni le-au ajutat pe multe din femeile din unele tabere. Iar pe mine m-a făcut să simt că pot schimba ceva.

Dar nu este de ajuns să spun că am făcut asta sau asta. Trebuie să mă urmați în unele din aceste corturi. În cel de aici se găsește o femeie într-un mic adăpost făcut din bețe și folie de plastic, locuind împreună cu cei patru copii mici ai săi. Soțul ei și alți doi copii au fost omorâți când le-a fost atacat satul. Copiii care au supraviețuit adorm adesea cu burta goală,

pentru că rația lunară de hrană din partea O.N.U. nu este suficientă. Chiar și așa, o parte din grâu îl vinde întotdeauna într-o piață din apropiere pentru a putea cumpăra alimente mai hrănitoare – lapte, carne sau legume. Se străduiește din greu, dar copiii ei au pete portocalii în păr, semn al malnutriției. Nu are destule învelitori pentru nopțile friguroase, doar două pături subțiri și aspre care nu țin nimănui de cald. Folia are o gaură mare pe unde atunci când plouă curge apă înăuntru, în ciuda surcelelor cu care a încercat să prindă marginile una de alta. Și trebuie bineînțeles să-și lase copiii singuri ca să adune lemne de foc.

Trei fete tinere din alt cort sunt nevoite la rândul lor să adune lemne de foc. Cea mai în vârstă dintre ele are paisprezece ani. Cea mai tânără, cam nouă, și poartă un șal negru și prăfuit care îi acoperă capul ca o glugă, ascunzându-i fața. Nu ridică niciodată privirea și parcă încearcă să dispară în nisip. Au fost violate de multe ori, dar trebuie să revină mereu în acele locuri pentru a găsi lemne. Când vorbesc despre asta încep să plângă.

Povești ca acestea ne-au fost spuse de sute de femei și fete. Țările bogate sau O.N.U. ar putea să trimită și combustibil împreună cu hrana, sau să-i ajute pe refugiați să-și construiască sobe mai eficiente, dar nimeni nu face asta.

Lori și Megan au dormit în fiecare noapte în cort. Tot ce vedeau și auzeau le întristase atât de tare, încât într-o seară am mers la o tarabă după niște bere ca să ne mai înveselim puțin. Sticlele s-au răcit de la vremea răcoroasă. Știam că trebuie să-i menționăm pe *hawalya* în funcțiune și învățam cum se face asta. Trebuie să găsești o modalitate de a râde puțin în fiecare zi, în ciuda a tot ce se întâmplă, altminteri sufletul îți seacă și pur și simplu nu mai are niciun pic de bucurie care să te țină în viață.

Nu-mi reușea mereu. O jurnalistă din Franța, și încă una foarte bună, a fost atât de tulburată la vederea cadavrelor

copiilor după un atac, încât n-am putut s-o consolez cu nimic. Avea și ea copii și nu mai era în stare nici să vorbească, nici să mănânce, nici să bea. Nu mai făcea decât să plângă într-una după acei copii. Vederea și duhoarea morții nu pot fi descrise aici, și nici n-aș vrea să le descriu, dar unii oameni trebuie să stea în spital zile întregi după ce iau contact cu ele.

După ceva vreme, Megan și Lori mi-au trimis cărți, printre care un dicționar englez-arab, pe care încă îl mai am. Nu mi-au trimis aceste lucruri pentru că eram un prost translator, ci pentru că le spusesem că voiam să învăț engleză cât mai bine. Din când în când mă sunau pe mobil ca să mă întrebe despre familia mea și despre sora mea dispărută și familia ei. Stătuseră întotdeauna de vorbă cu mine așa cum stăteam eu de vorbă cu atâția alții, și era o alinare să ai în jurul tău oameni cărora le pasă de tine, te ascultă și mai au capacitatea de a simți revoltă și compasiune.

Megan și Lori se temeau cel mai tare să nu fiu trimis înapoi și împușcat înainte ca ele să audă vestea și să mă poată ajuta cumva. De-acum eram prieteni buni. Era interesant pentru mine să știu că am doi prieteni în New York. Plus Dr. John în Washington. Tot mai mulți prieteni, împrăștiați peste tot prin lume, cu fiecare nou grup de reporteri.

Mă împrietenisem și cu cine trebuie din guvernul ciadian pentru a putea obține rapid permise de trecere pentru reporteri. Le făceam cinste cu bere acestor oficiali guvernamentali în barurile în aer liber din N'Djamena și Abéché. Voiam să fac ca totul să fie cât mai ușor și sigur cu putință, pentru ca reporterii să nu mai aibă nicio scuză de a sta departe de noi. Dacă voiau să le dea bani oficialilor sau celor din armată pentru a ușura lucrurile nu mă opuneam, dar eu nu primeam nimic. Acest lucru mi-a întărit reputația în rândul celor din administrație și din armată, pentru că le revenea lor totul. Prin urmare, de fiecare

dată când sosea un reporter, toți oficialii din Ciad mă ajutau imediat. Speram și că acești prieteni vor face pierdute actele care mi-ar fi putut crea probleme.

Într-o seară, la un bar în aer liber, un prieten mi-a spus că exista posibilitatea să fiu arestat ca spion sudanez în Ciad, ca să pot fi schimbat cu un spion ciadian deținut în Sudan. Am întrebat dacă arestarea era iminentă și mi-a răspuns că dosarul era plimbat de colo-colo, dar că asta nu putea continua la nesfârșit.

Fratele meu Ahmed mă învățase, prin minunatul exemplu al propriei sale vieți, cum să mă împrietenesc ușor cu oamenii, și în acest fel mă ajuta în continuare de dincolo de mormânt.

13. Nicholas Kristof și Ann Curry relatează de la fața locului

În vara lui 2006 am primit pe telefon un apel din New York. Nicholas Kristof de la *New York Times* și Ann Curry de la NBC News, împreună cu echipa ei, aveau nevoie de ajutorul meu. Peste puțină vreme m-am întâlnit cu ei în Abéché. În acea vreme luptele erau în toi de-a lungul graniței, așa că misiunea se anunța solicitantă și dificilă pentru toată lumea.

Am mers imediat în orașul de graniță Adre din Ciad, îmbarcați într-un convoi de Land Cruiser-uri. Localitatea este exact la granița cu Sudanul, imediat la est față de Abéché. Ann voia să facă un reportaj despre luptele din apropiere de Adre, echipamentele masive cu care venise putând fi pregătite în Ciad, pe partea mai sigură a graniței. Nick voia să avanseze mult înspre Sud, de-a lungul graniței, către satele aflate pe linia frontului de luptă.

În timp ce făceam planurile, mi-am dat seama ce oameni admirabili erau Ann și Nick. Ea era foarte politicoasă, dar punea mai multe întrebări decât orice reporter pe care l-am întâlnit vreodată. Nick părea genul de om care intră în tot felul de încurcături. Așa că am plecat cu el.

Voia să meargă mai întâi de-a lungul Wadi Kaya, marele canion care separă Darfurul de Ciad, controlat în cea mai mare parte de Janjaweed. Nick avea cu el un cameraman, o asistentă și desigur un șofer. Uneori trebuia să coborâm cu mașina în wadi, ajungând atât de aproape de taberele Janjaweed încât am fi putut să le facem cu mâna. Nu făceam așa ceva, bineînțeles, ci treceam cât puteam de repede mai departe. Șoferul era foarte bun. Wadi-ul era plin de mangotieri și portocali și de grădinile cu zarzavat ale sătenilor care trăiseră aici până nu demult. Fructele cădeau pe jos fără să le culeagă nimeni.

După opt ore foarte solicitante am ajuns în satul pe care voia să-l vadă Nick. Satele din jur fie fuseseră deja atacate, fie erau în curs de a fi. Nick și cei doi însoțitori ai săi mi-au mulțumit pentru că i-am adus până în acel sat. Cum nu existau propriu-zis drumuri, nu le venea să creadă că reușisem să găsim locul. Dar în sinea mea mă gândeam că nu peste multă vreme s-ar putea să nu-mi mai fie așa recunoscători.

Șeicul satului ne-a spus că se aștepta la un atac în acea noapte. M-am întrebat dacă acești ziariști își dădeau cu adevărat seama că o legitimație de la *New York Times* nu le-ar fi de ajutor decât dacă nu trecea glonțul prin ea. Nick a fost foarte relaxat când i-am zis că n-ar trebui să ne scoatem prea multe bagaje din mașină și să ne punem paturile prea departe de Land Cruiser. Se purta ca și cum toată viața nu dormise decât în sate în curs de a fi atacate.

În depărtare auzeam împușcături. Șeicul m-a avertizat că arborii din apropierea satului ascundeau probabil luptători Janjaweed care ne urmăreau – mai devreme se auziseră împușcături și din acea direcție.

Ar fi trebuit să-i spun asta lui Nick, dar nu mai voiam să-l văd zâmbind condescendent, cum că îmi fac *atâtea griji din nimic*. În plus, n-aveam ce să facem în afară de a fi gata imediat de plecare, iar asta era treaba lui, nu a mea.

Cei trei și-au desfășurat sacii de dormit, în timp ce eu și șoferul stăteam de vorbă cu șeicul. Americanii aveau prinse de cap lanterne care-i ajutau să vadă cum își aranjează sacii de dormit. Șeicul a arătat din nou înspre copacii din wadi și mi-a zis că ar trebui să le atrag atenția străinilor în privința lanternelor; mi-a zis că acele luminițe spuneau *Vă rog, împușcați-mă drept în cap*. Poate că ar fi trebuit să-i spun ceva lui Nick despre asta, dar mi-am zis că oricum vor termina repede și se vor întinde, ceea ce s-a și întâmplat.

În astfel de situații – nu era pentru prima dată când treceam prin așa ceva – preferam să rămân treaz. Vorbeam încet cu șoferul și mâncam amândoi sardine la conservă. În mijlocul nopții, pistoalele automate și grenadele anti-tanc au răsunat foarte aproape de noi și i-au trezit pe cei din echipă, care acum păreau speriați.

I-am aruncat lui Nick o privire ironică, cum că își face *atâtea griji din nimic*. Le-am spus să se culce la loc pentru că luptele erau la două sate depărtare. Chiar și așa, eu și șoferul am rămas treji, numărând secundele între luminile și zgomotul exploziilor.

În dimineața următoare eram încă în viață. După ceai am plecat cu mașina în satul vecin, care fusese atacat în timpul nopții, dar se apărase și supraviețuise.

Unul dintre atacatori fusese capturat și bătut crunt. Avea cam paisprezece ani. Un altul fusese împușcat în spate și zăcea aproape mort pe nisipul din locul unde începeau copacii. Sângele făcuse o baltă în jurul său și probabil i se scursese aproape complet din corp. Și acesta avea tot cam paisprezece ani. Erau arabi Janjaweed. Am stat de vorbă cu băiatul care fusese bătut – eu traduceam.

– De ce ați atacat acest sat?

– Suntem din satul de-acolo. Am fost mereu prieteni cu cei din satul de aici.

– Păi și atunci?

– Soldații guvernamentali ne-au spus că dacă nu-i atacăm noi primii, cei de-aici ne vor ataca satul și ne vor omorî familiile. Și ne-au promis bani dacă vom face asta.

Era vorba cam de două sute de dolari, foarte mult pentru această zonă – presupunând că cineva chiar le dăduse acești bani.

– Familiile noastre au nevoie de bani, și trebuia să-i protejăm pe ai noștri.

Deși așa stăteau lucrurile. L-am lăsat pe băiat cu sătenii. Destul de probabil, n-aveau să fie prea blânzi cu el. Cum am zis, avea paisprezece ani.

De acolo am pătruns mai adânc în Darfur. Aici se dădeau lupte grele și în drum către locul luptelor, am trecut cu mașina pe lângă mii de femei și copii care fugeau îngroziți.

– Sunteți nebuni, strigau toți la noi. Călăreții Janjaweed sunt peste tot în direcția aia. Trebuie să vă-ntoarceți!

Ar fi trebuit să-i spun lui Nick ce ziceau, dar cred că a înțeles; fețele și gesturile lor speriate nu mai aveau nevoie de nicio traducere. Constatam că nu mi-e deloc frică. Ceea ce-l face pe un soldat guvernamental, sau pe un rebel, sau pe un Janjaweed să simtă că a murit deja, deci își poate face treaba pentru că oricum nu mai contează – ei bine același lucru îl simțeam și eu. Dar îmi făceam griji pentru Nick și pentru cameraman, pentru asistenta lui Nick și pentru șofer. Pentru ei trebuia să-mi folosesc toată priceperea ca să-i țin în viață.

Am ajuns la un spital de campanie al unei ONG, care fusese abandonat. Mai departe era un câmp plin cu iarbă, străbătut în fugă de oameni care veneau înspre noi. Un sat aflat de cealaltă parte a copacilor tocmai era atacat și aceștia fugeau înspăimântați pe lângă noi, oprindu-se totuși – lucru remarcabil – ca să ne îndemne să fugim cu ei. Lângă spital, sub prelate de

plastic, erau răniți dintr-un atac anterior, lăsați acolo când spitalul fusese abandonat, cu câteva momente mai devreme. Unii dintre cei care fugeau erau răniți, sau își țineau în brațe copiii răniți. Strigau după asistența medicală pe care nu le-o mai putea oferi nimeni. Cei cu răni grave stăteau așezați sau întinși, unii dintre ei plângând sau văitându-se de durere sau de disperare, așteptând să moară, din cauza rănilor sau uciși de călăreții Janjaweed care erau tot mai aproape.

În acest condiții, Nick Kristof și-a scos desigur carnetul de notițe și a început să stea de vorbă foarte calm cu oamenii. Nebunia este în același timp ocupația și metoda unui reporter de război. Am tras aer adânc în piept și m-am ghemuit pentru a începe să traduc. *Acest bărbat a fost împușcat de un arab care-i era prieten și vecin de multă vreme, căruia i se spusese să îi ia acestui bărbat arma. Când acesta a refuzat, prietenul lui l-a împușcat.*

Focurile de armă și strigătele se auzeau tot mai tare cu fiecare secundă.

– Nick, trebuie să plecăm, spuneam aproape după fiecare propoziție tradusă.

– Doar câteva întrebări, îmi răspundea, sărind de la un rănit la altul. Vedeam deja luptători Janjaweed adunându-se printre copaci, așteptându-și tovarășii înainte să se năpustească spre noi.

– Ar fi un moment excelent să plecăm, am spus din nou.

– Încă una foarte scurtă, a răspuns Nick, dând rapid pagina carnețelului pentru a face loc pentru următoarea discuție.

Ok, mi-am spus, *asta e munca pe care mi-am ales-o*. Continuam să traduc, în timp ce păsările din copacii din jurul nostru începeau să-și ia zborul.

Ultimul bărbat intervievat nu era rănit, dar stătea ghemuit acolo împreună cu doi copii mici. Spunea că aștepta acolo cu

speranța că soția lui și celălalt copil mai erau încă în viață. Căzuse un pic mai în față. Un alt bărbat alergase să o ajute, dar căzuse și el.

– Să mergem acolo, mi-a spus Nick.

Ok. Asta e munca pe care mi-am ales-o. Ne-am târât prin iarbă până la acea femeie. Moartă. Bărbatul care mersese s-o ajute era mort și el. Era foarte greu să-i privești de atât de aproape.

Atunci Nick a spus că poate ar trebui să mergem. Își făcea atâtea griji din nimic.

Trecând în fugă, cu capul jos, pe lângă bietul soț în așteptare, i-am spus să plece acum, că nu mai putea face nimic pentru soție și copil.

După o ultimă privire aruncată acestor oameni cumsecade care erau cu toții condamnați, am pornit-o în fugă către Land Cruiser, alergând în zig-zag și strigând la cameraman și la asistentă să sară înăuntru prin ușile deschise, auzind focurile de armă în câmp deschis în timp ce ne îndepărtam tot mai repede de pajiște. Un copil așezat în iarbă s-a oprit din plâns și ne-a făcut semn cu mâna de despărțire.

Traversam zone cu nisip foarte adânc, uneori cu roțile învârtindu-se în gol.

– Ai grijă să conduci fără greș, i-am spus șoferului.

Nu ne puteam permite nicio mișcare greșită. Câteva secunde am rămas înțepeniți, dar s-a calmat și ne-a scos acolo. Era prea agitat ca să conducă, dar era pe scaunul șoferului și n-avea ce face.

Traversam o junglă deasă unde locuiau călărețiii Janjaweed împreună cu familiile lor. Dacă ar fi avut de ales, ar fi preferat să lupte în altă parte, nu aici. Dar chiar aici ne-am înțepenit rău de tot. Tinerii arabi – mai aveau probabil un an sau doi până să ia armele – au început să vină în fugă spre noi.

După cum s-a exprimat domnul Thoreau, dacă un câine fuge spre tine, e bine să-ncepi să-l fluieri. M-am dat jos din mașină și am strigat la băieți să vină mai repede, mai repede, și că ajutor! sunt unchiul vostru. Ajutați-mă să împing mașina asta! Au venit grămadă și ne-au ajutat. Știam că frații și tații lor aveau să apară dintr-un moment în altul. O dată, și-nc-o dată, și-nc-o dată, până când mașina s-a desprins în fine și ne-am îndreptat cu viteză maximă spre Ciad.

Am reușit să ajungem înapoi la Adre, foarte nervoși și obosiți cu toții. Ann și Nick își povesteau ce-au văzut. Eu am scos o sticlă de Johnnie Walker, care face parte din ritualul de sfârșit al unei astfel de zile. I-am privit multă vreme vorbind. Spre deosebire de noi, acești oameni nu erau nevoiți să se afle aici. *În sănătatea lor*, mi-am spus în gând, în timp ce-mi clăteam sufletul după acea zi, cu gândul la copilul care ne făcuse cu mâna din iarbă.

14. Din nou acasă

L-ați cunoscut deja pe regizorul Philip Cox, care mi-a salvat viața sunându-l la telefon pe un comandant. Philip mai fusese în Darfur și cunoștea foarte bine pericolele de aici.

Știa exact ce voia: ce fel de mașină, ce fel de șofer, ce feluri de mâncare și câte sticle de whiskey – o parte pentru noi, o parte pentru soldații cu care avea să stea de vorbă.

Philip voia să vadă unde crescusem eu și unde se găsea satul meu distrus și unde era înmormântat Ahmed. Așa că ne-am dus acolo, în ciuda pericolelor.

După ce mi-a salvat viața, am mers într-un loc din interiorul Darfurului unde i-am zis că voiam să ne oprim. Era unul din satele distruse din visele mele, satul unde bărbatul fusese legat de un copac, iar fata lui ucisă cu baioneta de un Janjaweed. Am găsit locul și ceea ce bănuiam că este copacul cu pricina. Voiam pur și simplu să fac asta, să spun o rugăciune pentru ea; după atâtea vise aveam cumva sentimentul că o cunosc și trebuia să-i aduc un omagiu. Voiam să mă asigur că nu voi găsi oase mici de copil care să trebuiască să fie îngropate. Nu am găsit. Aveam să revin în acest loc și în alte ocazii, de fiecare dată când aveam drum prin preajmă.

Apoi ne-am îndreptat spre nord prin Ciad și am traversat înapoi în partea extrem-nordică din Darfur. Aveam mult de mers până la satul meu. Ne uitam toată ziua spre cer, sperând că nu vom vedea elicoptere sau coloane de fum, semne ale unui sat atacat sau ale unei lupte. Când vedeam în depărtare un nor de praf ridicat de mașini ne opream și le lăsam să dispară în depărtare. Am sunat câteva grupuri de rebeli și mi s-a spus să fim cu ochii-n patru, pentru că în zonă ar putea fi probleme.

Am trecut prin orașul Furawiya, pe vremuri atât de frumos. Aici și în satele din jur locuiseră cam treisprezece mii de oameni, înainte ca totul să fie atacat și distrus. Era orașul gen carte poștală al Darfurului de Nord, cu copaci imenși de-a lungul râului și cu munți de fiecare parte a văii nisipoase care adăpostea orașul. Măcelul fusese crunt. Sătenii care încercau să scape urcând pe coasta dealului au fost mitraliați din elicoptere. Am văzut împreună cu Philip cum dealul era încă presărat cu cel puțin treizeci și cinci de cadavre – multe dintre ele ale unor copii.

Mașina cu care mergeam a încetinit în timp ce treceam prin nisip de-a lungul wadi-ului care adăpostea odată orașul mai mare, cu piață, din apropierea satului meu. O să vă rog să mă iertați că nu menționez numele acestor sate, încerc să nu le provoc necazuri celor care se ascund încă în aceste zone.

În wadi nu se auzea nicio pasăre – era atât de diferit de locul din amintirea mea. Tăcerea era stranie și profund neliniștitoare. Am ajuns pe locul vechiului sat și aici am văzut câțiva rebeli aflați în trecere, odihnindu-se sub copaci, și alți câțiva oameni care locuiseră mereu prin zonă și care îmi erau cunoscuți.

I-am arătat lui Philip unde fusese casa șeicului, acum o pată neagră pe nisip, cu ce mai rămăsese din pereții unor

încăperi din chirpici. În sus și în jos de-a lungul wadi-ului se vedeau alte pete de nisip negru. O parte din copacii mai mari erau arși, dar copacii mai tineri erau verzi și poate că într-o zi vor adăposti iarăși viața în acest loc.

Philip a stat de vorbă cu câțiva din soldații rebeli. Câțiva oameni care trăiau în zonele ascunse ale văilor montane și care în acea zi coborâseră în sat ca să afle de la rebeli ce se întâmpla aveau vești pentru mine: sora mea Aysha și tatăl meu erau prin apropiere și li se spusese că am sosit.

Tata, ajuns foarte bătrân, parcurgea în continuare distanțe mari pe jos și avea grijă de animale. Rămăsesem în legătură cu el. Mama își găsise adăpost pe o albie secată, într-un loc ascuns, și reușise cumva să planteze niște mei, cum fac femeile. Nu eram sigur că tatei îi mergea atât de bine încât să poată ajunge la ea foarte des, trebuind să mute animalele în căutarea ierbii și să nu se lase descoperit de Janjaweed și de trupele guvernamentale, cu avioanele lor. Dar probabil că îi lăsase câteva animale pentru lapte și poate câteva găini pentru ouă.

L-am zărit înainte să apuce el să mă vadă. Purta o jallabiya albă și o pălărioară albă, amândouă periculos de vizibile, dar foarte tradiționale. Era și mai adus de spate decât la ultima noastră întâlnire și parcă mai mic – trupul masiv și solid de altădată dispăruse aproape cu totul. Stătea de vorbă cu alți bătrâni, gesticulând cu un braț firav.

Când m-am apropiat, s-a întors către mine. Ochii îi erau albicioși și îmi dădeam seama că abia mai vede, dar îmi cunoștea pașii, sau simțise cumva că eram eu. Ne-am strâns ușor în brațe. Îl simțeam slab și fragil, dar îmbrățișarea lui era puternică. Mi-a fost greu să-i dau drumul.

– Tată, i-am zis.

– Daoud, am tot auzit despre tine. Mă bucur să te văd în viață. Ieri ai avut necazuri cu niște rebeli.

Așa e în Darfur. Veștile se află cel mai repede acolo unde nu există niciun mod de a fi aflate.

– Vino să bei ceaiul cu noi, mi-a spus tata, conducându-mă într-un cort. Ne-am așezat cu ceilalți bărbați, unchi și veri pe care nu-i mai văzusesem în acești ani.

Prelata de la intrarea cortului s-a dat la o parte și înăuntru a intrat sora mea Aysha, în falduri de un verde strălucitor, cu câte un copil agățat de fiecare mână. Când m-a văzut a râs, apoi a zâmbit doar și a închis ochii ca să savureze momentul.

– Daoud, omul de la oraș, a venit să ne viziteze, mi-a zis. E o onoare pentru noi, niște simpli țărani.

Toată lumea a râs. Aysha e cea mai amuzantă dintre surorile mele.

În scurtă vreme cortul s-a umplut de veri care doreau să mă întâmpine. Era o mare bucurie să fiu înconjurat de familie, să stăm de vorbă și să râdem ca și cum lumea noastră ar fi fost întreagă din nou – ținându-l strâns de mână pe tata, știind că mama trăia și nu era foarte departe, imaginându-mi că Ahmed era afară, dând apă la cămile. Însă acest mic cort adăpostea în acest moment tot ce mai rămăsese dintr-o vale întinsă, plină de sate. Această lume, atât de dragă mie, era aproape dispărută, dar iată că încă mai rămânea ceva din ea. Am mâncat bine; Aysha a adus câteva tăvi din care ieșea fum, pline cu carne de capră condimentată din belșug, pentru toată lumea. Philip s-a așezat cu noi, făcând deja parte din familie. Datorită lui eram aici, cum să nu-l privesc ca pe un frate?

De ce oare cel care vine de departe e mereu considerat expertul care se pricepe la toate? Pentru simplul motiv că fusesem plecat mi s-a cerut sfatul privind problema arzătoare a zilei: o tânără refuzase să intre într-o căsătorie aranjată cu un bărbat mai în vârstă și încercase să se otrăvească. Le-am zis că fata nu trebuie forțată să se mărite cu acel bărbat și că ar putea să

încerce iarăși să se otrăvească dacă era forțată. Bărbații au dat din cap aprobator. Cred că aveau de gând să închidă ochii la această încălcare a vechilor obiceiuri, iar această Julietă va fi liberă să se mărite cu cel pe care îl iubea.

Acea noapte a fost prima de la atac, în toți acești ani, în care am dormit adânc. Eram în 2005, iar atacul se petrecuse în 2003 – o mulțime de timp fără somn de ajuns.

Chiar și așa m-am trezit și m-am ridicat în picioare sub lumina lunii o vreme, însă nu din cauza unui coșmar, ci de la cât de bine mă simțeam în acest loc, care-mi pătrunsese în somn ca aromele de ceai cu mirodenii și mentă. Sub lumina lumii nisipul arăta ca și când eram copil și mă jucam Anashel și Whee, târziu în noapte, cu copiii care acum fuseseră împrăștiați care-încotro. Vor veni furtuni de nisip și în câțiva ani vor acoperi această cenușă, și cine va mai ști că aici au trăit oameni cu sufletul cald, și că muntele de sub lumina lunii, ridicându-se rece și tăcut, se cheamă Satul lui Dumnezeu și este plin de toate speranțele noastre pentru toți ai noștri?

Mi-ar plăcea să vă spun că Philip și cu mine și cu șoferul ne-am întors fără incidente la Abéché, dar n-a fost chiar așa. Era important să ieșim din Sudan înainte de lăsarea întunericului, și pentru că îi spuneam șoferului să întoarcă în cutare sau cutare loc, la copacul de aici sau la capătul acelui wadi, nu știa niciodată sigur dacă suntem în Ciad, în siguranță, sau revenisem în Sudanul plin de pericole. „Sudan? Ciad? Sudan?" mă întreba într-una șoferul, ridicându-și mâinile pentru a fi mai convingător. Philip se amuza foarte tare. Dar cel de la volan încerca pur și simplu să nu fie omorât în noaptea aceea. Și după o vreme chiar devenise amuzant. Când petreci mai mult timp cu englezii, lucrurile ciudate încep să pară amuzante. Șoferul conducea tot mai repede pe măsură ce soarele asfințea. Asta nu e o idee foarte bună când te găsești într-un

loc tot mai întunecat, fără niciun drum. M-am aplecat înspre el ca să-i spun s-o lase mai ușor, dar era prea târziu. Am intrat într-o groapă, ne-am învârtit în loc și ne-am bușit foarte rău. Philip era pe locul din față și avea centura pusă – n-a pățit nimic. Șoferul fusese zgâlțâit bine, dar scăpase teafăr. Eu eram în spate, fără centură, și tocmai mă aplecam în față, așa că m-am lovit cu fața de șofer și mi-am spart nasul, care începu să sângereze abundent când încercam să ne strecurăm afară din mașina accidentată. Eram prost plasați, pe partea sudaneză a graniței, dar Philip nu se putea abține să nu arate într-una spre nasul meu și să râdă cu poftă. Asta l-a făcut până la urmă și pe șofer să râdă. Am început și eu să râd, dar mă durea foarte tare. Ne-am târât către Abéché, iar Philip i-a plătit pe loc mașina șoferului. Apoi am reușit să dăm de unul din barurile din Abéché, pline de muște și negustori ilegali. După câteva pahare am început să nu mai simt durerea din nas și gât.

Am vorbit numai despre momentele mai fericite ale călătoriei: vizita făcută familiei mele, desigur, și întâmplarea din Furawiya când Philip se apropiase pentru a filma o bombă neexplodată de peste două sute de kilograme, așezată în nisipul din wadi. Nu știu cum s-a făcut că s-a împiedicat și a căzut cât era de lung peste bombă. A rămas întins câteva secunde bune, întrebându-se dacă ar fi o idee rea să încerce să se miște. M-am uitat la el și mi-am spus *Acum un englez ar râde*, așa că am râs. Vorbind în șoaptă, m-a rugat să-l ajut să se ridice cu grijă, ceea ce am fost mai mult decât fericit să fac, dat fiind că totul se afla acum cu siguranță în mâinile lui Dumnezeu.

– Dacă aș fi căzut eu peste bombă ai fi râs, i-am spus în barul din Abéché.

– Dacă ai fi căzut *tu* peste bombă ar fi fost amuzant, mi-a explicat Philip.

În ziua următoare s-a urcat în avion și a plecat, iar eu i-am așteptat pe următorii reporteri dornici de a se aventura în Darfur.

Curând am primit un telefon de la BBC. BBC-ul este un lucru important în toată lumea, dar dacă ai crescut în sărăcie, în Africa, mai ales într-o fostă colonie britanică, BBC-ul este un lucru extrem de important. Aveau nevoie de ajutorul meu. BBC-ul avea nevoie de ajutorul meu. BBC-ul! Uimitor. Am plecat la N'Djamena ca să mă pregătesc pentru întâlnirea cu ei. Mai întâi însă am întâmpinat o mică problemă: relația de iubire-ură dintre Ciad și Sudan se schimbase iarăși, iar rebelii sprijiniți de guvernul Sudanului au atacat brusc N'Djamena, în Ciad. M-am trezit în zgomot de grenade anti-tanc explodând pe stradă, chiar în fața cămărutei unde stăteam. În acel oraș nu e nevoie nici în zilele obișnuite de ceas deșteptător ca să te trezești dimineața, dar în acea zi acest lucru era adevărat mai mult ca oricând.

15. Trezirea în N'Djamena

Deși este capitala Ciadului, N'Djamena, oraș care adăpostește cam trei sferturi de milion de suflete, este amplasat exact lângă granița cu Camerunul, ca și cum ar aștepta momentul oportun ca să traverseze râul și să scape astfel de propria sărăcie.

La N'Djamena te trezește în fiecare dimineață căldura. Te trezesc și copiii care se joacă în fața ușii tale. Închiriasem o cămăruță într-o clădire de chirpici care adăpostea opt familii, așa că pot depune mărturie în această privință. Bărbații și băieții, mergând călare pe cămile până la piață, strigând de la o cămilă la alta, te trezesc și ei – deși nu este neplăcut să auzi așa ceva în timp ce te trezești, pentru că franceza și araba din N'Djamena se amestecă într-o manieră foarte muzicală. Motoretele rablagite te trezesc și ele și te fac să simți mirosul de fum. Motoarele vechi pe motorină ale taxiurilor galbene Peugeot își încep cursele zilnice prin străzile noroioase, iar zăngănitul și fumul lor îți intră și ele în cameră. Multe dintre femeile acestui oraș își încep drumul către râu pentru a spăla hainele întregii familii; stau de vorbă și râd în timp ce trec pe sub fereastra ta. Se mai poate și să primești un telefon de la vreun prieten care vrea să știe cum îți merge.

În mod normal, când mă trezeam, primul lucru pe care-l vedeam în fața ochilor era ventilatorul electric mișcându-se într-o parte și în alta, conectat la micul generator pe benzină care murmura în fața ușii. Aici toți au astfel de generatoare. Ciadul are o grămadă de petrol și o grămadă de bani din petrol, dar nu știu cum se face că oamenii au parte de numai câteva ore de electricitate pe zi.

Într-o dimineață obișnuită avioanele franceze de vânătoare zboară în viteză la joasă altitudine dinspre baza lor de lângă aeroport pe deasupra orașului. Îți dau o mână de ajutor în caz că ai fost leneș și nu te-ai trezit încă.

Terenul care se întinde dincolo de oraș este un deșert plat, cu petice răzlețe de acacia, jojoba, palmieri înalți și, vara în sezonul ploios, puțină iarbă verde. În rest totul este maroniu, în afară de malurile râului, unde femeile își întind rufele viu colorate la uscat după ce le-au spălat în curenții limpezi. N'Djamena este o răspântie comercială, așa că oile, caprele și cămilele sunt de găsit peste tot. Unele familii cultivă bumbacul în apropierea râului. Alții merg la pescuit în râurile Chari și Logone sau în Lacul Ciad, odată al treilea ca mărime din Africa, dar care acum seacă într-un ritm rapid. În piața din oraș se vând tilapia, somn și salanga, care sunt apoi prăjiți de femei la terasele în aer liber. Acesta e cel mai plăcut dintre numeroasele mirosuri de fum din N'Djamena.

Majoritatea femeilor poartă haine lungi și viu colorate – câteva poartă văluri subțiri și unduitoare. Bărbații poartă turbane lejere sau pălărioare de in. Unii poartă hainele albe tradiționale, jallabiyas, dar cei mai mulți se îmbracă în stil occidental, cu cămăși și pantaloni sport asortate, de culoare maron deschis. Majoritatea oamenilor sunt înalți – cum sunt și eu, am un metru optzeci – și sunt mai degrabă slabi datorită mersului pe jos, muncii intense și mâncării insuficiente, care reprezintă unul din multele „avantaje" ale sărăcici.

Poți să mergi de-a lungul unei străzi noroioase din N'Djamena, cu case vechi de locuit de-o parte și de alta și cu tarabe pline de fum care vând kebab puternic condimentat pentru singura masă pe care o vei lua în acea zi, și deodată să te trezești în fața unui hotel de lux de patru stele. Ciadul are rezerve de petrol, așa că există câteva hoteluri de mare clasă pentru cei bogați, care vin să ia repede banii de aici până nu apucă bogăția să strice farmecul orașelor noastre de chirpici. Mă așteptam să mă întâlnesc cu cei de la BBC într-unul din aceste hoteluri, dar m-am trezit într-un mod neașteptat și ziua mea a fost una neașteptată.

Cam la trei și jumătate dimineața au început problemele. Explozii îngrozitor de zgomotoase ale grenadelor anti-tanc și ale mortierelor și foc de mitralieră. Rebelii, care nu erau deloc rebeli, ci agenți ai guvernului sudanez, au năvălit dintre est, dinspre sud și dinspre nord. Elicopterele armatei ciadiene zburau pe deasupra asaltului de la sol, evitând să tragă acolo unde ar fi putut fi atinși civilii.

Cam la cinci și jumătate am simțit că nu mai suport și am ieșit afară. Dacă mi-era dat să mor, nu voiam să fie de la un glonte rătăcit care mă lovea în timp ce eram întins pe saltea. Măcar să fiu în stradă, privind tot ce se întâmpla.

Land Cruiser-urile armatei ciadiene goneau încolo și-ncoace, iar camioanele rablagite ale rebelilor se duceau și ele încoace și-ncolo. Tineri soldați din trupele rebele, unii neavând nici măcar paisprezece ani, săreau din mașini pe unde puteau și intrau prin case unde cerșeau haine civile, ca să se poată ascunde printre trecători. Fuseseră recrutați fără voia lor, drogați și trimiși la luptă. Dar unii erau îndeajuns de isteți încât să recurgă la această stratagemă, iar lumea îi ajuta.

Salvele de grenade anti-tanc loveau aceste camioane pline de copii transformați în soldați; străzile se umpleau cu corpurile

celor morți și răniți. Am mers la casa unui prieten, aflată în apropiere. Camioanele din care se trăgea treceau pe lângă mine, dar nu trăgeau în mine. Dacă aveai ghinion puteai fi atins de un glonț, bineînțeles, dar altminteri soldații se luptau între ei, nu cu oamenii de pe stradă.

Prietenul meu cunoștea multă lume în armata ciadiană și aceștia au început să-l sune pe telefonul mobil. La adresa de-aici era un rănit, la cea de-acolo alt rănit. Ați putea să veniți cu mașina să ne duceți până la spital? Așa că noi, la fel ca multe alte grupuri de prieteni, conduceam ca nebunii de-a lungul și de-a latul orașului, evitând gloanțele și ducând oamenii la spitalele care se umpleau cu repeziciune, dar reușeau totuși să-i ajute pe toți cei care mai puteau fi ajutați. Pe la prânz toți rebelii fuseseră fie uciși, fie luați prizonieri, fie fugiseră. Cam 250 de băieți fuseseră capturați și, sper din toată inima, trimiși la școală, nu la moarte.

Cam 400 de soldați fuseseră răniți și erau internați în cele două spitale. Seara, președintele Déby a vizitat unul din ele. Strigătele de durere se auzeau atât de tare și sângele curgea atât de abundent încât doar cei mai rezistenți doctori și cele mai rezistente asistente le puteau suporta. Noi ceilalți ne vizitam prietenii. Muriseră mulți oameni, dar după două-trei zile supraviețuitorii se regăseau deja în piețe și pe terase pentru a discuta despre tot ce se întâmplase.

Megan m-a sunat din New York; Philip din Londra; alții de peste tot din lume. *Da, sunt bine.*

Echipa BBC a ajuns la timp ca să poată intervieva o bună parte dintre prizonieri și să vadă cum își revenea orașul.

16. O pădure ciudată

După ce s-a ocupat de povestea din N'Djamena, echipa BBC a vrut să meargă în taberele de refugiați și apoi să treacă în Darfur.

Veniseră cu camere de filmat imense și cu mai multe cutii cu echipamente decât ar fi fost nevoie oriunde în lume, după părerea mea. Aveau de gând să zboare la Abéché, iar eu urma să vin cu echipamentele pe șosea. Mă temeam ca banditii care bântuiau în grupuri mici prin zonă să nu fure toate aceste camere, obiective, reportofoane și microfoane foarte scumpe. Așa că am avut grijă să păstrez orarul și rutele secrete. I-am rugat pe pasagerii dintr-o mașină care pleca din N'Djamena să-și pună cutiile sub scaune, ca și cum ar fi bagajele lor, ceea ce au făcut fără nicio problemă după ce le-am dat câțiva dolari la fiecare.

După ce am stat de vorbă cu oamenii din taberele în continuă creștere am dat telefoanele obișnuite comandanților militari și am traversat granița. Poate vă închipuiți că majoritatea oamenilor din Darfur sunt fie în taberele de refugiați din Ciad, fie morți, dar nu trebuie să uitați cât de mare este Darfurul și cât de multe sate sunt înghesuite în fiecare parte a sa. Mai rămâneau încă multe sate de distrus și mulți oameni de omorât, și au mai rămas până în ziua de azi. Peste tot ne întâlneam cu mulțimi de oameni încercând să-și găsească salvarea fugind.

La marginea unuia dintre sate, într-un loc cu pădure deasă, apărătorii satului își găsiseră un ultim adăpost în copacii înalți, unde se cățăraseră cu arme cu tot. Fuseseră împușcați cu toții. Trecuseră mai bine de trei zile de când bărbații din copaci muriseră, și în acea după-amiază înăbușitoare de primăvară corpurile lor începeau să pice la pământ. Mergeam printr-un peisaj straniu, în care membre și capete de oameni cădeau din când în când printre noi. Un picior a căzut chiar lângă mine. Ceva mai încolo s-a auzit bufnitura făcută de un cap rostogolindu-se pe pământ. Crângul era plin de miasme groaznice, ca un gaz otrăvitor de la care te dor până și ochii. Și nu era decât preludiul pentru ce avea să ne apară în cele din urmă în fața ochilor: optzeci și unu de bărbați și copii căzuți unul peste altul, ciopârțiți și omorâți cu baionetele în același atac.

Reporterii sunt foarte umani, minunat de umani, și uneori plâng în timp ce traversăm zonele dificile. După o vreme nu mai poți să-ți ascunzi lacrimile. Uneori îngenunchează și stau cu fruntea sprijinită în palme, aproape de pământ. Se roagă cu voce tare și adesea iau o mână de pământ și o aruncă peste corpul unui copil, sau acoperă figurile unei familii tinere cu o bucată de pânză găsită prin preajmă – figuri înghețate de groază, cu ochii și gurile larg deschise. Reporterii ajută și la îngropatul morților: în această expediție cu BBC-ul am îngropat multe cadavre. Dar acești optzeci și unu de bărbați și băieți erau prea mult, erau prea mult pentru oricine.

Când ajung aproape de un cadavru mort de multă vreme oamenii vomită. Nu poți controla asta, pur și simplu se întâmplă. La fel la următorul cadavru, și la următorul. Curând stomacul ți-a fost golit de tot, dar corpul ți se schimonosește în continuare văzând și simțind în nări tragedia unei vieți irosite atât de monstruos. Însă acești optzeci și unu...

O parte dintre oamenii BBC au trebuit să se întoarcă în Ciad, unde au fost internați timp de trei zile într-o clinică pentru a-și reveni din ce văzuseră și ce mirosiseră și ce aflaseră despre natura a ceea ce nu poate fi numit decât răul, răul pur și simplu.

17. A șasea expediție

Începuse să devină aproape o rutină: reporterii mă sunau, eu vorbeam cu comandanții de pe teren, apoi plecam cu toții. Următorul reporter mă sunase cu luni în urmă din New Mexico, S.U.A., și acum aștepta să mă întâlnească.

Palul Salopek este un bărbat slab, cam de patruzeci și trei de ani. L-am întâlnit prima dată în foarte pretențiosul Hotel Le Meridien din N'Djamena. Holul somptuos de la intrare are fotolii în care te scufunzi, covoare groase și obiecte de artă africană pe pereți. Râul care separă Ciadul de Camerun curge frumos prin spatele hotelului și poate fi văzut prin ferestrele mari.

În holul aglomerat, Paul m-a auzit când întrebam de el la recepție. A venit la mine, s-a prezentat și ne-am așezat într-un colț liniștit pentru a pune la cale următoarea expediție. Avea la dispoziție numai câteva zile pentru a vizita taberele de refugiați, trimis de *National Geographic*. Am hotărât să plecăm cu avionul la Abéché, unde Paul avea să se întâlnească cu cei din ONG-uri, iar eu aș fi mers în piața centrală pentru a găsi o mașină și un șofer.

Piața centrală din Abéché are mii de tarabe ale căror acoperișuri de tablă se suprapun, formând o mare copertină de

metal în mijlocul orașului. În partea de sud a acestui imens labirint de tablă se găsesc cam treizeci de taxiuri galbene, așteptându-și clienții. Uneori sunt și Land Cruiser-uri care pleacă în diverse direcții sau pot fi închiriate pentru a merge unde vrei. Treceam printre aceste mașini căutând una în stare bună, cu un șofer de încredere și cu aer inteligent. Am negociat un preț corect și, după ce ne-am oprit să luăm provizii, l-am luat și pe Paul de la biroul ONG-urilor. Ne-am îndreptat către tabere pe o ploaie torențială, și apa adâncă din wadi-uri nu ne făcea viața prea ușoară.

Majoritatea acestor Land Cruiser-uri sunt prevăzute cu un tub vertical, care trece pe lângă parbriz și pe unde aerul poate ajunge în motor chiar dacă mașina este în apă aproape cu totul. Când astfel de mașini trec o apă, uneori se mai văd deasupra doar capătul tubului și puțin din acoperiș sau din antena radio. Dacă ești înăuntru trebuie să închizi foarte bine geamurile. Dacă nu știi să înoți, n-o să duci lipsă de ocupație când apa ajunge la partea de sus a ferestrelor. Land Cruiser-urile folosite în Africa sunt mai mari și mai grele decât cele întâlnite prin alte locuri, și unele din ele sunt foarte vechi. Cel în care ne aflam era vechi, dar bine îngrijit. Paul nu era îngrijorat de apa adâncă. Ca unul care nu știe să înoate, sunt foarte prompt când vine vorba de închis bine geamurile mașinii, aducându-le aminte și celorlalți să facă la fel.

Nu e bine să te prindă întunericul pe astfel de drumuri, în primul rând pentru că de fapt nu există propriu-zis niciun drum, apoi din cauza bandiților și a leilor și a celorlalte animale care vânează noaptea. Așa că i-am zis lui Paul că ar trebui să găsim cât mai repede un sat. Ne-am oprit într-un sat Zaghawa al cărui șeic îmi era prieten. După ce am mâncat carne de capră și pâine, am ieșit afară în curte. Ploaia se oprise, iar oamenii șeicului ne așezaseră saltelele și păturile pe folii uscate. Am

adormit privind la stele. E cel mai bun mod de a adormi din câte există.

Am visat că eram cu fratele meu cel mai mare, care în realitate avea cu douăzeci de ani mai mult decât mine și acum murise – înecat în Nil, poate din cauza unui crocodil. În vis căzusem într-un wadi mare și mă chinuiam să îl traversez ținându-mi capul deasupra apei. Curenții de noroi se înfășurau în jurul meu ca o funie, trăgându-mă departe de țărm și de fratele meu care îmi striga numele și își întindea spre mine brațele lungi și maronii. M-am luptat cu apele cât de tare am putut, dar brațele fratelui meu se îndepărtau tot mai mult. M-am trezit în mijlocul nopții, strângând în mâini folia de plastic de sub saltea. A fost nevoie să privesc stelele multă vreme până să pot adormi la loc.

În zori am fost trezit de obișnuitul cor de animale flămânde – măgari, cocoși, capre și oi – nerăbdătoare cu toatele să înceapă o nouă zi. Când ne beam cana cu ceai verde de la micul dejun i-am spus lui Paul că eram îngrijorat de ploile torențiale din ziua dinainte și l-am sfătuit să ne întoarcem la Abéché până se usucă wadi-urile. Mi-a reamintit că nu are la dispoziție decât câteva zile și că aveam o treabă de făcut. Am acceptat hotărârea lui, i-am mulțumit șeicului și familiei sale și ne-am văzut de drum acompaniați de ciripitul păsărelelor în zori.

Nu peste multă vreme am fost nevoiți să ne oprim, pentru că un torent roșu de apă cu noroi umpluse wadiul pe care ar fi trebuit să-l traversăm. Era vadul pe unde se traversa de obicei, dar curentul părea prea adânc și prea rapid chiar și pentru mașina noastră grea, echipată cu tubul de admisie. De cealaltă parte se aflau soldați ai armatei ciadiene; legaseră o frânghie de plastic între copacii de pe o parte și de cealaltă a apei, lungă cam de cincizeci de metri. Firul întins zbârnâia deasupra șuvoiului de apă. Soldații aflați de cealaltă parte ne făceau

semn să trecem; ne sugerau să trecem ținându-ne cu mâinile de frânghie. „Să mergem", a zis Paul fără nicio ezitare. Dar eu voiam să-i văd mai întâi pe alții trecând.

Pe ambele maluri se opriseră alți oameni, cu sau fără mașini. Femei și bărbați cu pachete de diverse mărimi înfășurate în pânză sau folie colorată încercau să hotărască dacă merita să-și asume riscul. Unii dintre ei nu aveau de ales. Părea să fie nevoie de multă forță, corpurile lor fluturând ca niște steaguri agățate de frânghie în timp ce își mutau mâinile pe frânghie una după alta și se trăgeau înainte ca și cum ar fi încercat să se tragă afară din nisipuri mișcătoare.

Nu e o surpriză că mulți oameni mor în fiecare an încercând să traverseze văile inundate.

Dar ce să facem cu mașina și cu șoferul? Șoferul s-ar fi putut întoarce la Abéché, desigur, iar noi, odată ajunși de cealaltă parte, am fi putut profita de navetele care făceau legătura cu următorul oraș, Tine, puse la dispoziție de soldați. Lui Paul i-a plăcut ideea.

Mi-am amintit că aveam câțiva prieteni în Tine care vorbeau ceva engleză și i-am sugerat lui Paul să îi sun. Ar putea să-l aștepte ei de cealaltă parte, iar eu m-aș fi întors în Abéché cu șoferul. Dar bineînțeles că ce mă făcea să vorbesc astfel era teama mea de apă. Paul m-a privit în ochi. Nu mi-a zis decât „Suleyman, avem o treabă de făcut". Pentru el eram Suleyman.

Mi-a spus că trece el primul ca să-mi arate cum. Și-a dat jos hainele și a intrat în apă doar în pantaloni scurți. Am găsit câțiva bărbați tineri și puternici care să-i ducă telefonul prin satelit, camera video și telefonul mobil înfășurate în plastic. Mă uitam la brațele lui cum se luptau cu apa și îmi dădeam seama cât e de puternic. Dar chiar și așa i-a fost foarte greu să reușească, și ajuns de cealaltă parte s-a întins pe jos, epuizat. Mi-a făcut semn cu mâna. Ok. Mda. Să mă mai gândesc o dată.

– Poți, Suleyman, hai că poți! Prinde-te bine! Ține-o tot înainte, striga la mine peste șuvoiul zgomotos.

Asta e meseria mea, și asta e soarta mea, mi-am spus. Totul era în mâinile lui Dumnezeu. N-am găsit pe nimeni care să-mi ducă telefonul sau camera foto, așa că le-am înfășurat în haine în jurul gâtului. Asta făcea că apa mă trăgea și mai tare, vrând parcă să-mi smulgă frânghia din mâini. Era foarte frig; mă așteptasem ca apa să fie caldă. Doar să mă țin de frânghie era deja foarte dificil. Să mai trebuiască și să-mi eliberez câte o mână pentru a putea înainta mi se părea imposibil. Îmi lăsam palma să alunece de-a lungul frânghiei cu câțiva centimetri, simțind cum plasticul îmi taie palmele. Corpul îmi era întins înapoi, tras de furia apelor roșiatice. Am căutat sprijinul fratelui meu. M-am gândit la visul meu, dar mi-am imaginat că brațele lui se întind nefiresc de mult peste curenți, pentru a-mi da mai multă forță. Telefonul și camera erau deja pline de apă. Paul stătea în picioare pe celălalt mal și mă încuraja la fiecare centimetru parcurs. „Hai, prietene, hai, ești aici. Ești aici. Așa. Ține-o tot așa!"

Până la urmă am reușit, bineînțeles. Palmele îmi sângerau. Depășisem ghionionul care îl luase dintre noi pe fratele meu. Mi-l închipuiam plutind în depărtare, luându-și la revedere cu brațele lui lungi.

18. Ce se poate schimba în douăzeci și patru de ore?

După ce ni s-au uscat hainele, ne-am urcat într-una din mașinile armatei care se îndrepta către Tine și am mers drept la casa sultanului de acolo. Îl știam din numeroasele drumuri făcute cu reporterii până atunci.

N-am stat mult la el, doar cât să luăm ceaiul și să ne spălăm. Apoi sultanul ne-a dus cu mașina la piață, de unde puteam închiria o mașină și un șofer care să ne transporte la tabăra de refugiați Our e Cassoni de lângă Balai, cam la o oră depărtare. Reporterii îi spun Oleg Cassini[1], dar asta nu din cauza felului cum arată.

Am ajuns după ce vântul puternic doborâse mii de adăposturi și oameni. Paul i-a întrebat pe refugiați ce părere aveau despre noul acord de pace semnat cu câteva luni înainte de guvernul Sudanului și unul din grupurile de rebeli. Cei mai mulți considerau că asta n-o să facă decât să amplifice violențele. Asta era bineînțeles și intenția guvernului, iar oamenii înțelegeau foarte bine. Dacă guvernul sudanului chiar vrea să

[1] Creator de modă american.

aducă pacea, trebuie să le ofere oamenilor siguranță. Câtă vreme atacă satele sau îi instigă pe alții să le atace, oamenii vor opune rezistență și se vor alătura altor și altor grupuri de rebeli. E evident pentru toată lumea că așa stau lucrurile.

Eram așezați turcește sub un copac mare, împreună cu zece refugiați îngânduraţi. Ne povesteau cum după acel acord de pace erau arse mai multe sate ca oricând, mai mulți oameni erau omorâți, mai multe femei și fete erau violate. Era mai rău pentru că protecția oferită sătenilor era mai redusă în anumite zone. Unii dintre refugiați au avut ideea inteligentă ca Paul să stea de vorbă cu rebelii care semnaseră acordul, și apoi cu cei care nu îl semnaseră. Dar acest lucru era dificil, pentru că cei care semnaseră urmau acum ordinele guvernului, inclusiv pe acela de a nu permite intrarea jurnaliștilor în Sudan și de a-i aresta sau împușca pe cei care îi aduc pe jurnaliști aici – oamenii ca mine. Dar se găseau prin apropiere câțiva rebeli care nu semnaseră acordul, și ni s-a spus cum să ajungem la ei.

Am trecut pe la ei și au fost de acord să fie intervievați de Paul. Când terminasem cu interviurile era prea întuneric ca să ne mai întoarcem, așa că am dormit în tabăra lor.

În dimineața următoare, întorși în satul Bahai din apropiere, Paul a dat peste câțiva colegi reporteri, iar eu m-am dus să caut kebab condimentat la piață și să trec pe la câțiva cunoscuți.

După câteva ore, spre sfârșitul dimineții, l-am găsit pe Paul foarte agitat. Vorbise la telefonul prin satelit cu colegi ai săi care tocmai se întorseseră din Furawiya. Aflase că un număr de familii, nemaiputând suporta viața din tabără, se hotărâseră să-și rişte viața și să revină în zonă. Era cu siguranță un reportaj excelent, o nouă lumină aruncată asupra evenimentelor. Mi-a zis că trebuie să stăm imediat de vorbă cu ei. Timpul său era

pe terminate, și probabil același lucru s-ar fi putut spune și despre acele familii.

Oamenii de la piață tocmai îmi spuseseră cât de periculoasă devenise toată zona în aceste ultime zile. Trupele guvernamentale sudaneze, rebelii din Ciad, rebelii din Darfur, rebelii din Darfur înțeleși cu guvernul, călăreții Janjaweed – toată lumea se bătea cu toată lumea în zona din apropierea granitei, uneori de ambele părți ale granitei. Niciun grup nu deținea controlul asupra teritoriului. N-aveai pe cine să suni pentru a obține aprobarea de a trece. În astfel de situații e cel mai periculos să pleci la drum.

Dar călătoria urma să fie foarte scurtă. Două ore până la Furawiya, două ore de interviuri, două ore drumul înapoi. Cu puțin noroc am fi putut fi înapoi pentru cină.

Reporterii cu care vorbise Paul reușiseră să facă acest drum. Paul este un reporter foarte precaut; primise informații încurajatoare de la jurnaliștii și ONG-iștii din oraș. Se întâlnise cu acești oameni și chiar cu lideri ai rebelilor pe când era încă în N'Djamena pentru a înțelege care erau condițiile în zona granitei din punctul de vedere al siguranței. Ce s-ar putea schimba în douăzeci și patru de ore? Totul, desigur. Dar mi-am amintit că îmi alesesem o anumită soartă. La urma urmei, nici Ahmed, fratele meu, nu fugise când treaba începea să devină periculoasă.

I-am sunat pe rebelii cu care ne întâlniserăm în noaptea dinainte. Mi-au spus că lucrurile se înrăutățiseră. Și totuși m-am întors la piață pentru a găsi un șofer care să ne ducă acolo.

Un bărbat din Ciad, pe nume Ali, fiul omda-ului din partea locului, avea o camionetă Toyota Hilux cu aer condiționat. Ali era ceva mai în vârstă decât mine, foarte tăcut, îmbrăcat cu tradiționala cămașă albă de bumbac care acoperă și picioarele și un turban înfășurat în jurul capului.

M-am uitat la mașină, parcată lângă alte mașini de închiriat.

– *Salaam malekum*, l-am salutat.

– *Malekum salaam*, mi-a răspuns.

– *Humdallah*, am continuat eu.

– *Humdallah*, mi-a răspuns el. E schimbul de replici obișnuit.

I-am spus că mașina părea excelentă și că auzisem că e un șofer bun.

– Sunt foarte bun, mi-a răspuns fără urmă de zâmbet.

I-am explicat unde voiam să merg cu jurnalistul american.

– N-am traversat niciodată wadi-ul ca să merg în Darfur, mi-a spus. Și nu cred că vreau să merg vreodată acolo. E de-ajuns că ajung luptele de acolo până la noi.

I-am explicat că americanul plătește bine și că va fi un drum scurt, cam șase ore. Ne-am întoarce înainte de căderea nopții. Cu voia lui Dumnezeu, am mai adăugat, ceea ce se spune adesea în astfel de situații.

– Nu, mi-e frică să merg, a spus el. Am doi copii și nevastă. E prea periculos.

I-am zis că va primi plata pentru o zi întreagă, chiar pentru două zile. Prietenii lui Ali – astfel de locuri sunt întotdeauna pline de oameni – începuseră să fie atenți la discuția noastră.

– Sunt bani frumoși, își dădeau ei cu părerea. Ali, ar trebui să te duci. Plata pe două zile doar ca să mergi până acolo și înapoi. Se poate face. Cu voia lui Dumnezeu.

Cum nu era nici pe departe prima dată când închiriam o mașină cu șofer în această piață, unii dintre ei mă cunoșteau și i-au spus că eram foarte priceput la ce făceam și că nu m-aș duce dacă n-ar fi în regulă. „Cu voia lui Dumnezeu", am adăugat eu.

– Nu, a insistat Ali. Nu e sigur de mers acolo.

Prietenii lui s-au pus să-l convingă. Bani frumoși pentru familie. Înapoi înainte de înserat. Niciun Antonov pe cer și destul de puțini refugiați venind încoace astăzi. În cele din urmă, fără nicio tragere de inimă, a acceptat. Se vedea că nu-i convine

deloc. Dar era vorba de trei sute de dolari, dolari americani. O mică avere – peste jumătate din prețul unei cămile bune.

Ca să ne putem întoarce înainte de lăsarea întunericului trebuia să plecăm imediat. Am cumpărat apă minerală și pâine pentru drum și m-am dus după Paul. Am încercat să stau de vorbă cu Ali, ca să-l cunosc puțin. Când era foarte tânăr fusese în armată. Era tată, cum știam deja. Fiul omda-ului – știam și asta. Era prea agitat în privința drumului ca să-mi spună prea multe lucruri pe care să nu le știu deja.

Când plecam i-am spus lui Paul să-și lase telefonul prin satelit pornit. Nu știam pe cine ar trebui să sunăm, dar îmi dădea un sentiment de siguranță. Când am ajuns la wadi-ul care separă cele două țări, Ali a coborât în apă și ne-a scos pe celălalt mal cu mare pricepere. *Tawkelt ala Allah*, am zis. *Toate sunt în mâna lui Dumnezeu*. Tawkelt ala Allah, a repetat Ali. Eram în Darfur.

19. Câțiva băieți ceva mai în față cu un Kalașnikov în mână

Am mers pe urmele de cauciuc lăsate de mașini prin deșert. Și Ali și eu ne tot uitam pe fereastră să vedem dacă urmele erau vechi sau proaspete și dacă aparțineau trupelor guvernamentale sau rebelilor.

A trecut o oră, ajunseserăm aproape de destinație. Ali nu vorbea cine știe ce. Era foarte tensionat. Cu toții eram foarte tensionați.

Cel mai frică mi-a fost că o să vină vreun soldat spre noi să ne oprească. Și într-un wadi strâmt din zona muntoasă, exact asta s-a întâmplat. Un tânăr care nu avea mai mult de 14 ani stătea în mijlocul drumului cu un Kalașnikov în mână. Un altul stătea în preajmă. Cu siguranță mai erau și alții printre stânci, în caz că am fi vrut să o luăm la goană.

I-am vorbit calm lui Ali, spunându-i să încetinească și să oprească. *„Mashalla"*, a zis el către volan, făcându-și curaj în fața voinței lui Dumnezeu. De pe bancheta din spate, Paul s-a aplecat în față ca să vadă nenorocirea. Eu am coborât încetișor din mașină.

Băieții purtau costume tradiționale și banduliere cu muniție. Le-am vorbit.

– Salaam Malekum, am zis.

Au răspuns corect, dar fără căldură și am dat mâna cu ei. Am scos din buzunar un pachet de țigări și am aprins una. Băieții nu s-au mișcat.

– E vreo problemă, am întrebat.

– Nu, nimic, a zis unul din ei.

Încă doi, ceva mai mari, au apărut din stânga purtând și ei arme.

– Uite Daoud, vrem să treci acolo lângă ei, a zis unul din băieții care ne opriseră.

Îmi știau numele.

Ceilalți băieți îi scoseseră pe Ali și pe Paul din mașină și acum o percheziționau. I-au luat lui Paul telefonul prin satelit și nouă răcoritoarele. A sosit încă o mașină cu un adult, comandantul lor.

– În sfârșit ați ajuns, mi-a spus.

Nu era un semn bun. Asta însemna că exista cel puțin un spion în Bahai sau în celălalt grup de rebeli, care anunțase guvernul Sudanului că urma să sosim. Guvernul i-a trimis pe acești rebeli colaboratori să ne prindă. Era singura explicație pe care o găseam.

Ne-au urcat înapoi în mașina noastră, cu un șofer nou și păziți de soldații adolescenți.

Paul m-a întrebat dacă sunt optimist. Am râs puțin și nu am răspuns. Am mers vreo oră și jumătate spre sud-est, către un loc despre care știam că se afla în apropierea zonelor controlate de guvern.

Am ajuns într-o tabără a rebelilor și o mașină cu alt comandant a oprit. Îl cunoșteam.

– Ce mai faci, Daoud, m-a întrebat. Știi că guvernul nu te vrea aici cu hawalya ta?

I-am spus că nimeni nu controla zona, deci nu știusem cui să îi cer permisiune și că nu ne-am supăra să ne întoarcem înapoi.

– Nu ar trebui să fie nicio problemă, spuse.

S-a îndreptat spre comandanții ai căror soldați ne arestaseră. Au vorbit o bucată de vreme și apoi s-a îndreptat către mine, încet și trist.

– Ei au autoritate în zonă. Nu vor să vă trimită înapoi așa repede.

Mi-a cerut o țigară.

– S-au schimbat mult lucrurile, Daoud. Nu mai e la fel ca înainte. Toate s-au dat peste cap.

S-a îndepărtat și unul dintre comandanți a venit către mine să-mi spună că Paul și Ali urma să rămână în mașină, iar eu urma să merg cu el. L-am întrebat ce se întâmplă.

– Hai să nu ne certăm, spuse. Te vom duce înapoi la Ciad. I-am spus că aș prefera să merg alături de tovarășii mei, pentru care eram responsabil.

– Dacă te întorci ca să rămâi alături de Paul și Ali e alegerea ta, soarta ta.

Dacă ar fi fost vorba de oricare altă ocazie, aș fi acceptat să mă duc în Ciad. Dar acum treaba mea era să îi duc pe reporteri în siguranță în Darfur și să îi aduc la fel înapoi, nimic altceva nu mai conta. Deci a fost simplu să îi mulțumesc și să merg lângă Paul și Ali, orice ni s-ar fi întâmplat mai departe. Soldații s-au înghesuit lângă noi în mașină și am mers așa o bună bucată de drum prin deșert.

– Nu e de bine, i-am spus lui Paul.

I-am explicat că ne îndreptam spre zona unde se aflau taberele militare ale guvernului sudanez.

Paul n-a fost încântat să audă asta. Ali era posomorât. El era mereu posomorât, dar acum mai ceva ca de obicei.

Am ajuns într-un sat gol și distrus pe care rebelii îl foloseau ca bază. Ne-au pus să stăm într-o zonă deschisă, lângă un perete de pământ. Ni s-au adus puțină apă și mâncare. Și lui Ali și mie ne legaseră mâinile la spate cu funii de plastic și ne

durea. Pe Paul l-au dus în altă parte. Mâinile lui nu erau legate la spate, ceea ce mi s-a părut de bun augur pentru el.

Ali și cu mine am stat toată ziua în soare, fiindu-ne sete și cald. Târziu după-amiază trei mașini au intrat în sat, aducând trei comandanți ai rebelilor. În curând l-am văzut pe Paul vorbind în engleză cu unul din ei. Avea carnețelul deschis și îl intervieva. Fantastic! Am râs puțin și am făcut un gest cu capul spre Ali, ca să se uite și el. Paul s-a îndreptat apoi spre noi alături de comandant și ne-a spus că după părerea lui în curând ne vor da drumul. Mie nu prea îmi venea să cred că e așa, cel puțin nu pentru mine și Ali. Peretele de pământ părea numai bun pentru împușcat oameni în dreptul lui.

S-a întunecat și Ali și cu mine am încercat să dormim, dar nu am reușit. Încă două mașini au sosit târziu în noapte și câțiva oameni s-au îndreptat spre noi. L-au bătut pe Ali cu pumnii, lovindu-l vreme lungă cu cizmele. Pe mine nu m-au bătut. Ne-au luat ceasurile și ochelarii de soare și saltelele din mașină. I-au luat pantofii lui Ali. Au încercat să mi-i ia și mie, dar am refuzat, spunând că n-am de gând să-i las pe cei din propriul meu trib să-mi ia încălțămintea. Să mă împuște dacă voiau pantofii mei, dar atâta vreme cât trăiesc, am nevoie de ei. Au plecat.

Târziu în noapte ne-au trezit și ne-au ridicat în picioare cu brutalitate, după care ne-au îngrămădit în altă mașină. Paul era în altă parte – nu-l văzusem toată noaptea. Aveam să aflu mai târziu că fusese dus cu mașina lui Ali în satul Towé, unde vreme de trei zile fusese bătut de soldați tineri, îmbătați cu vin de curmale.

Pe Ali și pe mine ne-au dus în acea noapte către un loc în munți. Dimineața au oprit într-o zonă muntoasă de unde pornesc drumuri în mai multe direcții. Ne-au dat jos acolo, departe de orice sat sau oraș. În astfel de situații poți să-ți dai seama că probabil mai ai cam un minut de trăit. L-am văzut pe Ali făcându-și rugăciuni cu ochii închiși. Asta mi-a adus aminte să fac și eu același lucru.

Nu ne-au împușcat. Ne-au pus sub un copac și am rămas în așteptare. Am ațipit puțin. În curând au sosit câțiva comandanți ai rebelilor pentru o întrunire ceva mai încolo, după stânci. Pe doi dintre ei îi știam din niște călătorii anterioare, pe când acest grup de rebeli nu se aliase cu guvernul. A început să plouă și era o plăcere să simt pe față fiecare strop de ploaie.

După întrunire unul din ei a venit la mine și a spus :

– Nu e nicio problemă, Daoud, nu-ți face griji.

Apoi au plecat. Alți doi comandanți, responsabili cu informațiile de pe teren, au început apoi să strige la noi, să dea în noi cu pumnii și picioarele și cu patul puștii. Am simțit că mi se rup câteva degete unde mă lovise o pușcă. Apoi câțiva soldați ne-au legat gleznele și ne-au aruncat ca pe niște saci în camion. Ne-am urmat călătoria în altă direcție.

Când am ajuns la o altă bază a rebelilor, mașina s-a oprit și doi oameni m-au luat de picioare, alți doi m-au luat de mâini și m-au legănat așa înainte și înapoi și mi-au făcut vânt afară din mașină pe pământul stâncos. Când ești legat nu te poți zbate încât să cazi într-o poziție mai comodă, și pietrele colțuroase îți crapă pielea. Era sezonul ploilor de vară și nici urmă de praf pe stâncile acelea care să amortizeze căderea. Același lucru i s-a întâmplat și lui Ali și mi-a părut cumplit de rău că îl convinsesem să vină în călătoria asta. L-au aruncat pe drumul stâncos de foarte sus. Din cauza asta, și a bătăilor primite, avea câteva degete rupte și încă ceva, probabil niște coaste, că a și leșinat pentru câteva momente, cred, când a fost aruncat.

Buzele ne erau arse de atâta stat în soare fără apă. Degetele și mâinile ne erau umflate de la funii și ne dureau, acum se umflaseră și picioarele. Ne-au târât sub un copac și ne-au turnat apă în gură și în cele din urmă ne-au dezlegat. Ni s-a spus că îl așteptam pe „comandantul țicnit".

20. Din rău în mai rău

După două ore „comandantul țicnit" a sosit în Land Cruiser-ul lui, urlând la soldați că ne-au dezlegat. A urmărit atent cum soldații ne legau iar foarte strâns mâinile la spate cu frânghie. Ne-au legat picioarele cu funii lungi și au agățat capetele funiilor de crengile copacilor.

– E foarte simplu, o să vă arăt cum se face ca să știți cum să procedați pe viitor, le-a spus soldaților.

Apoi s-a întors spre Ali și spre mine cu o cruzime tăcută în glas:

– Acum o să vă torturez și voi o să-mi spuneți tot ce aveți în cap: cine v-a trimis, care e misiunea voastră, cu cine vă întâlniți, totul.

Tortura era acum în mare vogă pentru că Guantanamo și Abu Ghraib apăreau peste tot la știri și astfel de țicniți se simțeau îndreptățiți să se poarte ca niște țicniți.

Eu am fost primul. Trei soldați au tras de sfori și am fost ridicat cu picioarele în sus și capul în jos, agățat de crengi. Mi-am spus: *hai că nu-i chiar așa rău.* După câteva minute însă devine foarte rău. Ochii par să îți sară din orbite, capul îți pulsează și nu mai poți să respiri. Au strâns și mai mult funiile

în jurul mâinilor și gleznelor noastre, ca să ne doară și mai tare. Apoi au agățat funiile lungi de crengile copacului și au plecat să fumeze țigările mele, în timp ce noi atârnam și ne bălăngăneam acolo. Durerea devine din ce în ce mai puternică, până începi să urli cât te țin plămânii. Nu mi-aș fi imaginat că este așa. Desigur, rănile noastre făceau totul și mai cumplit decât era, în special pentru Ali. Din când în când ne lăsau în jos și ne puneau să mai spunem câte ceva.

Le-am spus din nou că eram translator pentru reporteri și că reporterii nu erau spioni. Nici eu nu eram spion, iar Ali nu era altceva decât șoferul nostru. Ali le-a spus că fusese un simplu soldat în Ciad cu mult timp în urmă, dar că nu era spion. Și că avea soție și un băiețel și o fetiță și singurul lui rol era să transporte oameni dintr-un sat în altul.

Ei au spus că nu ne cred și ne-au cățărat din nou în copaci. După ce ți se face așa ceva ore întregi nu mai poți vorbi sau gândi. În acel moment s-au oprit. Ne-au dat drumul jos grămadă.

Pe la zece seara m-am trezit în bezna deșertului. Insecte nocturne își tot făceau de lucru în rănile noastre deschise și gâdilăturile m-au trezit.

– Ali, uite, n-am murit, i-am dat eu un ghiont. Nu-i chiar așa de rău.

În licărirea stinsă a stelelor i-am văzut ochii mișcându-se încet.

– Da, mulțumesc, mulțumesc, a spus el, dând la o parte un păianjen de pe nasul însângerat. E minunat, îți mulțumesc din suflet pentru călătoria asta deosebită.

Am ațipit amândoi din nou.

În toiul nopții, doi soldați tineri m-au luat și m-au dezlegat. M-au dus câțiva pași departe de Ali, care dormea.

– Uite ce e, Daoud, a spus unul din ei, acum e momentul s-o ștergi. Ali e spion al armatei ciadiene, așa că el o să rămână.

Dar despre tine comandantul nostru spune că trebuie să pleci. Hawalya al tău a fost deja trimis înapoi în Ciad. A fost dus în apropiere de Bahai și a trecut în Ciad și te așteaptă acolo.

– Mă bucur pentru Paul! Mulțumesc că mi-ai spus de asta. Dar ce am să povestesc familiei lui Ali dacă mă întorc fără el? am întrebat. Nu pot să fac așa ceva. Nici tu n-ai putea. Dacă tu erai fratele lui, ce i-ai fi spus tu unuia care a avut grija lui și l-a lăsat baltă într-o situație atât de periculoasă?

– Uite ce e, ești liber, iar noi mergem la culcare. Am făcut ce ne-a ordonat comandantul nostru să facem.

Eram liber să plec, dar eram liber și să-l dezleg pe Ali ca să putem fugi amândoi liberi către munți. În timp ce îl dezlegam, m-a întrebat ce se întâmplase, căci auzise jumătate din discuție. I-am explicat situația și el a insistat să mă duc, mai ales că ei îmi sugeraseră să plec.

– Așa le vei putea spune alor mei unde sunt și poate ei m-ar putea ajuta să scap de aici, a spus el. Deci hai, du-te.

I-am spus că nu aș putea da ochii cu ai lui dacă îl las așa de izbeliște, și a înțeles.

– Or să te pună să plătești mașina, a spus, și asta m-a făcut să râd căci avea probabil dreptate. Ne-am gândit cum să facem să plecăm împreună, dar ne-am dat seama că am fi repede prinși și, dată fiind situația, uciși. Deci ne-am apucat să ne frecăm încheieturile ca să mai punem sângele în mișcare și am stat în așteptare, să vedem ce se mai întâmplă.

Curând după răsărit comandantul bazei a venit așteptându-se să-l găsească numai pe Ali. Ne-a văzut stând dezlegați și discutând.

– Daoud, vino cu mine, vreau să vorbesc cu tine, a spus comandantul.

Am mers vreo jumătate de oră. Îmi cunoștea familia și știa că Ahmed și câțiva dintre verii mei muriseră când satul nostru fusese atacat. Nu-i plăcea că trebuia să-și omoare propriii

oameni, acum că situația se schimbase, dar spera ca într-o zi să fie pace din nou.

– Când ceilalți rebeli vor înceta luptele, atunci vor înceta și crimele, a spus el, probabil mai mult către sine.

– Chiar crezi asta? l-am întrebat. De ce crezi că grupările rebele apar ca ciupercile după ploaie?

M-a privit, dar nu putea recunoaște ceea ce amândoi gândeam. Se băgase în chestia asta numai pentru el, sperând că va fi într-o zi promovat în armata sudaneză. Asta face războiul din oameni. Vor exista mereu rebeli, atâta vreme cât guvernul atacă sate ca să alunge oamenii din țară. La fel ca acești rebeli care își omorau acum frații, așa și el își pierduse mintea, îi uitase pe ai lui și se gândea numai la el.

– Deci îl știi pe Ahmed, pe fratele meu Ahmed? l-am întrebat.

– Auzisem de el. Poate l-am și întâlnit o dată în El Fasher.

– Aha, am spus.

Tot ce voiam era să aduc spiritul lui Ahmed lângă noi. Poate asta îi va aminti comandantului să facă ceea ce se cuvenea.

M-a întrebat dacă chiar voiam să am aceeași soartă cu Ali. I-am explicat și lui exact ce explicasem toată noaptea. A părut trist și m-a lăsat să merg din nou lângă Ali.

Cinci soldați, nu mai mari de șaisprezece sau șaptesprezece ani, au sosit în curând și ne-au rugat să ne ridicăm. L-am văzut pe comandant plecând în goană cu mașina spre wadi. Ne-a aruncat o privire când a trecut pe lângă noi și părea să sufere.

Băieții ne-au legat strâns bine mâinile la spate și ne-au dus spre un wadi plin de copaci, departe de baza lor. Pe wadi erau împrăștiate oase umane și bucăți de păr și duhoarea cumplită a morții. Un astfel de miros poate persista luni întregi într-un asemenea loc, dar oasele astea erau noi și nu trebuia să se străduiască prea tare ca să duhnească așa. Am încercat să nu calc pe oase, dar mi-a fost imposibil. Mă cutremuram la fiecare pas. *Deci ăsta e locul unde am să mor*, mi-am spus în sinea mea.

21. Legat la ochi, dacă se poate

Rugăciunile lui Ali, de obicei tăcute, se auzeau acum răspicat în timp ce soldații se așezau la patru-cinci pași în fața noastră. I-am recunoscut pe unii din ei, dar nu le știam numele. Îi cunoșteam de mici copii. După felul în care se holbau la mine, era clar că unii din ei mă recunoscuseră. M-am uitat să văd cine va trage primul. Un mic zgomot în stânga mea, o mișcare bruscă în dreapta, de fiecare dată mă încordam. Am strigat la băiatul care părea să le fie șef.

– Ai putea te rog să ne legi la ochi?

A întrebat de ce vrem asta.

– Vă știu pe unii din voi și nu vreau să vă văd cum ne împușcați. Făceți-vă treaba, dar nu ne obligați să vă privim cum îi omorâți pe ai voștri. Nu avem nevoie să vedem așa ceva, mai ales dacă ăsta e ultimul lucru pe care îl vom vedea.

Le cunoșteam pe rudele unuia dintre băieții mai mari – nu ale șefului – și văzusem surori și frați de-ai lui în taberele de refugiați de la Touloum. M-am uitat aspru la el.

– Știi, i-am văzut pe ai tăi la Touloum. Mulți dintre ei trăiesc și se întrebau pe unde oi fi umblat în ultimii ani. Unii dintre frații tăi au fost uciși chiar de cei cu care stai acum la masă.

Mai bine te-ai duce la Touloum și i-ai căuta pe-ai tăi, să-i ajuți. Vedeam cum îl emoționaseră cuvintele mele și cum se bucura că mai avea rude în viață.

Băieții s-au retras puțin și au vorbit probabil despre cum să facă rost de niște cârpe să ne lege la ochi. Au revenit spre noi încet, vorbind despre altceva și stând fiecare cu Kalașnikovul în mână.

– Deci să ne legați la ochi, i-am mai spus odată șefului. S-a apropiat de mine.

– Daoud, noi nu știm ce faceți voi aici sau dacă sunteți spioni sau nu, dar am discutat și nici unul din noi n-o să vă omoare acum.

– Și de ce mă rog? am întrebat.

– Pentru că deja am pierdut o mulțime din oamenii noștri Zaghawa. Și acum trebuie să ne luptăm cu ei, ceea ce nu ne place deloc. Dar trebuie s-o facem. Însă nu trebuie să vă împușcăm. Așa că o să stăm aici și o să-l așteptăm pe comandantul nostru să se întoarcă și să vă împuște el, dacă vrea.

Nu era rău. Am mulțumit băieților și ei au zâmbit puțin. Băieții ăștia trecuseră prin multe și totuși rămăseseră oameni. Ali credea că tot vor trage și nu-și deschidea ochii și își continua rugăciunile, care erau desigur bune și oricum e bine oricând să spui rugăciuni.

Am întrebat dacă ne putem îndepărta de oase ca să mergem sub un copac și ne-au dat voie. I-am întrebat cum îi cheamă și am vorbit vreo oră despre familiile lor. Aveam vești despre familiile lor aflate în tabere. Ne-au găsit niște mâncare – era pentru prima dată după multă vreme când puneam ceva în gură. Ca să putem mânca ne-au desfăcut legăturile de la spate.

– De ce cred toți că sunt spion doar pentru că sunt din Ciad, i-a întrebat Ali cu gura plină, fapt care-i provoca o mulțumire vădită.

Șeful băieților i-a răspuns că Ciad nu era Sudan. Ciad era dușmanul.

– Crezi, a întrebat Ali. Și voi sunteți băieți Zaghawa din Darfur?

Pentru că are doi copii le vorbea ca un tată.

– Știați că Darfur a fost o țară mare cu mulți ani în urmă, atât de mare încât se întindea și în Sudan și în Ciad? Știați că francezii, care au ajuns mai târziu să controleze Ciadul, și englezii, care au controlat Sudanul, au tras o linie și au împărțit Darfurul între cele două națiuni? Știați asta? Ce vă pasă vouă de linia asta dacă sunteți din Darfur? Ce e treaba voastră dacă francezii și englezii au trasat linii pe hărți? Ce legătură are asta cu faptul că suntem frați?

Băieții erau impresionați.

– Și vă mai spun ceva: Știați că oamenii voștri din Ciad aud povești despre vitejiile armatei din care faceți parte voi și prietenii voștri Janjaweed?

Băieții s-au strâns și mai aproape în jurul său.

– Da, vitejii voștri prieteni au atacat o școală de fete în Darfur. Au violat patruzeci de fete și profesoare. Unele din aceste fete aveau doar opt ani. Cincisprezece din ele au fost nevoite să meargă la spital, cu răni pline de sânge. Când asistenta de la spital a povestit despre întâmplarea asta, a fost bătută și violată două zile și două nopți la rând. Apoi au tăiat-o cu cuțitele. Voi ați face așa ceva?

Băieții s-au uitat unii la alții.

– Sigur că nu, a zis șeful în numele tuturor. Sunt ca surorile noastre.

Băieții au dat din cap. Dintr-o dată a început o ploaie puternică și băieții s-au strâns și mai mult sub copacul sfrijit.

– Și dacă erau arăboaice? N-ar fi și ele tot rudele voastre?

– Cum așa, a întrebat băiatul.

– Prin faptul că sunt oameni, și oamenii sunt familia voastră. Ali și-a deschis sugestiv brațele și tunetele furtunii au adăugat poveștii sale un fundal muzical minunat.

– Da, desigur, a spus băiatul, și în toți acești copii vedeam cum se reaprinde lumina sufletului.

Ploaia, acum prea abundentă pentru copacul sub care stăteam, le spăla fețele tinere.

Băieții aceștia nu mâncaseră bine de foartă multă vreme. Erau dezamăgiți de viață și începuseră să bea alcool prost din curmale. Nu apucaseră să trăiască suficient de mult alături de tații lor ca să devină buni vânători și să-și câștige traiul. Când plecau la vânătoare în perioada asta, sperând să prindă vreo pasăre mai mare sau vreun vânat pentru cină, se întorceau acasă cu mâinile goale.

Ali le-a sugerat că taberele din Ciad ar putea avea grijă de ei, le-ar da de mâncare, ar putea chiar să meargă la școală și să-și găsească familiile, fără să fie nevoie să mai facă vreun rău cuiva. Pentru cineva care nu era spion, Ali se pricepea foarte bine să-i aducă unde voia pe acești soldăței.

L-am întrebat pe un băiat care tăcuse tot timpul, de ce luptă.

– Unde să mă duc? Ce să fac? Ai mei sunt morți. Nu am animale, bani, nimic. Aici cel puțin am de mâncare în fiecare zi.

– Ai putea să te duci în tabăra de refugiați din Ciad, cum ți-a spus Ali, am zis. Ei ți-ar da mâncare și te-ai putea duce la școală. Ți-ar prinde bine.

– Nu, nu vreau să merg în tabără și să-mi părăsesc locul meu, a zis. Când o fi să mor, o să mor acasă la mine.

Ali se pricepea mai bine ca mine la de-astea.

Când mașina comandantului a gonit înapoi prin noroi, ne-a văzut că ne simțeam bine și a început să urle la băieți. Nu făcuseră ceea ce trebuiau să facă. I-a certat, dar șeful băieților i-a spus:

– Noi nu putem să-i împușcăm. Ai și tu pușcă. Ești ca un unchi pentru noi așa că va trebui să faci asta în locul nostru, căci nu e drept să facem noi așa ceva.

Comandantul nu s-a bucurat să audă asta. Pe fața sa udă păreau să se citească de toate – mânie, exasperare, poate și ușurare. Ne-a legat la loc mâinile și s-a îndepărtat, lăsând Land Cruiser-ul pornit până când un băiat a oprit motorul.

Seara eram dezlegat și dus către comandant într-o cameră de chirpici deschisă spre stele, căci acoperișul arsese.

– Daoud, știi bine că dacă te împușc vor apărea conflicte între familia ta și a mea, deci nu pot face asta. Am discutat cu verii mei și mi-au spus că ar fi foarte rău, deci uite cum facem...

Până aici îmi plăcea.

– Tu și Ali vă întoarceți în Ciad. Băieții ăștia vă vor duce cu mașina la altă tabără de refugiați și veți fi preluați de acolo. Numai bine!

Am dat mâna. M-a dus înapoi la Ali și i-am dat și lui vestea cea bună.

– Și tu crezi asta? Crezi tu că nu vor găsi alți băieți să ne împuște acolo în tabăra aceea?

– Poate că ai dreptate, am zis, dar poate au crezut ce le spuneam când ne torturau, că nu suntem spioni. Poate vor pur și simplu să scape de noi de aici. De ce să consume gloanțe pe noi dacă putem să plecăm pur și simplu?

S-a uitat la mine ca la un mare prost. Și așa era, cu cât vorbeam mai mult, cu atât credeam mai puțin ce spuneam.

22. Am venit să vă salvăm, băieți

Ne-a fost greu să dormim, cu mâinile legate la spate ca de obicei. În noaptea aceea a plouat mult. Când ploaia s-a oprit, câteva vulpi s-au apropiat de noi. Eram prea strâns legați ca să le putem alunga, deci n-a fost deloc bine și erau destule. Dar alte animale le-au gonit, probabil câini sălbatici sau șacali. Până la urmă am adormit.

Dimineața, patru din cei cinci soldați ne-au dus într-o tabără cam la două ore distanță. Băieții au pus o casetă cu muzică sudaneză și au început să cânte odată cu muzica. Când am ajuns am fost puși să ne așezăm sub un copac.

Alți doi tineri erau legați acolo. Fuseseră bătuți zdravăn. Unul avea mâna ruptă și era legat de glezne, nu de încheieturile mâinilor.

Când le-am spus cum ne cheamă, au exclamat:

– A, voi sunteți! Noi venisem să vă salvăm pe voi.

Am întrebat la ce se referea.

– Ne-ai sunat de trei ori și ne-ai implorat să vă ajutăm cu camionul, să vă aducem mâncare și apă. Ne-ai spus că zona e foarte sigură.

– Nu v-am sunat niciodată.

Ușor ușor am înțeles ce se întâmplase.

Rebelii folosiseră telefonul prin satelit al lui Paul ca să cheme niște mecanici să îi ajute și au folosit numele meu. Așa procedau rebelii ca să fure mașinile altora.

Am petrecut noaptea sub copac. A doua zi ni s-a spus că vom fi toți patru trimiși în curând către Ciad. Ni s-a spus din nou că Paul era deja acolo.

Ali avea o teorie: nu ne puteau lăsa în viață dacă ne păstrau mașinile. Asta i-ar fi transformat în niște hoți ordinari. Dacă eram spioni și am fi fost împușcați sau pur și simplu am fi fost uciși într-o luptă, era firesc ca ei să păstreze mașinile. Deci aveau de gând să ne omoare și nu voiau să ne spună asta.

Tinerii mecanici au râs. În mintea lor, deja luau prânzul în piața din Bahai.

Înainte să ne mute, comandanții au mai avut încă o ședință lungă. După ședință, o mașină s-a apropiat de noi și de acolo a fost scos Paul. Nu era deloc în Ciad. Arăta extenuat și tras la față și părea să nu mai fi mâncat de când ne arestaseră. Fața îi era arsă de soare.

– Slavă Domnului că sunteți în viață, ne-a zis.

I-am spus că vom fi în curând duși în Ciad. Nu era așa departe. Paul a dat din cap. Nu credea nimic din ce spuneau rebelii, mai ales așa ceva. Reporterii buni miros minciunile așa cum câinii buni miros oasele adânc îngropate în pământ.

Paul, Ali și cu mine am fost duși într-un Land Cruiser fără acoperiș, cei doi mecanici au fost și ei puși într-o mașină asemănătoare, în spatele nostru. Am început călătoria, însă ne-am îndreptat spre est și nu spre vest, cum ar fi trebuit.

Comandanții hotărâseră să ne predea guvernului Sudanului.

– Suntem ca și morți, a spus Ali încet.

Am mers mai departe vreo oră spre o tabără militară sudaneză în vechiul oraș Amboro din Darfur, orașul de unde era sultanul meu, orașul unde toba sa cea mare fusese bătută în vreme de război, unde școli bune și spitale construite de englezi

în zilele colonialismului zăceau acum, ca și restul orașului, în cenușă. În locul lor vedeai soldați și tancuri la tot pasul. Mașinile noastre au oprit lângă trei tancuri. Când soldații au ieșit din mașină lăsându-ne singuri vreo oră, i-am spus lui Paul:

– Nu știu ce se va întâmpla cu Ali și cu tine aici, dar în ce mă privește eu știu că am să mor aici, deci dacă nu mă mai vedeți după asta, să știți că asta s-a întâmplat. E cea mai proastă idee pe care comandanții rebeli ar fi putut-o avea în privința noastră.

Paul era prea obosit ca să mai spună ceva. Călătoria nu-l ajutase cine știe ce.

În curând așpteptam sub soare pe câmpul de defilare, șoptind unii altora. Un comandant s-a îndreptat către noi și s-a oprit în fața mea.

– Daoud, tu ești marea noastră problemă, deci te vom interoga pe tine primul.

Paul, care știa că mă cheamă Suleyman, a fost mirat să audă că sunt strigat altfel.

– Ce se întâmplă, a întrebat.

I-am explicat de ce foloseam două nume diferite, în funcție de țara unde mă aflam și i-am mai spus că avusesem o problemă în Israel care făcea să fiu căutat de guvernul Sudanului. I-am explicat că Ali fusese membru al armatei Ciadului.

Paul mi-a zis că ar fi trebuit să îi spun toate astea. Am răspuns că nu puteam povesti multora așa ceva. Lucrurile sunt mereu complicate în Africa. Nimic nu e simplu. Nimeni nu e simplu. Mulțumită sărăciei, fiecare are un trecut plin aici.

– Dar tu poți încerca să te separi de noi pe cât posibil, i-am spus. Chiar și într-un astfel de loc un prizonier poate cere să fie tratat separat de ceilalți prizonieri.

Paul a spus că nu voia să facă asta. A zis ca înțelegea povestea cu numele și tot restul.

– Trebuia să rămânem uniți. Nu-i plăcea toată situația asta, dar era hotărât în ce spunea.

În momentul acela am fost dus către camera de interogatoriu.

23. Nu știm ce să spunem

Pe drumul spre cameră am hotărât că de fapt am vorbit destul. De data asta aveam de-a face cu comandanți ai armatei sudaneze, oamenii care îmi distruseseră satul și îl omorâseră pe Ahmed, și eu nu mai voiam să am de-a face cu ei. Când au început să-mi pună întrebări, le-am spus că eram gata să mor și că știam că oricum așa vor proceda, la fel cum îmi omorâseră fratele și pe unii din verii mei, dar că nu voiam să le răspund la întrebări. Le-am spus că mă împăcasem cu soarta care mă aștepta și că de acum încolo pot la fel de bine să-l interogheze pe fratele meu, căci eram deja alături de el. *Sunt mort, știți că asta mi-e soarta și și eu știu asta, așa că de ce să vorbesc?*

Apoi, simțindu-mă responsabil pentru Ali și pentru Paul, le-am spus că aș fi dispus să mă răzgândesc cu o singură condiție: dacă acceptau să aducă niște trupe ale Uniunii Africane, U.A., ca martori, atunci promiteam să răspund sincer la orice întrebare. Trupele Uniunii Africane se aflau în Darfur, la numai câteva mile distanță, cu un mandat al Națiunilor Unite, ca să monitorizeze acordul de pace între guvernul sudanez și una din grupările rebele. Dacă guvernul și această grupare rebelă decid să atace un sat împreună, sau guvernul și călăreții

Janjaweed vor să atacc un sat, sau numai Janjawecd sau numai guvernul vor să atacc, atunci nu mai e treaba U.A., deși s-ar putea să facă un raport pe tema asta. Nu au primit resurse decât cât să dea posibilitatea președintelui Bahir să spună că trupele însărcinate cu menținerea păcii sunt deja în Darfur, așa că celelalte țări pot foarte bine să rămână deoparte. În plus, trupele U.A. au văzut atâta sânge și atâția morți încât capacitatea lor de a se indigna în fața unor situații de genul acesta s-a tocit. Trupele O.N.U. din alte părți mai liniștite ale lumii unde oamenii încă se mai indignează, ar fi fost mai potrivite.

Cu toate acestea mă gândeam că trupele U.A. ar putea da de veste că Paul, un jurnalist de renume și Ali, fiul unui om important din Ciad, au fost luați prizonieri. Despre strategia asta discutasem cu Paul când stăteam în soare, pe câmpul de defilare.

– Aduceți-mi un comandant al AU și vă răspund la întrebări cu toată sinceritatea.

S-au uitat unul la altul cu seriozitate – doi comandanți ai armatei sudaneze și doi comandanți ai rebelilor – și au izbucnit în râs.

– Daoud Ibarahaem Hari – sau cum te-o fi chemând pe numele tău de spion – ești acum în mâinile guvernului Sudanului și ai să vorbești și o să ne spui tot, chiar dacă acum nu crezi asta, a spus conducătorul mai în vârstă printre urmele unui surâs.

Pe biroul lui erau împrăștiate tot felul de hârtii descriind toate călătoriile mele în Darfur și printuri de pe Internet cu toate relatările reporterilor și cu investigațiile genocidului.

– Vezi, deja știm totul despre tine. Vrem doar să te auzim cum povestești tu totul.

Paul a fost adus în cameră. M-a întrebat ce se întâmplă. I-am povestit că luasem hotărârea să nu mai spun nimic în

absența armatei U.A., chiar dacă nu aveam de fapt de spus nimic care să nu știe deja.

– Oricum mă vor ucide, deci de ce să le spun ceva?

Asta hotărâsem amândoi să facem atunci când stătusem în soare vorbind în șoaptă. Și el le-a spus că nu va vorbi dacă U.A. nu era de față. L-au scos din cameră și m-au interogat mai departe, dar eu am refuzat să vorbesc.

Apoi l-au adus înauntru pe Ali.

– Ali, i-am spus, eu și Paul am decis să nu le spunem ăstora nimic dacă nu aduc aici trupele U.A. Tu faci cum crezi că e mai bine în cazul tău și eu am să le traduc ce spui. Ali nu vorbea araba sudaneză.

– Nu, cred că nici eu nu am nimic să le spun, mi-a zis. Atitudinea lui devenea tot mai rigidă, iar gândul că nu s-ar mai întoarce acasă la soție și copii pusese stăpânire pe el.

– Ce-a zis? m-a întrebat un comandant.

– Nu traduc pentru tine, îmi pare rău, am răspuns.

Aveam de gând să rămânem toți trei cu fruntea sus până când nu vom mai suporta durerea.

Am aflat mai târziu de la doi soldați tineri care ne păzeau că urma să fim duși într-un loc unde s-ar putea să ne răzgândim în privința vorbitului.

– Crezi că o să le meargă? l-am întrebat pe cel mai jovial dintre paznicii noștrii.

A râs și s-a uitat la noi – prizonieri îngenunchiați în nisip.

– Cred că voi sunteți un caz greu, a spus. Dar există comandanți foarte cruzi.

Un elicopter a aterizat în mijlocul taberei nisipoase. Cinci generali sudanezi grași s-au dat jos din el și au traversat nisipul către locul unde erau ofițerii locali.

– Ăștia sunt comandanții cruzi? Par să se hrănească numai cu prizonieri, am zis încet către gărzi.

Asta i-a făcut să înghită în sec când i-au salutat pe acei oameni importanți.

După o jumătate de oră, doi dintre generali s-au îndreptat spre locul unde noi stăteam în continuare îngenunchiați în nisip. Cel mai solid dintre ei, un arab cu multe stele pe uniformă, s-a apropiat foarte mânios de mine. Mi-am ridicat privirea spre el. Capul lui rotund arăta ca o lună întunecată răsărind deasupra burții decorate abundent.

– Tu ești problema! Tu, nu noi, tu ești criminalul de război. Tu aduci reporteri înăuntru să scrie baliverne despre noi și să strice imaginea Sudanului. Tu ești criminalul.

Mânia care se vărsa din el era atât de mare că vedeai bine că sufletul lui știa că nu are deloc dreptate. Acestea sunt momentele când mânia e cea mai cumplită și mai periculoasă.

S-a uitat la mâinile mele umflate și decolorate, a râs nițel și a spus gărzilor să-mi strângă legăturile. Aceștia au salutat și au trecut la treabă, dar după cum mă furnicau degetele era clar că făceau invers de cum li se spusese.

Eu, Ali și Paul am fost duși la elicopterul generalilor și împinși înăuntru.

Cei doi mecanici care veniseră să ne salveze erau și ei în elicopter. Cel cu brațul rupt avea dureri atroce în timp ce îl împingeau înăuntru.

Eu mă tot foiam pe podeaua fierbinte de metal, unde mi s-a spus să stau.

Eram în aer de patruzeci de minute când gloanțele au perforat cabina cu lovituri puternice.

24. Regulile ospitalității

Gloanțele au ricoșat înăuntrul elicopterului și s-au lovit de spatele unui ofițer. Slavă Domnului, doar au făcut zgomot și l-au julit – a început să râdă când și-a dat seama ce noroc avusese. Probabil alte gloanțe au lovit motorul, căci elicopterul a început să salte în toate părțile până ne-a amețit, în timp ce pilotul tura motorul la maxim. Generalii, cam speriați, l-au întrebat pe pilot urlând dacă putea să oprească prăbușirea. Pilotul a spus că da. *Slavă Domnului, slavă Domnului*, și-au spus generalii speriați unii altora. Un comandant m-a ridicat de pe jos și m-a împins cu fața într-un hublou, ca să privesc direct în jos.

– Unde suntem? a strigat tare, acoperind zgomotul motorului cu vocea. Zi-mi de unde se trage!

Eu știam desigur unde ne aflam – aproape de Kutum – dar i-am spus că habar nu am. I-am spus că tot timpul în care am stat pe jos nu am putut să văd nimic și acum nu mai știam să spun unde ne aflam. A continuat să strige la mine, întrebându-mă dacă vreau să mă arunce afară. Paul a încercat să-i convingă să îmi mai deznoade puțin legăturile pentru că vedea că mă durea prea tare ca să-i pot ajuta, chiar dacă aș fi vrut.

Când elicopterul s-a redresat și toți s-au mai liniștit, Ali, zâmbind așa cum nu-l văzusem niciodată, s-a aplecat spre mine de pe scaunul unde stătea cât de cât confortabil și mi-a spus că ar fi mai bine dacă elicopterul s-ar prăbuși, pentru că așa aveam o șansă să scăpăm. M-a întrebat dacă știam să folosesc o armă.

– Bineînțeles! am spus. Orice băiat din Darfur se duce la vânătoare cu frații și tatăl său.

– Și eu.

Fusese în armata Ciadului, deci știa fără îndoială cum să mânuiască o armă. În timp ce conversația o lua nițel razna, m-am gândit: *ei, e bine că Ali gândește pozitiv.* În sfârșit îl înveselise o idee – elicopterul nostru s-ar putea prăbuși. Am sperat și eu, alături de el. Dar peste o jumătate de oră eram bine mersi deasupra El Fasher, destinația noastră. Era orașul anilor mei de școală. Orașul cu cea mai temută închisoare guvernamentală din Darfurul de nord.

Pe când încercam să aterizăm, unul din comandanți a întrebat dacă mâncasem ceva în ultima vreme. Mecanicii și cu mine am râs, ghicindu-le gândul: lipsa ospitalității ar fi motivul ghinionului din timpul zborului. I-am spus că nu ni s-a prea dat nimic de mâncare. A spus c-or să ne dea de mâncare cum trebuie când aterizăm. Regulile ospitalității sunt foarte stricte aici și uneori ne amintim de ele în cele mai neașteptate momente.

Văzusem clădirile acestea ale guvernului adesea de pe stradă. În tinerețe îmi păreau înfricoșătoare și impunătoare, dar acum aduceau a moarte, pe măsură ce ne apropiam de ele. Jos pe pământ, având încă mâinile legate la spate, ne-au pus să stăm cu fața la un perete de chirpici, vopsit în galben cu multă vreme în urmă de către englezi.

Un comandant a început să strige la noi, venind la câțiva centimetri de fețele noastre. Cel mai mult striga la Paul. L-au pus să se așeze într-un scaun vechi în timp ce urlau la el.

– O să te omorâm chiar acum, a zis unul din ei. Îți arătăm noi ție cu cine ai de-a face. Și-au deschis telefoanele celulare și-au fluturat prin fața ochilor lui Paul poza eroului lor, Osama bin Laden și arderea World Trade Center-ului.

Mi se pare foarte interesant cum oamenii se mai apucă să strige la tine sau să-ți facă rău când oricum vor să te omoare. La ce mai sunt bune urletele dacă tot o să mori? Mi s-a părut mereu o pierdere de energie. Dacă tot ucizi un om, de ce să nu-i dai drumul să plece pe lumea cealaltă în cât mai multă liniște posibil? N-am înțeles niciodată chestia asta, decât cel mult ca pe un semn al nebuniei, sau cel puțin al tristeții nebunești a acestor oameni. Deci poți să ne omori liniștit, dă-i drumul. Dar nu ne asurzi cu urletele tale și nu ne arăta poze din mobilul tău. Fă ce trebuie să faci și lasă-ne pe noi sau cadavrele noastre în pace.

Dar aceste suflete chinuite erau deja întărâtate. Când primii țicniți au intrat înăuntru, au ieșit alții și ne-au bătut, lovindu-ne în spate și în coaste, cu piciorul, cu patul puștii, amenințându-ne să nu cădem, că altfel ne vor ucide. Tot veneau și plecau mașini, dar dacă ne uitam în direcția lor ne loveau și mai tare și urlau:

– N-aveți voie să vă uitați la alea, spionilor.

După o vreme, bătaia nu a mai durut așa tare. Mă întrebam doar când anume vom fi împușcați sau omorâți în bătaie. Peste un minut poate. Peste două?

După vreo trei-patru ore, eu am căzut primul. M-au târât într-o celulă mare, unde am așteptat să văd ce se mai întâmplă. Privind printre zăbrelele de fier vechi mă uitam la prietenii mei aflați încă în curtea cu nisip. Ali a căzut al doilea, urmat de băiatul cu mâna ruptă, apoi a căzut și celălalt băiat. Deodată am remarcat că Paul dispăruse de pe scaun. Când toți în afară de Paul am fost târâți în celulă, un soldat ne-a dezlegat și ne-a dat niște apă.

– Ai avut noroc că te-ai prăbușit așa de repede, mi-a șoptit Ali, puțin supărat pe mine că avusesem parte de acest avantaj.

A doua zi ne-au dus afară și ne-au bătut iar, până am leșinat din nou. Mi-ar plăcea să spun că Ali a căzut primul, dar nu-mi mai amintesc. E mult mai dureroasă bătaia de a doua zi, atunci te bat pe vânătăi. Ca și mai înainte, ne-au târât înapoi în celule și ne-au lăsat în pace până a doua zi. A treia zi ne-au bătut din nou, dar măcar ne-au dat și ceva de mâncare. Îi lipseau sarea și uleiul și nu era gustoasă. *Acida*, numită câteodată și *foofoo*, nu trebuie servită amestecată cu linte și mai ales nu fără sare și ulei. Asta era făcută special ca să ne chinuie. E ca și cum ai amesteca hamburger cu milkshake.

Pe toți ne-a durut groaznic stomacul. Poate că era de la bătaie și de la foame, dar nu am putut mânca mult. Am aflat de la paznic că a doua zi urma să înceapă interogatoriul.

Eu am fost primul. Când m-au dus prin fața celorlalte celule l-am văzut pe Paul într-una din ele. Arăta groaznic. M-au dus în biroul celui care urma să mă interogheze. Picioarele îmi erau legate de picioarele scaunului și mâinile erau prinse la spate, de spătar. Un bărbat solid, cu niște bastoane groase și un bici, stătea lângă mine.

– N-ai vrut să vorbești în Amboro. Nu-i nimic. Ești gata să vorbești acum? a întrebat.

Fusesem bătut o grămadă în ultimele șase zile. Asta mă dobora, și știam că mă aflam într-un loc unde puteau să-mi facă foarte mult rău.

– Bine, vorbesc, am spus eu, dar numai dacă acceptați câteva lucruri.

M-a întrebat la ce mă refeream.

– Mai întâi le spui soldaților tăi să nu ne mai bată. În al doilea rând, dacă ai țigări, dă-mi și mie una.

– Bine, îți dau o țigară, dar dacă nu vorbești, soldatul acesta o să te bată iar.

– Ba nu, l-am corectat eu. Dacă mă bate, nu mai spun nimic. Prefer să mor.

– Deci vrei să mori? Tu știi câți oameni au murit în Darfur?

– Știu că nu aș fi primul care moare, și dacă vrei asta n-are decât să mă bată, și eu o să mor, dar n-o să vorbesc dacă mă bate și n-o să mai pot vorbi nici după ce mor.

Când m-a auzit, a râs puțin și a scos o țigară din pachet, o marcă scumpă. I-a spus soldatului să-mi dezlege mâinile ca să pot fuma.

Pe când fumam, i-am povestit cum a dat Paul de mine, ce făceam noi doi în Darfur, de ce transportam reporteri, toate adevărurile care îmi treceau prin cap. El mi-a zis că venisem de șase ori în Darfur cu reporteri. I-am povestit câte ceva despre fiecare expediție, ce văzusem, cadavrele, tristețea oamenilor, crimele oribile la care guvernul își supunea oamenii.

– Când am fost cu cei de la BBC, i-am spus, am văzut cum voi – nu știu dacă erați chiar voi, dar poate că erați – ați aliniat optzeci și unu de băieți și tineri și i-ați măcelărit cu macetele. Mirosul acela – trecuseră trei zile – i-a îmbolnăvit pe jurnaliști în așa hal încât au stat în spital trei zile în Ciad. Poate că asta e ce îți place ție să faci. Jurnaliștilor le place să facă poze cu ce faci tu și să arate lumii ce face armata sudaneză cu oamenii din Sudan. Am văzut cum o bunică a fost arsă de vie alături de cei trei nepoței. Daca nu ești mândru de ceea ce faci, ar trebui să renunți. Jurnaliștii fac ce fac în toată lumea, și nimeni nu îi numește spioni.

Se poate să fi spus asta pe un ton ceva mai respectuos, dar nu cu mult diferit de ce am povestit aici. Memoria mă lasă când vine vorba de ziua aceea, din cauza a ceea ce s-a întâmplat imediat după aceea.

– Ar trebui să-ți faci griji mai mult pentru tine acum, mi-a zis. Uite ce vreau să știu: când vorbeai cu rebelii de la granița

cu Ciadul – nu aceia care te-au oprit – sigur ai văzut cam câți erau la număr și ce fel de arme aveau. O să îți arăt fotografii cu diverse mașini și diverse arme și tu o să-mi spui pe care din ele le-ai văzut acolo.

– Ți-am spus că nu sunt spion, iar tu încerci să mă faci să fiu spion.

– Nu trebuie decât să vorbești. Ajută-mă cu pozele astea. Nu-i nimic greu.

I-am spus că rebelii nu ne lăsau să mergem prin tabăra lor și că singurele mașini pe care le văzusem erau niște Land Cruiser-uri vechi și că singurele arme pe care le văzusem erau niște M-14 vechi și niște Kalașnikovuri foarte vechi. La cele mai multe poze pe care mi le-au arătat am spus că nu le văzusem niciodată.

Comandantul nu m-a crezut. A făcut un semn soldatului care a început să mă bată cu o baionetă groasă cam de un metru și jumătate. Apoi m-a bătut cu pumnii. Le-am spus că pot să mă și omoare că tot nu știu nimic despre arme. Această bătaie a continuat pentru o bună bucată de vreme, sau cel puțin așa mi s-a părut. M-au târât înapoi în celulă și i-a venit rândul lui Ali.

S-a uitat la fața mea distrusă când a trecut pe lângă mine. M-a întrebat dacă urma să fie foarte rău. I-am făcut un gest cum că nici vorbă. Și-a dat ochii peste cap.

În curând au venit după mine din nou, pentru că aveau nevoie de un translator. Știau că Ali fusese în armata Ciadului, dar încercau să afle dacă fusese în serviciile secrete. Poate că totuși venise ca spion. Altfel de ce ar accepta fiul unui omda slujba umilă de șofer? Deja îl bătuseră de câteva ori până să vin eu. Le-am tradus întrebările și Ali le-a răspuns că asta era treaba lui, să fie șofer și că nu fusese altceva decât un simplu soldat în armată. L-au bătut cu bastoanele, cel mai mult l-au

lovit peste mâini, peste picioare, în spate și la tălpi. Până la urmă le-am spus că nu o să mai traduc pentru ei dacă îl mai băteau. Nu am mai scos o vorbă. M-au lovit și m-au împins înapoi în celulă.

M-au adus înapoi mai târziu, când Ali zăcea lovit pe podea, snopit în bătaie.

Mi-au spus că era nevoie să mai traduc. Le-am spus că nu mai zic nimic, că traduc numai dacă nu-l mai lovesc. Au zis că tocmai, dacă refuz să traduc o să îl bată.

– Aproape l-ați omorât. Puteți să îl omorâți de tot, dar nu mă apuc de tradus decât dacă nu-l mai bateți.

După asta m-au dus înapoi. Pe Ali l-au târât înapoi în celulă, bietul de el era pe jumătate leșinat și peste noapte l-am auzit gemând.

A doua zi când ne-m trezit nu 'ni s-a mai întâmplat nimic. Am crezut că bătăile încetaseră, dar apoi l-am văzut pe Paul intrând și ieșind din celulă. Îi venise și lui rândul. Dar din fericire, cu el aveau să se poarte mai bine decât cu noi. Când am vorbit pe hol nu i-am spus că ne bătuseră – nu voiam să îl mai încarc și cu necazurile noastre.

Ne-au luat pe Ali și pe mine afară și ne-au legat sub un copac. Ne dureau toate atât de tare încât abia ne mai puteam mișca. Pe Paul l-au scos afară mai târziu. Se mișca încet. Părea foarte slăbit și se uita numai în jos. Avea ochii intrați în orbite. Refuzase mâncarea timp de șapte zile, cerându-le să ne aducă pe toți trei în același loc. Știa că fără el n-am avea nicio șansă. Deși eram acum împreună, a refuzat mai departe să mănânce până nu ne dădeau drumul. M-am gândit că în felul ăsta o să moară.

În seara aceea am încercat să vorbesc cu paznicii care stăteau în fața porților cu grilaj. I-am întrebat cum se simte Paul. Unul din ei părea dispus să vorbească, deci am încercat

să mă împrietenesc cu el. Părea un om bun. După ceva vreme mi-a dat să trag dintr-o țigară și mi-a spus că Paul nu era prea bine.

– Hawalya al tău o să moară probabil, spuse el. Doar dacă nu-l convingi tu să mănânce.

Adică era responsabilitatea mea.

M-am gândit la asta câteva ore. După ce paznicul s-a întors de la cină, i-am spus că aș putea să-l fac pe Paul să mănânce, dar că aveam nevoie de ajutorul lor. În curând un comandant a venit și m-a scos din celulă. În drum spre celula lui Paul am stat de vorbă. L-am găsit întins pe o saltea pe un pat adevărat, nu pe jos. Nu era o încăpere împuțită, doar că nu avea ferestre și era foarte veche, la fel ca celula noastră. Numele prizonierilor din epoca colonialistă era scrijelit pe pereți. Paul arăta groaznic.

De ce nu voiau sudanezii să-l omoare? Bună întrebare. Poate că voiau să evite toate problemele care apar odată cu uciderea unui jurnalist american cunoscut. Dar nu știu dacă așa gândeau oamenii ăștia. Eu cred că motivul adevărat este că trebuia doar să te uiți o clipă la Paul ca să îți dai seama că era un om foarte bun, și asta trezea probabil sentimente umane în ei.

Eram hotărât să-i spun lui Paul niște minciuni doar pentru că este foarte încăpățânat și pentru că nu știam ce altceva să fac ca să îi salvez viața. I-am spus că dacă acceptă să mănânce, îl vor lăsa să o sune pe soția lui în America. S-a ridicat pe jumătate și s-a uitat la mine.

– Vorbești serios?

M-a durut sufletul, dar m-am uitat la el și i-am spus că era adevărat. Comandantul din spatele meu a confirmat și el. Paul a acceptat să mănânce ceva.

Comandantul i-a ordonat unui soldat să îi aducă ceva de mâncare, dar eu l-am rugat să nu-i dea mâncare de-a noastră, ci să trimită pe cineva în oraș și să-i aducă niște mâncare ca în

America, un sandviș pe care să-l poată mânca un alb și niște Cola sau Pepsi. Au fost ceva discuții despre bani, dar l-am asigurat pe comandant că dacă i se dă mâncare de-a noastră, moare, și chiar credeam că nu era în stare să mănânce alt fel de mâncare decât de-a lui. Deci i-au fost aduse două sandvișuri din franzelă și niște chiftele din carne de miel. Chiar și în condițiile acestea, Paul a refuzat să mănânce. Ne-a dat mâncarea mie și lui Ali și celor doi mecanici. Avea să-și încheie greva foamei în ziua următoare, după ce-l amenințaseră că îi bagă mâncarea pe gât cu un tub. Am avut senzația că de fapt înțelese ce încercam să fac, dar s-a prefăcut mai departe ca să poată obține astfel mâncare pentru mine, Ali și ceilalți mecanici. Un om cumsecade!

25. Ziua porților deschise la Centrul de Tortură

Din seara aceea lucrurile au mers mai bine pentru noi. Am putut să vorbim unii cu alții fără să fim pedepsiți.

Le povesteam soldaților despre viața în El Fasher. Experiențele mele ca licean acolo nu erau cu mult diferite de experiențele lor ca soldați într-un loc străin. Am fost cu toții de acord că războiul și crimele erau niște lucruri cumplite. Unii din băieți erau din munții Nuba, unde avuseseră și ei de suferit destul de pe urma guvernului pentru care lucrau acum. *A fost o prostie din partea guvernului să ne omoare oamenii*, au zis ei.

– Bună observație, i-am aprobat eu.

Erau doar niște băieți speriați, care aveau de spus povești cumplite. Îi ascultam. Ei îmi aduceau țigări și am îndrăznit să le spun că ar fi mult mai ușor să stăm de vorbă ca între prieteni decât așa cu mâinile legate. Așa că ne-au dezlegat și ne-au lăsat să ieșim afară, să ne bucurăm de aerul răcoros al serii. Le-am povestit cât mai multe despre familia mea, ca poate să gândească altfel când vor mai fi trimiși să distrugă vreun sat.

Ne-am bucurat enorm când ni s-a permis să facem duș și să ne spălăm hainele. Nu vă pot spune în ce hal miroseam

după atâtea zile și ce mâncărimi ne dădeau hainele de pe noi. După cam șase zile nu-ți mai simți propriul miros, dar îi poți mirosi pe cei din jur. Dușul acesta era mare lucru. A fost de folos și pentru Paul, care își mai revenea. Câteva nopți ne-au lăsat să dormim afară în nisip, unde era mult mai răcoare și nu ne mai coceam ca în celulă.

Pe la ora nouă seara a celei de a zecea zile pentrecute la El Fasher a sosit la închisoare un comandant solid, musculos, spre cincizeci de ani. M-a chemat în biroul lui. Și-a scos ecusonul cu numele când am intrat eu și l-a pus pe masă, acoperindu-l, probabil ca familia lui să nu aibă vreodată de dat socoteală familiei mele – oamenii se preocupă mereu de asta. Faptul că se gândea că voi supraviețui ca să pot povesti totul familiei mele era un semn bun că poate n-avcam să fiu omorât în acea zi, dar pe moment nu mi-a trecut prin minte așa ceva. Încă mă trezeam în fiecare dimineață pregătit să mor în acea zi. Putea veni vreun ordin care să spulbere toate micile prietenii pe care le făcusem ca să ne ușureze situația. Puteam fi luați și împușcați, iar soldații noștri prietenoși aveau să-și înghită amărăciunea și să meargă mai departe. Au înghițit cu siguranță mai multă amărăciune de-atât. Mi se părea că fiecare mașină care sosește aduce ordinul acela.

Colonelul acesta era șeful serviciilor secrete în regiunile vestice ale Sudanului.

M-am uitat la un castronaș cu dropsuri în folie de plastic de pe biroul lui.

– Ia unul, a spus și am luat. Uite, Daoud, la tine e cheia viitorului tău și al prietenilor tăi. Ai treabă aici cu noi poate trei, poate șase ore, vom vedea. Dacă spui adevărul, tu și prietenii tăi veți scăpa cu viață. Dacă ne minți, veți muri cu toții. Deci depinde de tine.

Evident că asta i se spune fiecăruia.

– Înainte să încep cu întrebările, aș vrea să-ți arăt puțină ospitalitate. Soldatul o să te conducă să vezi împrejurimile, ca să te simți ca acasă.

Spunând acestea, am fost luat de braț și dus pe niște coridoare unde nu mai fusesem.

Într-o cameră se afla un scaun mare, cu niște fire electrice legate de el. În altă cameră, un scaun având atașate curele era înconjurat de postere medicale lipite pe pereți, manuale utile de tortură a ochilor, organelor genitale, nasului, mușchilor și nervilor mâinilor, tălpilor, picioarelor. Imagini cu urechi, ochi și mâini erau pictate pe pereți ca să amintească vizitatorilor cât de ușor puteau fi retezate. Peste tot erau tăvițe cu ustensile de metal.

Nu torturau pe nimeni în momentul acela, toate erau pregătite pentru mine și prietenii mei în acea zi. Turul a fost lung, cuprinzător și încet și după aceea am fost adus din nou pe scaunul din biroul ofițerului. Fuma și priza tutun în același timp.

– Așa Daoud, deci ce ai văzut?

– Am văzut cum torturezi oameni și îi omori.

– Da, ai văzut bine. Nu ți-ar plăcea să stăm de vorbă ca între prieteni, în această cameră?

În situația mea i-am spus că da, mi se pare o idee foarte bună.

– Ai vrea să juri pe Coran că îmi vei spune adevărul?

I-am spus că nu era nevoie, că putea avea încredere că spun adevărul, că mereu le spusesem adevărul. Dar i-am spus că nu voi vorbi decât dacă acceptă ceva.

– Ce anume? a părut el surprins.

I-am spus că vreau o țigară. A râs și a împins una către mine, împreună cu o cutie de chibrituri. L-a strigat pe paznic să-mi facă rost de niște ceai fierbinte.

Următoarea oră și jumătate i-am povestit colonelului din nou cum l-am întâlnit pe Paul, cum ne-au arestat pe șosea, totul. I-am povestit de celelalte călătorii ale mele cu alți

reporteri. Toate lucrurile adevărate care îmi veneau în minte. Știam că nimic din ce spuneam nu folosea acestei armate de criminali.

Când m-am oprit din povestit, s-a uitat la mine în mod ciudat.

– Asta e tot ce-ai avut de povestit?

– Tot.

– Daoud, ți-am spus ce se va întâmpla cu toți dacă minți. Și minți.

I-am spus că nu știu la ce se referă, că îi spusesem tot ce știam. A trântit pe birou trei poze cu mine, în care eu apăream lângă soldați rebeli și lângă niște comandanți rebeli.

– Știm tot despre tine. Știm cum o cheamă pe mama ta. Știm cine sunt verii tăi. Așa că de ce n-am ști și că tu ai fost cu acești rebeli?

Le-am spus că acelea erau călătorii cu Philip Cox, le-am spus de BBC și tot restul.

– Păi de ei nu-mi povestiseși! Nu? Nu mi-ai spus că te-ai întâlnit cu acești rebeli.

– Ne-am întâlnit cu toată lumea, pentru știri. Așa fac reporterii,vor să vorbească cu oameni din ambele tabere.

– Dar cu mine n-ai vorbit. N-ai vorbit cu comandanții din armata Sudanului, am dreptate?

– Ne-ar fi omorât, așa că nu am vorbit cu ei. Dar am fi vrut s-o facem.

M-a întrebat unde își avea baza grupul acesta de rebeli și ce fel de arme aveau cei din alt grup de rebeli. Nimic nu avea importanță, pentru că aici toate se schimbă așa de repede. I-am povestit și lui aceleași inutilități pe care le povestisem celorlalți interogatori. Despre Land Cruiser-uri, despre Kalașnikovuri, despre M-14. Nu știam unde își aveau bazele. Sunam să întrebăm dacă aveam voie să mergem încoace și-ncolo, dar nu am întrebat unde își aveau bazele.

– Se pare că guvernul Israelului a cerut să nu fii trimis în Sudan când erai în Egipt. Deci cum se face că ai astfel de prieteni în Israel? Poate pentru că ești spion?

I-am povestit despre tentativa mea de a-mi găsi o slujbă, care se terminase prost.

Nu era mulțumit de ce-i spuneam, dar spera că Paul va spune altceva decât ce spusesem eu. A cerut să fiu dus într-o cameră vecină și l-a adus pe Paul. Se făcuse foarte târziu. Am auzit cum l-a interogat pe Paul vreme îndelungată.

M-au adus înapoi.

Colonelul era furios, dar stăpânit.

– Daoud, prietenul tău nu vrea să ne spună nimic până nu vede că ești în viață și că ești bine. Deci i-am permis să te vadă. Acum vrea să-l vadă și pe Ali. Spune-i că Ali doarme și e bine.

I-am spus.

– Acum spune-i că trebuie să vorbească.

I-am spus lui Paul să nu vorbească decât dacă primeam încă o țigară.

– Da, spune-i. A făcut un gest de fumător, arătând cu capul spre mine, ca să-l asigure pe colonel că nu-i traduc cine știe ce ca să profit de situație.

– Sunteți amândoi într-o situație foarte periculoasă. Vă aflați în biroul meu. Mulți comandanți vin aici și nu se pot atinge de mâncare sau de băutură din cauza stresului, iar voi cereți țigări ca și cum nu v-ar impresiona nimic de-aici. Mă miră foarte tare.

Cu toate astea, i-a întins tot pachetul de țigări lui Paul, care mi l-a dat mie.

– Aduceți niște ceai pentru Daoud, a zis el unui soldat, care a plecat imediat să aducă.

– Și zahăr, am strigat eu după el.

Când au sosit ceaiul și zahărul, m-am ridicat cu tava în mână și i-am spus că dacă nu se supără, eu mă duc să fumez și să beau ceaiul afară. Paul a rămas să răspundă colonelului la

întrebări, care nu-i erau de nici un folos. L-am rugat pe soldat să mă ducă înapoi în celula mea după ce am băut tot ceaiul, vreo zece cești sau chiar mai mult. Fusese delicios. Mi-era clar încă de la începutul ședinței că acest colonel nu are autoritatea să ne tortureze sau să ne ucidă, altfel ar fi făcut-o până acum. Părea să fie un ultim efort de a ne face să vorbim înainte de a nu mai fi în puterea lui. Deci puteam să cerem ce vrem și să vedem ce se întâmplă. Cred că de fapt era și el bucuros să mai stea de vorbă cu niște oameni.

Dimineața eu, Ali și Paul am fost scoși din celule. Pe mecanici i-au dus în altă parte. Nu i-am mai văzut deloc și nu am mai auzit nimic despre ei până când au apărut mai târziu să depună mărturie împotriva noastră și să ne acuze de spionaj, cu siguranța în urma unor presiuni inimaginabile. Pe noi ne-au dus la un tribunal civil din oraș, cu mâinile legate la spate.

Cazul nostru a fost transferat de la tribunalul militar la cel civil. Ce era surprinzător era că în spatele sălii de judecată se aflau patru militari americani îmbrăcați în uniforme: unul de la marină, doi erau ofițeri ai armatei americane și unul de la aviație. Mi se părea că se trăgeau niște sfori în favoarea noastră. Dar când i-am văzut... Doamne, ce impresie au făcut asupra noastră! S-au apropiat de noi și Paul a fost foarte emoționat să îi vadă. Asta i-a impresionat pe ofițeri și toți își ștergeau lacrimile.

În funcție de locul tău în lume se poate ca un soldat american să nu fie lucrul pe care ți-l dorești cel mai mult în viață, dar în cazul nostru am avut pentru prima dată după multă vreme sentimentul că s-ar putea să nu mor în ziua aceea. Știam că pericolul nu trecuse. Știam că se putea ca Paul să iasă pe ușă afară cu militarii aceștia, iar Ali și cu mine să fim conduși printr-o altă poartă spre spânzurătoare. Dar poate că nu. Cu siguranță nu azi. Nu cu acești militari în spatele sălii de tribunal, zâmbindu-ne și făcându-ne cu ochiul. America cea bună era lângă noi.

26. Hawalya

Ni s-au citit acuzațiile care ne erau aduse. Eu am recunoscut că am lucrat cu jurnaliști și că am intrat în țară ilegal de șase ori. Ali a recunoscut că a intrat o dată cu un jurnalist.

Era acum rândul lui Paul. A mers până în mijlocul sălii de judecată. Un ofițer al armatei Uniunii Africane a început să-i traducă acuzațiile, dar Paul a oprit completul de judecată.

– Am translatorul meu. Vă rog să-l aduceți pe domnul Daoud Hari înapoi, a spus el.

Toți au rămas neclintiți pentru o vreme, dar au făcut ce li se ceruse.

Acuzațiile aduse împotriva lui Paul erau ridicole. Îl acuzau ca printase o hartă a Sudanului de pe Internet, de pe un site public foarte popular – *CIA World Factbook*. Deci în mod evident era spionul lor. Și tot felul de aberații de genul acesta.

După ce Paul a respins acuzațiile, ne-au trimis înapoi la altă închisoare, de data asta una civilă. Era mult mai rău decât la cea militară, dar nu ne păsa nouă de asta acum. Se știa de noi că eram acolo, oameni importanți știau asta. Ni s-a spus că un membru al Congresului, Christopher Shays, fusese în El Fasher cu o zi în urmă să se intereseze de soarta noastră pe

lângă guvernatorul El Fasherului. Ambasada Americii din Khartoum lucra cu toate motoarele la maxim ca să ne salveze. Fusesem transferați la un tribunal civil și ăsta era un lucru foarte bun. Miracolul din spatele acestor răsturnări de situație erau soția lui Paul și încă alți câțiva americani, care împreună puseseră lucrurile în mișcare. Numeroși prieteni reporteri ai lui Paul sunaseră oameni cu influență. Reporterii cu care colaborasem eu din America, Africa, Franța, Germania, Japonia și alte locuri făceau și ei presiuni. Toate astea în plus față de ce făceau cei de la Ambasada Americii.

Paul părea mulțumit după apariția în fața completului de judecată, dar nu și de mine. Era supărat din motive care îmi scăpau. Nu puteam să-mi imaginez ce poate fi, dar am hotărât să-mi fac griji pentru asta mai târziu.

Am stat de vorbă o grămadă cu paznicii. Mi-au spus că apăruserăm peste tot la știri. Mi-au arătat un titlu de ziar: *Trei spioni importanți prinși*. I-am întrebat pe soldați dacă ei credeau așa ceva și au râs. Am negociat cu ei ca Paul să poată primi un mobil, ca să o poată suna pe soția lui. Asta l-a costat ceasul de la mână, pe care, surprinzător, încă îl mai avea. Era un moment important. A căutat un colț în celulă ca să sune și era foarte emoționat. Am folosit și eu telefonul după aceea să-mi sun un văr. L-am rugat s-o sune pe mama și pe toți frații și surorile aflați încă în viață. L-am rugat să le spună că tatăl meu nu trebuie să afle că eram în închisoare. Ar fi înfruntat orice pericol ca să vină să mă vadă. Trebuia să rămână ascuns acolo unde era.

Nu mă puteam abține să nu mă întreb de ce se purta Paul rece și ostil cu mine. Așa că l-am întrebat.

– Le-ai spus că sunt spion. Ai repetat asta de nenumărate ori când le vorbeai în limbi pe care eu nu le înțeleg. Nu înțeleg de ce ai făcut așa ceva, m-ar fi putut costa ani de închisoare.

Eram uimit. M-am așezat jos pe cimentul celulei și am început să mă gândesc. M-am ridicat și am început să măsor camera cu pași mari, încercând să înțeleg ce se putuse întâmpla.

– Ce cuvânt e acela? Ce cuvânt am zis ca să te acuz că ești spion?

– Hawalya, a spus el.

– Doamne, Paul, dar asta înseamnă om alb, am încercat eu să îi explic.

Dar el credea altceva. Poate că încă mai era supărat de povestea cu Israelul și Egiptul din trecutul meu, pe care nu i-o spusesem când ne întâlnisem.

Ofițerii americani mi-au întrerupt investigația acestei neînțelegeri. Ne aduceau pături și saci de dormit, coca-cola și chiftele din carne de capră. Așa că fericirea asta a copleșit micile noastre probleme.

Mai târziu în acea seară ministrul de justiție al Sudanului a venit să corecteze acuzațiile împotriva lui Paul. Tot el a făcut și să fim dezlegați. Cineva ordonase să fim legați, cum se obișnuia pe vremuri.

Ministrul le-a cerut soldaților să-l dezlege pe hawalya. Paul a sărit imediat în picioare:

– De ce îmi spui spion? Știi bine că nu sunt spion.

Ministrul l-a corectat zâmbind.

– Domnul meu, hawalya nu înseamnă spion. Înseamnă pur și simplu alb, om alb. E un termen binevoitor, aproape afectuos.

Paul arăta ca și cum ar fi văzut un frate drag după ce îl pierduse de multă vreme. A venit la mine, și-a cerut scuze și am râs amîndoi.

– Tu ești fratele meu, i-am zis, nu aș putea să spun niciodată lucruri care să te rănească.

M-a strâns de umeri, a închis ochii și a spus că știe.

În ora care a urmat a părut mai refăcut decât în toată perioada de când începuse să mănânce.

Fusese o zi bună, având în vedere că ne așteptam la vreo cincisprezece-douăzeci de ani de închisoare cumplită. Dar ce, în afară de familie, e mai important decât prietenia?

Ministrul de justiție i-a spus lui Paul că dosarul lui va fi separat de cazul nostru, pentru a face lucrurile mai ușoare. Paul s-a uitat la Ali și la mine.

– Ba nu, în nici un caz. Nici nu discut. Așa ceva nu se va întâmpla, i-a spus Paul. O să cer să fim judecați împreună, guvernul meu va insista pentru asta.

În timpul acesta, deși noi nu știam, munți de scrisori de la celebrități artistice precum Bono sau oameni influenți ca Jimmy Carter și Jesse Jackson se adunau pe biroul acestui om – cópii ale scrisorilor trimise președintelui Bashir. Până și Vaticanul trimisese o scrisoare, la fel guvernul Franței. Când am auzit asta câteva zile mai târziu, am sperat că președintele Bashir colecționează timbre, pentru că ar fi fost foarte fericit acum. Ministrul a părut deranjat de cererea noastră, dar a acceptat. Atunci am știut sigur că dacă viețile noastre puteau fi salvate, Paul o va face. Ceruse același lucru și rebelilor și armatei, deci ne-a salvat în total de trei ori.

Fusese bine că eu și Paul ne lămurisem în legătură cu neînțelegerea noastră. Nimic nu e mai important ca prietenia în vremuri de restriște. Ceea ce nu știam atunci era că sudanezii îi spuneau consulului american că situația lui Paul era ceva despre care puteau negocia, dar că ceilalți doi sudanezi luați la rândul lor prizonieri erau exclusiv problema Sudanului. Ar fi fost foarte ușor ca Ali și cu mine să dispărem dacă nu ar fi fost Paul și condiția pusă de el.

În noaptea aceea nu am putut dormi și mi-am închipuit că Ahmed venea să mă vadă. Că îi cunoștea pe toți soldații și că

ei se bucurau să îl vadă și ne deschideau toate ușile pentru ca noi să putem ieși la o plimbare prin El Fasher, cum făceam pe vremea când eram elev.

M-am simțit foarte bine să îmi imaginez că ne plimbam împreună prin orașul nostru vechi. Cred că de la moartea lui trăisem ca un mort în viață. Dar m-am uitat în jurul meu în celulă și mi-am spus că aveam și alți frați și că ar trebui să văd lucrurile mai optimist.

Poate că închisoarea era locul unde să reflectez la viața mea. Închisoarea din Egipt era locul unde îmi dădusem seama că nu era bine să mă rup de familia mea. Acum înțelegeam toată ideea de familie într-un sens mai larg.

Toată viața Ahmed fusese cu un pas înaintea mea. Exact așa era și acum, în reveria mea.

Când i-am văzut pe soldați în dimineața aceea mi-am spus: *ce bine că-i semăn lui Ahmed când e vorba de făcut prieteni ușor.* Astfel Ahmed îmi salvase viața de câteva ori. Și dacă pot să mai găsesc vreun dram de bucurie în mine după toate pe care le-am văzut, atunci asta e și grație lui, căci trebuie să iubești viața ca Ahmed, ca să îi ajuți cu adevărat pe ai tăi.

Când m-am întors în Darfur cu primii mei reporteri, jurnaliștii africani, am fost întrebat de ce riscam astfel și am răspuns, încercând să nu par melodramatic, că nu eram în siguranță atâta vreme cât ai mei nu erau în siguranță și cum poți să te simți în siguranță dacă ai tăi nu sunt în siguranță? Și cine sunt ai tăi? Poate că toți oamenii sunt „ai tăi". Mă gândeam dacă e așa.

În ziua următoare urma să fim mutați într-una din cele mai cumplite închisori, unde trebuia să așteptăm procesul. Ofițerii americani au spus că aici fusese tratat foarte prost un american, iar un jurnalist din Slovacia fusese snopit în bătaie. Așa că s-au opus mutării noastre. S-au aranjat lucrurile să fim duși în sediul Ministerului Justiției. Ofițerii americani ne-au adus cele

necesare pentru a face încăperea locuibilă. Ne-au strecurat și niște telefoane mobile pentru cazul în care am fi fost mutați în secret de acolo. Telefoanele trebuia să le ținem ascunse. Ne-au adus de asemenea niște cărți și un DVD-player cu serialul *Seinfeld*. Nu auzisem de el, dar mi s-a părut foarte amuzant, mai ales felul cum intră Kramer pe ușă. Ali nu voia să se uite. Era convins că urma să fim luați și spânzurați sau împușcați și fiecare zi i se părea o ocazie să ni se întâmple asta. Sărea cât acolo când venea cineva cu vești.

National Geographic angajase trei avocați pentru cazul nostru și ne sunau în fiecare zi, la fel ca vice-consulul american în El Fasher. Asta a durat cam două săptămâni și cazul nostru se tot lungea. Oare cât trecuse de când ne arestaseră? Cred că o lună și o săptămână, sau ceva de genul acesta.

Până la urmă au venit și veștile bune. Paul și-a închis cu zgomot telefonul cu clapetă după o conversație mulțumitoare.

– Richardson! a zis.

Nu știam cine este Richardson.

– Bill Richardson, guvernatorul statului New Mexico, de unde vin eu. De multe ori el e cel pe care America îl trimite să negocieze, și e foarte bun. Îl cunoaște pe președintele Bashir. Vine special să ne ajute. Richardson e în drum spre Khartoum.

În ziua în care ne așteptam că vine Richardson să ne vadă, a sosit în locul lui soția lui Paul. Nu vă pot spune cât de minunat a fost pentru ei momentul acesta, dar și pentru Ali și pentru mine. Ar trebui să povestească ei, dar oricum, a fost dincolo de ce pot reda cuvintele. S-au plimbat împreună prin baza încercuită cu ziduri a Ministerului Justiției.

În noaptea aceea, în spațiul public din afara clădirii, unde puteam vedea de aproape ce se întâmplă, un bărbat a fost biciuit pentru încălcarea legii sharia. Mai devreme fusese biciuită sălbatic o femeie. Crima ei era că făcuse o băutură fermentată,

o pusese în borcane și o vânduse pentru a-și putea câștiga existența. A primit douăzeci și cinci de lovituri de bici, până când și-a pierdut cunoștința.

Asta ne-a adus imediat aminte unde ne aflam și ce făceam acolo.

– Trebuie să mergeți undeva, ne-a spus un paznic în cea de-a treizeci și cincea zi a supliciului nostru.

Am fost duși într-un Land Cruiser roșu către o vilă imensă, casa guvernatorului El Fasherului și conduși înăuntru. Un alt guvernator, domnul Bill Richardson, a dat mâna cu noi și ne-a îmbrățișat. I-am mulțumit pentru ceea ce făcea. Blitzurile fotografilor erau îndreptate înspre noi.

S-a dovedit că urma să plecăm acasă.

L-am îmbrățișat pe Ali. S-a uitat serios în ochii mei și mi-a spus că mai aveam drum lung până în Ciad și că n-ar trebui să ne lăsăm fotografiați așa, pentru că aveau să ne omoare după plecarea americanilor. L-am sărutat pe obraji, deși spunea prostii.

Guvernatorul militar al El Fasherului i-a sugerat lui Richardson că Ali și cu mine am putea sta în casa lui pentru o săptămână ca oaspeți.

– Vă mulțumim din inimă, dar cred că suntem deja în întârziere, am spus eu.

Guvernatorul Richardson mi-a făcut cu ochiul ca și cum ar fi zis: bun răspuns!

Am zburat cu micul avion al lui Richardson înapoi spre Khartoum. Ali era foarte supărat că ne întorceam la Khartoum, pentru că acolo era ultima șansă a guvernului sudanez de a ne prinde și a ne împușca. A vomat de câteva ori lângă guvernatorul Richardson, care însă n-a făcut un caz din asta.

27. Şansa mea de unu la sută

Un zbor din Khartoum prin Addis Abeba, Etiopia ne-a adus în cele din urmă în N'Djamena. În timpul zborului cu m-am relaxat, dar Ali urmărea mereu poziția avionului. N-aveau de gând sudanezii să întoarcă avionul în Khartoum, acum că plecaseră americanii? Ce i-ar fi oprit? Nimic nu-l putea liniști. Chiar și când avionul se învârtea deasupra N'Djamenei, el tot încordat rămăsese și aștepta să intervină vreo problemă de ultimă oră care să ne întoarcă din drum. Când avionul a oprit, nu-i ajungeau picioarele să fugă spre ieșire mai repede. S-a oprit pe asfalt să respire aerul plin de fum. S-a întors către mine.

– Humdallah, suntem acasă, mi-a zis, zâmbind.

Nu-l mai văzusem zâmbind de pe vremea când credeam că o să murim în accidentul de elicopter.

Am fost întâmpinați și salutați de oficiali ai armatei Ciadului.

– Veniți cu noi, ne-au spus.

După trei ore de interogatorii intense i-au dat drumul lui Ali și mie mi-au spus că trebuie să rămân în închisoare până la clarificarea situației mele. Un prieten de la guvern i-a convins să mă lase să stau în cămăruța mea, care rămăsese disponibilă. Era atât de bine să dorm pe salteaua mea. Minunat.

Peretele de pământ al camerei mele mi-a amintit mereu de peșterile pe care le exploram când eram copii în munții de pe la noi, Satul lui Dumnezeu. Crăpăturile din peretele de chirpici arătau ca niște desene. Peșterile de acasă au desene vechi de mii de ani. Există acolo o peșteră care are un lac cu apă rece unde copiii se scaldă uneori în zilele fierbinți. Peștera a fost explorată cu mulți ani în urmă de ungurul care a descoperit și Peștera Înotătorilor, chiar peste granița dintre Darfur și Egipt. Cartea și filmul *Pacientul Englez* se bazează pe întâmplările din viața lui. Din câte se știe a fost singurul om din afara Africii care a venit să ne vadă peșterile. Ele încă există, desigur. Toate imaginile cu vite cu coarne lungi, cu animalele Africii, cu femei, bărbați și copii. Viața întreagă. Am petrecut atâtea nopți în camera asta uitându-mă la peretele de pământ, trezindu-mă și desenând imaginile pe care voiam să mi le scot din cap. Istorie. Istorie. Istorie. Oameni. Fetița. Femeia. Copilul făcând cu mâna.

În lunile care au urmat am fost ținut sub observație de ofițerii de informații ciadieni. De câteva ori pe săptămână trebuia să mă prezint ca să fiu interogat, momente în care ofițerii se supărau tot mai mult pe mine. Amenințau că mă trimit înapoi în Sudan, într-un schimb de prizonieri. Cei din Sudan le spuneau că eram un spion care îi ajuta pe rebeli să pregătească un nou atac împotriva N'Djamena. Falca îmi ajunsese de două ori mai mare, umflată de la bătăile primite. Unora din prieteni le-am spus că am căzut, pentru că dacă ar fi aflat că sunt ținut sub observație de serviciul de informații s-ar fi îndepărtat de mine. Un prieten apropiat care lucra la guvern mi-a spus că mai multe grupuri de prizonieri urmau să fie schimbați în următoarele săptămâni, iar eu urma probabil să fiu în lotul al treilea.

În ciuda faptului că păreau să comunice fără probleme pe tema mea, Sudanul și Ciadul erau aproape de a intra din nou

în război. „Rebelii", în spatele cărora se ascundea de fapt guvernul sudanez, se adunau în interiorul Ciadului. Se dădeau lupte grele la est și sud-est de N'Djamena, unde toți se așteptau la un nou atac în curând. Oamenii se îngrămădeau pe podul spre Camerun. Familii întregi își mânau vitele și cărau pachete de toate mărimile. Mașini și autobuze supraîncărcate cu obiecte din gospodărie puse unele peste altele deasupra și cu oameni agățați de uși treceau prin mulțime de-a lungul podului. Bărci supraaglomerate au umplut râul. Cele mai multe din magazinașe au fost închise și în tot orașul nu mai auzeai acum decât zgomotul ciocanelor care băteau cuie în ferestre.

În această perioadă a ajuns la mine vestea că tatăl meu a murit. Auzise că sunt în închisoare și nu a mai putut să mănânce nimic. Când mi-au dat drumul era prea târziu. Rebelii care nu erau rebeli aveau să înainteze spre N'Djamena din nou. Prietenii mei din guvern m-au informat că aveam să fiu și eu arestat în curând de către Ciad și trimis în Sudan în schimbul unui spion. Megan m-a sunat din New York și mi-a promis ajutorul. Un avocat specializat în drepturile omului m-a sunat imediat ce a primit e-mailul ei. Vorbeam cu el la telefon când rebelii se apropiaseră din nou de oraș. M-am gândit să trec micul pod către Camerun, dar Chris, avocatul, mi-a spus că erau în discuții cu Ambasada Americii și cu agenția pentru refugiați a Națiunilor Unite ca să mă scoată din țară, poate chiar în America, unde puteam să-mi continui munca într-un alt mod și să revin acasă când aveau să revină acasă și ai mei. I-am spus că rebelii pot ajunge în oraș cam într-o oră, ceea ce n-ar fi foarte bine pentru mine. I-am mai zis că serviciul de informații din Ciad putea să mă aresteze cât de curând. El mi-a spus că dacă treceam podul, din punct de vedere juridic totul avea să fie pierdut. Familia lui Ali amenințase că mă bagă în închisoare dacă nu le plătesc mașina, care era foarte scumpă. *National Geographic* avea să

trimită un cec pentru asta la un moment dat. Am încheiat conversația cu Chris, am închis telefonul și mi-am spus: *Sunt atât de departe... le dau acestor oameni buni cam unu la sută șanse să mă salveze la timp.* Și mi-am dat seama că de fapt pentru situația mea era destul de mult. Și era suficient.

Nu mi-a fost desigur ușor să părăsesc Africa. Chiar și după ce am fost pescuit din N'Djamena a trebuit să fiu intervievat de oamenii de la serviciul american pentru imigrație din Ghana și am așteptat aici să obțin permis de trecere. Un pas greșit m-a adus din nou în închisoare, unde am avut din nou de așteptat. Dar până la urmă a venit și ziua decisivă. Stăteam în capul treptelor avionului și priveam Africa, trăgând în piept aerul ei ca să-mi ajungă cât mai mult. De acum urma să fac povestea noastră cunoscută și să contribui în acest mod la revenirea oamenilor în Darfur și la restabilirea păcii. Ce poate face un singur om? Poți să-ți faci prieteni, desigur, și mai departe face fiecare ce poate.

Mulțumiri

Ții acum această carte în mâini pentru că redactorii Jonathan Jao și Jennifer Hershey de la Random House au citit ceva despre povestea mea într-un articol al lui Nicholas Kristof din *New York Times*. Așa că dacă îi cunoașteți pe acești oameni, să le mulțumiți așa cum le mulțumesc și eu acum. Nu știam cum să scriu o carte, dar prietenii mei mi-au zis:

– Nu-ți face griji Daoud, te ajutăm noi.

Și m-au ajutat. Așa că vă mulțumesc vouă, Megan și Dennis, vă mulțumesc din inimă. Le mulțumesc și lui Gail Ross și Howard Yoon, agent literar și respectiv redactor literar din Washington D.C., care mi-au dat cu căldură cele mai bune sfaturi.

Ții acum această carte în mâini în primul rând pentru că am supraviețuit ca s-o pot scrie. Pentru acest fapt trebuie să le mulțumesc lui Philip Cox, Paul Salopek, avocatului Christopher Nugent din Washington D.C., lui Megan McKenna, oamenilor incredibili de la ambasadele americane ale Sudanului, Ciadului și Ghanei, lui Lori Heninger, Jack Patterson, Nicholas Kristof și prietenilor mei reporteri din multe țări ale lumii, prietenilor mei din Cairo și unui vechi pușcăriaș din Awan, verilor mei

din Africa, Europa și Statele Unite, lui Christopher Shays din Connecticut, lui Bill Richardson din New Mexico, răposatului meu tată și răposatului meu frate Ahmed și tuturor prietenilor mei din Africa, unii dintre ei menționați doar cu porecla, lucru pentru care îi rog să mă ierte, dar am făcut asta ca să-i protejez. Cum aș putea, într-o singură viață de om, să le mulțumesc tuturor pentru prietenia lor?

Dacă pot îndrăzni să cred că între noi, dragă cititorule, s-a format o oarecare legătură, o să te rog să te gândești la faptul că în noaptea asta, când eu scriu toate aceste lucruri și probabil și când tu le citești, oamenii sunt în continuare uciși în Darfur și oamenii sunt continuare uciși în aceste tabere. Liderii lumii pot rezolva problema aceasta și oamenii din Darfur se pot întoarce acasă, cu condiția ca acești lideri să vadă că oamenilor de pretutindeni le pasă suficient de mult încât să le vorbească despre toate aceste lucruri. Așa că dacă ai timp, ai putea să faci și tu asta. Căci nu are nici un rost să îți riști viața pentru știri dacă oamenii care le citesc nu trec apoi la fapte.

Daoud Hari
Ianuarie 2008

Anexa 1
Darfur – o introducere

Fără câteva informații suplimentare, situația din Darfur poate părea foarte neclară. Aproape orice sudanez care discută despre politică afară la o terasă sau la universitate cu prietenii știe lucrurile de mai jos.

Când englezii au părăsit Sudanul în 1956, l-au lăsat pe mâna unor guvernatori arabi minoritari, puși să conducă o populație africană majoritar non-arabă.

Localnicii africani puseseră deja la cale o revoltă în 1955, cu un an înainte de obținerea independenței. Războiul, care a avut loc mai mult în sud, a durat până în 1972, când un acord de pace a permis ca sudul Sudanului să aibă un guvern propriu cu puteri limitate. În acest scop a fost creată Adunarea Regională a Sudului, menită să aibă control asupra presupuselor rezerve de petrol din zonă, care tocmai fuseseră descoperite în sud de către Chevron Corporation.

În 1983, după zece ani de pace, președintele Sudanului, Gaafar Nimeiri, a denunțat acest acord, dizolvând Adunarea Regională a Sudului și impunând legea federală peste tot. Guvernatorii

militari aveau să conducă noile regiuni ale Sudanului. Veniturile din petrol, care nu apăruseră încă, urmau să fie controlate de guvernul federal din Khartoum.

În scurt timp au reapărut grupările de rebeli. Ca și cum nu era deja îndeajuns de rău, președintele Nimeiri a decretat că stricta lege islamică sharia va fi impusă în tot Sudanul, chiar și cetățenilor ne-musulmani din sud. Această lege impunea tăierea mâinilor pentru furturi minore, lapidarea femeilor și multe alte astfel de cruzimi. Asta i-a înfuriat pe majoritatea oamenilor, care sunt destul de moderați, și i-a înfuriat și pe rebeli, care acum aveau trei obiective: revenirea la un stat secular și eliminarea legii sharia; o mai bună reprezentare a localnicilor africani, mai ales în sud; și împărțirea corectă a veniturilor de pe urma petrolului care urma să fie extras, inclusiv posturi în industria petrolului și mai multe școli, spitale și drumuri.

Această furie politică s-a adăugat furiei provenite din lipsa mâncării, pentru că în acești ani Africa trecea printr-o intensă perioadă de foamete. În primăvara lui 1985 o revoltă l-a eliminat pe Nimeiri și a dus la alegerea unui guvern parlamentar condus de moderatul Sadiq-al-Mahdi. Acesta a eliminat legea sharia, deși a continuat să fie aplicată de șefi locali de origine arabă. Pentru că sharia a continuat să existe și pentru că alte aspecte politice legate de reprezentare nu fuseseră încă rezolvate, grupările rebele nu s-au dezmembrat.

Au urmat patru ani tensionați. Producția de petrol nu a putut fi demarată în această perioadă pentru că atacurile sporadice ale rebelilor au făcut ca Chevron să părăsească Sudanul. Împovărată de datoriile adunate sub conducerea lui Nimeiri, țara nu și-a putut rambursa creditele și a pierdut sprijinul Fondului Monetar Internațional. Sudanul încercase să devină un jucător major pe piața petrolului, dar rămânea în continuare o rudă săracă printre celelalte guverne arabe. Așa că Mahdi a inițiat

un nou acord de pace care încerca să diminueze și mai mult aplicarea legii sharia și eventual să restabilească auto-determinarea sudului. Asta ar fi permis reluarea producției de petrol.

Chiar înainte de conferință, Mahdi a fost înlăturat de la conducere și exilat de un lider militar violent, generalul Omar Hassan Ahmad al-Bashir, care deține și azi puterea. Acesta a reluat extinderea legii sharia, a interzis ziarele și partidele politice de opoziție și i-a aruncat în închisoare pe dizidenți. Asta a șocat pe toată lumea. Eram în liceu pe vremea aceea și cu toții voiam să pornim la luptă.

În conformitate cu legea sharia impusă de Bashir, în ziua de azi o femeie nu poate să părăsească țara fără acordul scris al tatălui sau soțului. În mijloacele de transport în comun bărbații stau separat de femei. Armata a fost curățată de necredincioși. Dintre avocații statului și din tribunale au fost eliminați toți cei care nu erau suficient de fideli politicii lui Bashir și viziunii grupării sale musulmane. Alegerile au fost măsluite. Bărbați și femei au fost schingiuiți fără milă pentru cele mai nesemnificative fapte sau acte nedovedite. Oamenii dispar pur și simplu.

Bashir a rezolvat problema câmpurilor de petrol în felul său, așa cum a rezolvat mai târziu și problema din Darfur. Mulți arabi nomazi din sud fuseseră înarmați cu pistoale automate în perioada celor două guvernări anterioare, în încercarea eșuată de a proteja câmpurile de petrol în fața atacurilor rebelilor. La începutul anilor '90, Bashir le-a dat drumul acestor nomazi în satele nearabe, unde au fost omorâți peste două milioane de oameni.

Singurii care au supraviețuit au fost băieții plecați cu animalele la păscut, departe de sat. Când s-au întors, și-au găsit tații uciși și mamele și surorile violate și ucise sau răpite pentru a fi vândute ca sclave. După călătorii neverosimil de dificile, acești băieți au fugit cu greu în Etiopia și apoi în alte țări precum Statele

Unite, unde li se mai spune și acum Băieții Rătăciți din Sudan. Deci așa stau lucrurile în Sudan. Așa stau lucrurile cu Bashir.

Comunitățile din America, din Anglia și alte state au acceptat pe mulți din acești băieți și le-au oferit posibilitatea să-și refacă viețile. Iar musulmanii nu uită acest lucru.

Bashir a întreținut relații de prietenie cu Osama bin Laden și alți extremiști islamici, care au deschis tabere de antrenament în Sudan. A dat câmpurile de petrol pe mâna chinezilor, care și-au adus propriii oamenii pentru pază și propriile arme în zonele depopulate. A fost într-adevăr un excelent model de dezvoltare economică, fără a întâmpina rezistență și fără a fi nevoit să împartă profitul cu nimeni.

Trebuie să mai luăm în calcul și foametea, pentru că schimbările climei par să fi devenit permanente. Începând cu mijlocul anilor '80, arabii nomazi și câteva din triburile locale cele mai sedentare au intrat în conflict mai aprig decât de obicei pentru câteva fire de iarbă de dat la animale sau pentru câțiva stropi de apă în fântână. Arabii au intrat în ținuturile Zaghawa, aceștia s-au deplasat către sud, pe pământul triburilor Massali și Fur.

Schimbările climaterice au creat conflicte între triburi, iar Bashir știe că unul din predecesorii lui a pierdut puterea din cauza foametei. Sub Darfur, există rezerve uriașe de apă potabilă. Dacă localnicii vor fi dați la o parte, agricultorii arabi ar putea veni aici să-și facă ferme înfloritoare. Sudanul și Egiptul au semnat ceea ce se cheamă *Acordul celor Patru Păci*, care le permite arabilor din Egipt să vină pur și simplu să se instaleze în Darfur și alte zone ale Sudanului. Ar putea fi o idee bună să creezi ferme noi dacă apa ar fi folosită în mod înțelept și nu toată odată, dar de ce să nu lăsăm aceste ferme să se dezvolte cu satele localnicilor reveniți acasă? Dacă localnicilor li s-ar permite să scoată această apă, ceea ce nu se întâmplă, urmarea ar fi aceste ferme și mâncare pentru întregul Sudan.

De-a lungul ultimilor ani, guvernul Sudanului a tot promovat identitatea arabă în detrimentul vechii identități sudaneze. Arabii și populația indigenă se înțeleg bine de mii de ani în Sudan. Chiar în copilăria mea petreceam unii în corturile și colibele celorlalți. Toate conflictele care nu puteau fi rezolvate prin negociere între cei vâstnici se tranșau prin lupte rituale în afara satului, astfel încât femeile, copiii și bătrânii să nu fie răniți. În plus, au existat atâtea căsătorii între ei încât cu greu mai poți distinge care sunt arabi și care sunt africani. Aproape toată lumea, cel puțin în jumătatea nordică a Sudanului și cam în toată regiunea Darfurului, este musulmană, deci nu există nici diferențe religioase. Dar superioritatea arabilor, clamată iarăși și iarăși ca un bubuit de tobe a început să despartă sufletele arabilor de cele ale vecinilor lor africani. Oamenii ar trebui să-și amintească ce s-a întâmplat în Ruanda.

De-acum guvernul descuraja insistent folosirea negocierilor între bătrânii satului ca metodă de rezolvare a disputelor. În schimb, arabilor li s-au dat arme și sprijin militar ca să rezolve aceste conflicte. În timp ce arabii erau masiv înarmați de către guvern, africanii nearabi erau amenințați că dacă nu predau toate armele le vor fi distruse satele. Darfur a fost înțesat cu arme automate încă din 1980, când colonelul Muammar Gaddafi al Libiei a folosit Darfurul ca avanscenă pentru atacurile împotriva Ciadului, în încercarea sa de expansiune către sud. Locuitorii Darfurului, arabi și africani, sunt buni negustori și așa se face că multe din aceste arme au ajuns la ei. Cam în jur de cincizeci de mii de pistoale automate Kalașnikov, lansatoare de grenade anti-tanc și puști automate M-14 au intrat în Darfur și aici au rămas. Sătenii, înfricoșați de ceea îi aștepta, nu voiau să renunțe la ele.

Grupările de rebeli din Darfur, înarmate până în dinți, au început să vorbească despre independența Darfurului după

ultima epurare a nearabilor din guvern, iar pe 25 aprilie 2003, treizeci și trei de Land Cruiser-uri ale rebelilor au atacat o bază militară guvernamentală pentru a distruge avioanele și elicopterele care până atunci le distruseseră lor satele. Drept represalii, președintele Bashir a dat undă verde milițiilor înarmate Janjaweed ale arabilor. Sprijinite de tancuri guvernamentale, mașini pe care se instalaseră mitraliere, elicoptere înarmate și bombardiere ale armatei sudaneze, aceste milții arabe au început să atace și să ardă satele populației indigene nu în mod sporadic, ca până acum, ci sistematic, vizând distrugerea tuturor satelor și uciderea tuturor locuitorilor. Au fost omorâți bărbați, femei și copii. Șefii satelor au fost arși de vii sau omorâți prin tortură sub ochii prietenilor și copiilor lor. Copiii au fost aruncați de vii în foc. Fântânile au fost otrăvite cu cadavrele copiilor. Se îndepliniseră toate condițiile, din punct de vedere politic, cultural și de mediu pentru ca în Darfur să aibă loc un genocid.

Vă aduceți poate aminte ce v-am spus despre această situație în Capitolul 2:

Problema atunci când ai de-a face cu grupurile de rebeli este că adesea e dificil să-ți dai seama de ce parte e fiecare la un moment dat. Guvernul arab din Khartoum – guvernul Sudanului – face promisiuni false de încheiere a păcii cu un grup de rebeli, apoi cu altul, pentru a-i face pe nearabi să se lupte mereu între ei. Guvernul face înțelegeri cu comandați ambițioși, îndeajuns de descreierați încât să creadă că după război vor fi promovați în funcții importante, când de fapt urmează să fie dați la o parte, dacă nu chiar omorâți. Acestor comandanți secesioniști li se cere uneori să atace alte grupuri de rebeli, sau chiar să-i ucidă pe asistenții umanitari și pe soldații trimiși de alte țări pentru a monitoriza respectarea tratatelor de înce-

tare a focului. Aceasta pentru ca genocidul să poată continua, iar băștinașii să fie eliminați cu totul. Poate că timpul va arăta că lucrurile nu erau chiar cum le vedeam eu, dar majoritatea celor de la fața locului au aceleași păreri.

Se mai crede și că guvernul plătește o parte din triburile tradiționale de arabi, multe dintre ele fiind altminteri prietenii noștri, pentru a forma miliții călare, numite Janjaweed, care îi ucid cu brutalitate pe africanii nearabi și dau foc satelor noastre...

Eu prevăd că după ce guvernul va reuși să-i elimine sau să-i omoare pe toți indigenii nearabi, va începe să-i facă și pe arabi să se lupte unii cu alții, pentru a dispărea la rândul lor de pe prețioasele terenuri. Procesul e deja în curs în locurile unde eliminarea africanilor nearabi este aproape încheiată.

Vă spun din nou aceste lucruri pentru că deși unii cred că în Darfur se petrece un „simplu" genocid, este important de știut că nu este deloc simplu, ci foarte complicat.

Africanii nearabi din Darfur sunt uciși și evacuați în mod sistematic de către guvernul sudanez al lui Bashir, ca parte a unui program de eliminare a dizidenței politice și a opoziției, făcând loc unei exploatări nestânjenite a resurselor și transformând o minoritate arabă într-o majoritate.

Mai poate cineva să facă așa ceva în zilele noastre? Poate să-și rezolve toate problemele ucigându-i pe toți cei care-i stau în cale? E sarcina lumii întregi să hotărască acest lucru. Să hotărască dacă și când vor putea triburile tradiționale din Darfur să revină acasă, ceea ce va hotărî și dacă genocidul funcționează sau nu, prin urmare dacă aceste lucruri se vor repeta și în alte părți ale lumii. Mie mi se pare că ar fi o bună ocazie să punem capăt definitiv acestor practici.

Pentru aceasta va fi nevoie de repatrierea locuitorilor Darfurului care au fost alungați. Taberele care se găsesc acum

în Ciad pot fi mutate în Darfur sub forma unor orașe noi, aducând școli și spitale și posibilități de dezvoltare personală într-o serie de zone care nu le-au avut niciodată. Pornind de la aceste noi orașe pot înflori sate noi și o agricultură nouă. Națiunile Unite ar putea crea o zonă de protecție, la fel ca peste tot în lume unde oamenii au nevoie de protecție pentru a trăi o viață armonioasă pe pământ. În schimbul acestei protecții, drepturile depline ale omului, acele drepturi descrise atât de frumos de către Eleanor Roosevelt și alții ca ea în Declarația Universală a Drepturilor Omului, trebuie să se adauge la obiceiurile străvechi. Declarația Universală este de multă vreme acceptată ca făcând parte din legislația internațională.

Aceste lucruri se pot face. Și ce e oare mai important pentru lume în acest moment decât păstrarea unui mod de viață în armonie cu pământul pe care locuim?

Anexa 2
Declarația Universală a Drepturilor Omului

La 10 de septembrie 1948, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a adoptat și proclamat:

PREAMBUL

Considerând că recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume,

Considerând că ignorarea și disprețuirea drepturilor omului au dus la acte de barbarie care revoltă conștiința omenirii și că făurirea unei lumi în care ființele umane se vor bucura de libertatea cuvântului și a convingerilor și vor fi eliberate de teamă și mizerie a fost proclamată drept cea mai înaltă aspirație a oamenilor,

Considerând că este esențial ca drepturile omului să fie ocrotite de autoritatea legii pentru ca omul să nu fie silit să recurgă, ca soluție extremă, la revoltă împotriva tiraniei și asupririi,

Considerând că este esențial a se încuraja dezvoltarea relațiilor prietenești între națiuni,

Considerând că în Cartă popoarele Organizației Națiunilor Unite au proclamat din nou credința lor în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și în valoarea persoanei umane, drepturi egale pentru bărbați și femei și că au hotărât să favorizeze progresul social și îmbunătățirea condițiilor de viață în cadrul unei libertăți mai mari,

Considerând că statele membre s-au angajat să promoveze în colaborare cu Organizația Națiunilor Unite respectul universal și efectiv față de drepturile omului și libertățile fundamentale, precum și respectarea lor universală și efectivă,

Considerând că o concepție comună despre aceste drepturi și libertăți este de cea mai mare importanță pentru realizarea deplină a acestui angajament,

ADUNAREA GENERALĂ proclamă prezenta DECLARAȚIE UNIVERSALĂ A DREPTURILOR OMULUI, ca ideal comun spre care trebuie să tindă toate popoarele și toate națiunile, pentru ca toate persoanele și toate organele societății să se străduiască, având această Declarație permanent în minte, ca prin învățătură și educație să dezvolte respectul pentru aceste

drepturi și libertăți și să asigure prin măsuri progresive, de ordin național și internațional, recunoașterea și aplicarea lor universală și efectivă, atât în sânul popoarelor statelor membre, cât și al celor din teritoriile aflate sub jurisdicția lor.

Articolul 1.

Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității.

Articolul 2.

Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în prezenta Declarație fără nici un fel de deosebire ca, de pildă, deosebirea de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări.

În afară de aceasta, nu se va face nici o deosebire după statutul politic, juridic sau internațional al țării sau al teritoriului de care ține o persoană, fie că această țară sau teritoriu sunt independente, sub tutelă, neautonome sau supuse vreunei alte limitări a suveranității.

Articolul 3.

Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale.

Articolul 4.

Nimeni nu va fi ținut în sclavie, nici în servitute; sclavajul și comerțul cu sclavi sunt interzise sub toate formele lor.

Articolul 5.

Nimeni nu va fi supus torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Articolul 6.

Fiecare om are dreptul să i se recunoască pretutindeni personalitatea juridică.

Articolul 7.

Toți oamenii sunt egali în fața legii și au, fără nici o deosebire, dreptul la o egală protecție a legii. Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar viola prezenta Declarație și împotriva oricărei provocări la o asemenea discriminare.

Articolul 8.

Orice persoană are dreptul la satisfacția efectivă din partea instanțelor juridice naționale competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce-i sunt recunoscute prin constituție sau lege.

Articolul 9.

Nimeni nu trebuie să fie arestat, deținut sau exilat în mod arbitrar.

Articolul 10.

Orice persoană are dreptul în deplină egalitate de a fi audiată în mod echitabil și public de către un tribunal independent și imparțial care va hotărî fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzări în materie penală îndreptată împotriva sa.

Articolul 11.

1. Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată până când vinovăția sa va fi stabilită în mod legal în cursul unui proces public în care i-au fost asigurate toate garanțiile necesare apărării sale.

2. Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituiau, în momentul când au fost comise, un act cu caracter penal conform dreptului internațional sau național. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai grea decât aceea care era aplicabilă în momentul când a fost săvârșit actul cu caracter penal.

Articolul 12.

Nimeni nu va fi supus la imixtiuni arbitrare în viața sa personală, în familia sa, în domiciliul lui sau în corespondența sa, nici la atingeri aduse onoarei și reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri.

Articolul 13.

1. Orice persoană are dreptul de a circula în mod liber și de a-și alege reședința în interiorul granițelor unui stat.

2. Orice persoană are dreptul de a părăsi orice țară, inclusiv a sa, și de reveni în țara sa.

Articolul 14.

1. În caz de persecuție, orice persoană are dreptul de a căuta azil și de a beneficia de azil în alte țări.

2. Acest drept nu poate fi invocat în caz de urmărire ce rezultă în mod real dintr-o crimă de drept comun sau din

acțiuni contrare scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 15.

1. Orice persoană are dreptul la o cetățenie.

2. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa sau de dreptul de a-și schimba cetățenia.

Articolul 16.

1. Cu începere de la împlinirea vârstei legale, bărbatul și femeia, fără nici o restricție în ce privește rasa, naționalitatea sau religia, au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie. Ei au drepturi egale la contractarea căsătoriei, în decursul căsătoriei și la desfacerea ei.

2. Căsătoria nu poate fi încheiată decât cu consimțământul liber și deplin al viitorilor soți.

3. Familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.

Articolul 17.

1. Orice persoană are dreptul la proprietate, atât singură, cât și în asociație cu alții.

2. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de proprietatea sa.

Articolul 18.

Orice om are dreptul la libertatea gândirii, de conștiință și religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, singur sau împreună cu alții, atât în mod

public, cât și privat, prin învățătură, practici religioase, cult și îndeplinirea riturilor.

Articolul 19.

Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat.

Articolul 20.

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire și de asociere pașnică.

2. Nimeni nu poate fi silit să facă parte dintr-o asociație.

Articolul 21.

1. Orice persoană are dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin reprezentanți liber aleși.

2. Orice persoană are dreptul de acces egal la funcțiile publice din țara sa.

3. Voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat; această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri nefalsificate, care să aibă loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal și exprimat prin vot secret sau urmând o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului.

Articolul 22.

Orice persoană, în calitatea sa de membru al societății, are dreptul la securitate socială; ea este îndreptățită ca prin efortul național și colaborarea internațională, ținându-se seama de

organizarea și resursele fiecărei țări, să obțină realizarea drepturilor economice, sociale și culturale indispensabile pentru demnitatea sa și libera dezvoltare a personalității sale.

Articolul 23.

1. Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii sale, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la ocrotirea împotriva șomajului.

2. Toți oamenii, fără nici o discriminare, au dreptul la salariu egal pentru muncă egală.

3. Orice om care muncește are dreptul la o retribuire echitabilă și satisfăcătoare care să-i asigure atât lui, cât și familiei sale, o existență conformă cu demnitatea umană și completată, la nevoie, prin alte mijloace de protecție socială.

4. Orice persoană are dreptul de a întemeia sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

Articolul 24.

Orice persoană are dreptul la odihnă și recreație, inclusiv la o limitare rezonabilă a zilei de muncă și la concedii periodice plătite.

Articolul 25.

1. Orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare; el are dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința sa.

2. Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire deosebite. Toți copiii, fie că sunt născuți în cadrul căsătoriei sau în afara acesteia, se bucură de aceeași protecție socială.

Articolul 26.

1. Orice persoană are dreptul la învățătură. Învățământul trebuie să fie gratuit, cel puțin în ceea ce privește învățământul elementar și general. Învățământul elementar trebuie să fie obligatoriu. Învățământul tehnic și profesional trebuie să fie la îndemâna tuturor, iar învățământul superior trebuie să fie de asemenea egal, accesibil tuturor, pe bază de merit.

2. Învățământul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și libertățile fundamentale. El trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța, prietenia între toate popoarele și toate grupurile rasiale sau religioase, precum și dezvoltarea activității Organizației Națiunilor Unite pentru menținerea păcii.

3. Părinții au dreptul de prioritate în alegerea felului de învățământ pentru copiii lor minori.

Articolul 27.

1. Orice persoană are dreptul de a lua parte în mod liber la viața culturală a colectivității, de a se bucura de arte și de a participa la progresul științific și la binefacerile lui.

2. Fiecare om are dreptul la ocrotirea intereselor morale și materiale care decurg din orice lucrare științifică, literară sau artistică al cărei autor este.

Articolul 28.

Orice persoană are dreptul la o orânduire socială și internațională în care drepturile și libertățile expuse în prezenta Declarație pot fi pe deplin înfăptuite.

Articolul 29.

1. Orice persoană are îndatoriri față de colectivitate, deoarece numai în cadrul acesteia este posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale.

2. În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare om nu este supus decât îngrădirilor stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a asigura cuvenita recunoaștere și respectare a drepturilor și libertăților altora și ca să fie satisfăcute justele cerințe ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică.

3. Aceste drepturi și libertăți nu vor putea fi în nici un caz exercitate contrar scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 30.

Nici o dispoziție a prezentei Declarații nu poate fi interpretată ca implicând pentru vreun stat, grupare sau persoană dreptul de a se deda la vreo activitate sau de a săvârși vreun act îndreptat spre desființarea unor drepturi sau libertăți enunțate în prezenta Declarație.

Editura ALLFA vă recomandă:
Colecția CĂRȚI ADEVĂRATE

Titlu	Autor	Pag.
Adio, Africa	Corinne Hofmann	224
Aylin. O prințesă în armata americană	Ayse Kulin	344
Bun venit în infern	Colin Martin	216
Captivă	Julie Gregory	264
Dezonorată	Mukhtar Mai	144
Îndrăgostită de un masai	Corinne Hofmann	376
Măritată cu un beduin	Marguerite van Geldermalsen	328
Pentru o casă din piatră. Povestea Ginei	Gina French	240
Răpită la 12 ani	Sabine Dardenne	232
Revedere în Barsaloi	Corinne Hofmann	208
Taxiurile torturii	Trevor Paglen	184
Uitați că ați avut o fiică	Sandra Gregory, Michael Tierney	328

PRINT
multicolor

Str. Buclum nr. 34 Iaşi
tel.: 0232/211225
fax: 0232/211252
office@printmulticolor.ro
www.printmulticolor.ro

SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE

Daoud Hari

TRANSLATORUL

AMINTIRILE MELE DESPRE DARFUR

Viața tânărului Daoud Hari – prietenii îi spun David – a fost plină de curaj și de aventuri care te țin cu sufletul la gură. El însuși este o mărturie vie a genocidului sălbatic care are loc în regiunea Darfur a Sudanului. Folosindu-se de cunoștințele de limbi străine căpătate în liceu ca de o armă, în timp ce în jurul său oamenii puneau mâna pe arme adevărate, Daoud Hari a ajutat la răspândirea informațiilor despre Darfur în lume.

Hari, un localnic din tribul Zaghawa, a crescut într-un sat din Darfur. În 2003, din modul său de viață tradițional n-a mai rămas nimic: elicoptere înarmate au început să apară deasupra satelor din zonă, urmate de miliții călare susținute de guvernul sudanez care atacau, violau, ucideau oamenii și dădeau foc la sate. Deși satul lui Hari a fost atacat și distrus, iar familia sa decimată și împrăștiată care încotro, el a reușit să scape. Străbătând deșertul călare pe cămile împreună cu un grup de prieteni, i-a ajutat o vreme pe supraviețuitori ducându-le hrană și apă și arătându-le cum să ajungă în locuri mai sigure. Când au început să sosească grupurile de asistență și reporterii din toată lumea, Hari și-a oferit serviciile ca translator și ghid. Și-a riscat astfel viața în nenumărate rânduri, pentru că guvernul Sudanului interzisese accesul jurnaliștilor în zonă, iar cei care îi ajutau pe „spionii străini" erau condamnați la moarte.

Până într-o zi, când norocul nu l-a mai ajutat și a fost prins...

Daoud Hari s-a născut în regiunea Darfur din Sudan. După ce a reușit să scape cu viață în urma unui atac asupra satului său, s-a deplasat în taberele de refugiați din Ciad și a devenit translator pentru organizații media importante precum *The New York Times*, NBC și BBC, ca și pentru O.N.U. și alte grupuri de asistență. A participat la turneul *Voci din Darfur* pentru SaveDarfur.org.

www.all.ro

ĂRATE•BESTSELLER•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•C
CĂRȚI ĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂR
CĂRȚI ĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂR
CĂRȚI ĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂR
CĂRȚI ĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂR
CĂRȚI ĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂ
CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂ
CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂRȚI ADEVĂRATE•CĂR

ISBN 978-973-724-181-8